

MOKSLO LIETUVA

2004 m. gegužės 6–19 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 9 (299)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Lietuvos mokslo taryba: kelyje į bendrą Europos struktūrą

Į Mokslo Lietuvos klausimus atsako Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Eugenijus BUTKUS.

Gerbiamasis Pirmininke, kaip įvertintumėte Lietuvos mokslo tarybos vietą dabartinėje mūsų valstybės mokslo ir studijų sistemoje? Kai šias eilutes skaitys Mokslo Lietuvos skaitytojai, jau būsime Europos Sąjungos tikrieji nariai, todėl mums Lietuvos mokslo reikalai svarbūs visos ES kontekste.

Kokią vietą valstybes mokslo ir studijų sistemoje užima Lietuvos mokslo taryba, šiandien atsakyti nėra taip paprasta, kaip gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio. Nuo 2003 m. balandį, Seime patvirtinus naujus nuostatus, Tarybos statusas pasikeitė. Lietuvos mokslo taryba tapo valstybės įstaiga. Ir iki tol buvo LR Seimo ir Vyriausybės ekspertė, tačiau atliko daugiau visuomeninės organizacijos funkcijas. Dabartinis valstybės įstaigos statusas sietinas gal net daugiau su numatomu didesniu Lietuvos mokslo tarybos vaidmeniu ateityje. Nepamirškime, kad kuria-

ma Europos mokslo taryba. Po kelerių metų šis naujas darinys, matyt, pradės veikti. Tada neabejotinai iškilis ir Lietuvos mokslo tarybos klausimas: kaip ji įsikomponuos į bendrą europinę struktūrą.

Jeigu žvelgtume plačiau, tai Lietuvos mokslo taryba turėtų būti institucija, kuri teiktų pasiūlymus Seimui ir Vyriausybės mokslo politikos, įvairių norminių dokumentų klausimais. Dabar gauname daug įvairiausių dokumentų ir teikiame išvadas dėl kvalifikacinių reikalavimų, habilitacijos proceso, Valstybinio mokslo ir studijų fondo nuostatų keitimo ir t. t. Ta mūsų veikla išliks ir toliau, tačiau vadinamuosiuose eurointegraciniuose procesuose turėsime dalyvauti labiau. Kol kas Lietuvos atstovai, dalyvaudami įvairiuose ES organizuojamuose renginiuose – seminaruose, konferencijose, darbo grupėse, savo veiklą koordinuoja toli gražu nepakanamai.

LR švietimo ir mokslo ministerija nuo šių metų jau mėgina pasiekti, kad kiekvienas tų ES renginių dalyvis pateiktų ataskaitą pagal

Nukelta į 4 p.

Auk, Lietuvos ažuole, stiepkis į saulę

Gedimino Žemlėko nuotraukos

Atminimo ženklas pastatytas daktaro Jono Basanavičiaus sodyboje

Lietumi pasitiko Ožkabaliai, atvykusiuosius į Lietuvos tautinio atgimimo ažuolino minėjimą. Jau 15 metų, kai ant gražiausios kalvos šalia daktaro Jono Basanavičiaus gimtinės, auga, gražėja ir į dangų stiebiasi šis Ažuolynas. Žmonių rankų sukurtas gamtinis darinys, kupinas plačiausių prasmų, simbolių ir neišsakytų minčių. Daugeliui kartų kuriamas ir į ateitį nukreiptas XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios žmonių dvasinio pasaulio modelis, tautos vertybių sandauga, kuri mūsų kartai dar yra gyva, kalbanti ne vien žodžiais, bet ir tautosakoje, mitologijos atplaišose išlikusia simbolių kalba. Mūsų kartai dar suprantami dalykai, bet ar pažins juos ateities žmogus? Gal žiūrės kaip mes šiandien žvelgiame į smėlingų kraštų piramides ar Ūkanotojo Albiono Stounhendžą (Stonehenge), negalėdami suvokti daugelio prasmų, reikšmių, paskirčių, nes žmonija amžiams prarado kodą, kuris padėtų susieti at-

skiras civilizacijas ir skirtingame istorijos laike gyvenusius žmones.

Jei kalbėtume tiksliau, tai vykstančius iš Vilniaus lietumi pasitiko visa Sūduva – geras ženklas išsirengusiems sodinti ažuolus, nors gal ir ne visai palankus organizatoriams. Kovo 11-osios nepriklausomybės akto signatarė Nijolė Ambrazaitytė, kurios nesušaldė Igarkos šalčiai, lygiai kaip neištirdė ir geriausių pasaulio operos teatrų jupiterių šviesos scenoje, taip pat ir tos dienos kelyje matė tik gerus sėkmę lemiančius ženklus: lizduose tupi gandrai, ir dar poromis, vadinasi, ažuolams sodinti palanki diena – gerai augs ažuolai. Jeigu lietus, tai ir laisvą pasodintų ažuoliukų nereikės.

Pirmą kartą drauge po 15 metų

1989 m. balandžio 1 d. ant aukščiausios kalvos šalia dr. J. Basanavičiaus

Nukelta į 2 p.

Atkurta daktaro Jono Basanavičiaus gimtoji sodyba Ožkabaliuose. Projekto autorė architektė restauratorė Živilė Mačionienė visuomeniniais pagrindais 1988 m. parengė visos sodybos atstatymo projektą.

Tautinio atgimimo ažuolino sumanytojai prie tik ką pasodinto ažuoliuko, skirto įstojimui į Europos Sąjungą: K. Labanauskas, V. Stepulis, R. Survila, V. Čaplikas, A. Kepežėnas, R. Krupickas ir V. Markauskas

5 p.

GEOGRAFIJA
JAM
PIRMIAUSIA
REIŠKĖ LIETUVOS
ŽEMĘ

9 p.

LIETUVOS
TEISĖS
UNIVERSITETE

Langas

VILNIAUS
GEDIMINO
TECHNIKOS
UNIVERSITETE

12-13p.

LIETUVA
IR
ČEKIJA

14-15 p.

VILNIAUS
UNIVERSITETO
BIBLIOTEKA.
KAS NAUJO?

Atkelta iš 1 p.

sodybos sodinti pradėtame Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolyne šiuo metu auga apie 7 tūkst. ąžuolų, suformuota 14 atskirų giraičių. 1998 m. buvo pradėtos sodinti Vasario 16-osios ir Kovo 11-osios nepriklausomybės atkūrimo aktų signatarų giraitės. Dabar kasmet Kovo 11-osios akto signatarai vyksta į Ožkabalius, į Tautinio atgimimo ąžuolyną, kur gali pasidžiaugti savo ir kitų sodintais ąžuolais, pasirūpinti medeliais.

Šiemet kartu su signatarais vyko ir keli šio ąžuolyno idėjos sumanytojai bei įkvėpėjai, pirmųjų ąžuoliukų 1989 m. sodintojai, kurie šiandien susivieniję į Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolyno draugiją. Jai vadovauja inžinierius Vitalius Stepulis, o tarybos nariai – Vygantas Čaplikas, Algimantas Kepežėnas, Rimantas Krupickas, Kęstutis Labanauskas, Vladas Markauskas ir Romualdas Survila. Ši septyniukė ir galėtų būti vadinama Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolyno tikraisiais signatarais.

Iki šiol ąžuolyno sodinimo iniciatyvinei grupei teko daugiau rūpesčių, negu šlovės spindulių, tad šių metų balandžio 24-osios šeštadienis šiems Tautos ąžuolyno sumanytojams ir pirmiesiems ąžuolų sodintojams buvo tam tikra satisfakcija, ne tiek išorinė, kiek vidinė jų dvasios šventė. Juk nuo tos atmintinos 1989 m. balandžio 1 d. per visus tuos 15 prabėgusių metų Ožkabaluose niekada drauge ir nebuvo susirinkę, stigdavo tai vieno, tai kito, ligi šiol net bendros nuotraukos prie savo sodintų ąžuolų neturėjo. Dabar turės – tikrieji Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolyno signatarai.

Neprižiūrimi ąžuolai nenoriai auga

Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolyno draugijos pirmininkas Vitalius Stepulis teigia, kad nepriyja maždaug kas ketvirtas pasodintas ąžuoliukas. Sodinant medelius su meile, saugant šaknis nuo saulės, pasodinus palaistant, ąžuoliukai prigyja žymiai geriau. Bet ir to maža, kad išaugtų ąžuolas. Medelį dvejus metus svarbu prižiūrėti, jei sausringa vasara reikia laistyti, ypač pasodintus pietiniuose šlaituose. Taip pat reikia stebėti, kad neužpultų ąžuolų lapgraužiai, kurie jau grasino prieš keletą metų sunaikinti ąžuolyną. Ir tik Marijampolės urėdijos miškininkams nupurškus kiekvieną medelį danišku skysčiu, pavyko sunaikinti kenkėjus. Vygantas Čaplikas, vienas iš ąžuolyno sumanytojų, primena pamokantį pavyzdį iš Neries regioninio parko patirties. Prie Dūkštų yra didelis 129 ha senas ąžuolynas, kurio amžius daugiau kaip 150 metų. Šalia senų ąžuolų daug naujai pasodintų ąžuoliukų jau spėjo nudžiūti, o juk juos yra sodinę garsūs visoje šalyje žmonės, taip pat ir Seimo nariai. Neprižiūrimi ąžuolai nenoriai auga.

Ąžuolyno globos draugijos pastangų dėka ąžuolynas išvengė daugelio pavojų ir šiuo metu sparčiai stiebiasi aukštyn. Žmonės noriai dalyvauja įvairiose akcijose, ypač per šventes, tačiau šventės praeina, o gerai, kai pasodintais medeliais kažkas pasirūpina. Pagaliau visos stichiškos ir vietinės iniciatyvos turėtų būti nukreipiamos protinga linkme, nes be išmanymo labai lengva priskaldyti malkų. Juk per tuos 15 metų buvo iškelta įvairių idėjų ir siūlymų, neatitinkančių ąžuolyno pirminės idėjos – Tautinio atgimimo. Tautos ąžuolynas yra nacionalinio masto vertybė, todėl turi būti tvarkomas labai apgalvotai. Kita vertus, neturėtų būti užkertamas kelias ir žmonių siekiui prisidėti prie ąžuolyno puoselėjimo, gražinimo ir garsinimo. Kaip visada tokiais atvejais reikia išmanymo ir saiko darnos. Aiškiai pribrendo metas ąžuolyno globos draugijai paskelbti Tau-

Auk, Lietuvos ąžuole, stiepkis į saulę

Kovo 11-osios Nepriklausomybės atkūrimo akto Signatarų klubo prezidentė Birutė Valionytė sveikina pirmosios po nepriklausomybės atkūrimo vyriausybės narius pasodinusius savo ąžuoliukus

Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signataras prof. Bronislovas Kuzmickas sodina savąjį ąžuoliuką

Simbolinius ąžuolyno vartus sukūrė ir pastatė skulptorius Daumantas Kučas

Pasodinti ąžuolų atvyko grupė Pirmosios Lietuvos vyriausybės narių

tos ąžuolyno plėtros koncepciją bei jo tolimesnio vystymo projektą.

Ąžuolams vietos užteks

2003 m. Kovo 11-osios akto signatarų klubas išleido tris knygas apie mirusius signatarus – Jokūbą Minkevičių, Gintarą Ramoną ir Česlovą Kudabą. Šios knygos buvo įteiktos Marijampolės apskrities viršininkui Albinui Mitrulevičiui ir J. Basanavičiaus sodyboje gyvenančiam ir ją prižiūrinčiam ponui Antanui Klimui. Tos knygos praturtins sodybos muziejų ir visų apskrities mokyklų bibliotekas.

Sveikintinas Kovo 11-osios akto signatarų klubo prezidentės Birutės Valionytės noras pasiekti, kad Kovo 11-osios akto signatarai patys asmeniškai būtų pasodinę po savo ąžuolą, tik tada Signatarų giraitė ąžuolyne turės prasmę. Tik tada ši giraitė galės įgyti unikalaus Europoje reikškinio prasmę. Regis, prie Airijos parlamento yra giraitė, kuriai bene trys šimtai metų. Bet tai parlamento sodinta giraitė, taigi ne visai tas pat.

Į šventę atvyko ir Alberto Sinevičiaus vadovaujami Pirmosios vyriausybės nariai, kurie pasodino po savąjį ąžuoliuką. Tarp šios vyriausybės narių buvo ir pirmasis vicepremjeras Romualdas Ozolas, kurio pavardė, išvertus iš latvių kalbos, reiškia ąžuolą. Simboliška. Šios vyriausybės nariams teko kloti Nepriklausomybę atstaciūsių valstybės pamatus, tad visai logiška, kad nuo šiol ąžuolyne augs šios vyriausybės narių pasodinti ąžuolai. Pirmosios vyriausybės vicepremjerei Romualdui Ozolui, Pirmosios vyriausybės nariui klubo kancleriui Albertui Sinevičiui bei kitiems nariams buvo įteikti Tautinio atgimimo ąžuolyno ženkleliai.

Šventės metu buvo pagerbta Kovo 11-osios nepriklausomybės akto signatarė Nijolė Oželytė, kuriai tą dieną sukako 50 metų. Signatarai buvo įteiktas svarbiausias jos gyvenime dokumentas – vardinio balsavimo už Nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą kortelė. Visi sudainavo *Ilgiausių metų jubiliatei*, kuri viešai pareiškė metams paskelbusi boikotą bet kokiems laipsniuotiems gėrimams, tad ir vieną su tuo susijusią lietuvišką tradiciją pareiškė pažeisianti. Duotą žodį ištesėjo.

Ąžuolus sodino ir tie, kuriems tokia teisė buvo suteikta. Susirinkusieji šiltais aplodismentais pasveikino Maltos ordino ambasadorių Baltijos šalims baroną Peterį von Fürstenbergą, kuris specialiai iš rekolekcijų Kelmėje atvyko į Ožkabalius pasodinti ąžuolą.

Iš čia atsiveria Lietuvos erdvės

Iš kitų medžių ąžuolyne išsiskiria tautos patriarchui daktarui Jonui Basanavičiui pasodintasis ąžuolas. Gražiai veši ir mokslo istorikui astronomui Pauliui Slavėnui pasodintas medis. Pagerbtas ąžuoliuku ir kone labiausiai pagarsėjęs mūsų krašto mokslininkas fizikochemikas Theodoras Grotthussas iš Gedučių, pirmosios elektrolizės teorijos kūrėjas. Šios teorijos 200 metų sukaktis pasaulyje bus pažymėta 2005 metais.

Tarp tautos ir mokslo didžiavyrių ąžuolų auga ir keturios liepos, pasodintos Nepriklausomos Lietuvos mokytojų, po Pirmojo pasaulinio karo grįžusių iš Voronežo – Mykolinos Obelienytės-Krikštopaitienės, Marijos Šalnaitės-Balutienės ir žymių skautininkių Vlado ir Sofijos Arminaičių garbei skirtos liepos.

Savąjį ąžuoliuką pasodino ir etnologas prof. Libertas Klimka. Sodindamas rinkosi tokio pat dydžio ąžuoliuką kaip kad yra jo anūkas. Sodindamas galvojo, kokia Lietuva bus po 10–15 metų, kai šis ąžuolaitis jau bus drąsiai pasistiebęs į saulę? Kreipdamasis į tuos

septynis asmenis, kurie buvo Ažuolyno iniciatoriai ir pasodino pirmuosius ažuoliukus, L. Klimka, pareiškė tikis, jog Lietuvos kultūros istorijoje šio Ažuolyno atsiradimas bus įvertintas kaip labai reikšmingas įvykis, susijęs ir su daktaro J. Basanavičiaus giminės atgimimu. Be jokių oficialių nutarimų, specialaus įstatymo priėmimo įvyko stebuklas – atgimė J. Basanavičiaus tėviškė, išaugo Tautos atgimimo ažuolynas. Lietuvui medis, ažuolas, tai viso pasaulio suvokimo, pasaulėžiūros ir pasaulėjautos asis. Todėl ažuolynas susieja visa, kas yra asmeniška, visuomeniška ir pilietiška. Nes išties juk kiekvienas mąstydamas apie savo vaikus ir anūkus, mąsto ir apie Lietuvos ateitį, nes tai susiję dalykai.

Etnologui L. Klimkai lieka tik pritari: nuo kalno, kuriame veši Ažuolynas, labai toli matyti. Atsiveria Sūduvos ir visos Lietuvos erdvės. Ažuolynas įprasmina mūsų dabartį, teikia ir ateities viltį – tai Lietuvos žmonių sutelktumo simbolis, tikėjimo savo tautos ir valstybės ateitimi įvaizdis mums patiems ir ateities kartoms. Tai kalnas, kur kyla tik kilnios mintys. Ateityje šis Ažuolynas tegul taps kiekvieno Lietuvos žmogaus pamąstymų ir apsisprendimų vieta.

Renginio metu buvo atidengtas atminimo akmuo, kuriame įrašytos Tautinio atgimimo ažuolyno septynių sumanytojų pavardės. Visiems jiems Kovo 11-osios nepriklausomybės atkūrimo akto signatarų klubas įteikė po kuklų atminimo simbolių. Atminimo simboliais buvo apdovanoti taip pat buvęs Kėdainių miškų urėdas Alfonsas Seržentas ir dabartinis urėdas Juozas Girinis.

Parkotyriminkas Kęstutis Labanauskas vis dar puoselėja mintį, kad pasitinkant Lietuvos Tūkstantmetį galima būtų pasodinti šalyje tūkstantį ažuolynų. Tegul nedidelių ažuolynų, bet kiekviename regione ir apskrityje, prie kiekvieno miesto, rajono, gal net kiekvienoje parapijoje. Kasmet po 200 ažuolynų – gal nėra toks jau neįmanomas skaičius.

Šventę įtvirtino Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą ir NATO garbei pasodinti ažuoliukai, žymintys epochinės svarbos Lietuvos žingsnį. Šiuos ažuoliukus pasodino Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyno signatarai, septyni šio tautos simbolio sumanytojai.

Gediminas Zemlickas

Atgimimo ažuolynas – visos tautos kūrinys

Ažuolyno iniciatorius Lietuvos Tautinio atgimimo draugijos pirmininkas Vitalius Stepulis Ažuolyno 15-mečio šventėje

Inžinierius Vitalius Stepulis 1988 m. rudenį išklė Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyno sodinimo idėją, ją apgynė, išplėtojo, ir subūrė dar šešis bendraminčius, kurie 1989 m. balandžio 1 d. jau sodino pirmuosius ažuolus. Pakeliui į Ožkabalius, kur atkurta daktaro Jono Basanavičiaus gimtoji sodyba, o šalia jau 15 metų ošia tautą geriems darbams telkiantis Ažuolynas, Mokslo Lietuva kalbina Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyno draugijos pirmininką Vitalių STEPULĮ.

Gerbiamasis Vitaliau Stepuli, kas yra žmogaus protu ir rankomis kuriamas Ažuolynas? Koks tai ateityje bus gamtinis darinys – skveras, parkas, būsimasis miškas, o gal giria?

Nenorime padaryti nei parko, nei visiškai natūralaus miško. Tas

gamtinis darinys auga savaime, o mes jį tik mėginame nukreipti tam tikra linkme, kad jis būtų lankytinas, gražus, turėtų progumas, kitaip tariant, prošvaistes, laukymes. Jos jau šiandien tampa jaukesnės ir gražesnės žmogui nei ištisinis tankus miškas. Kadangi tai žmonių lankoma vieta, tai reikia visko: saulės apšviestų vietų ir pakraščiu, kur visai kitaip auga medžiai. Taip pat reikia tvenkinių, upelio, gal net išaugoti pelkute. Reikia, kad žmogus matytų gamtos įvairovę.

Tačiau tai vis nauji dabartinio augančio Ažuolyno diktuojami poreikiai ir iš to kylantys sumanymai. Ažuolynas jau

1988 m. spalį. Nuo idėjos iki praktinio jos įgyvendinimo praėjo tik pusė metų. 1989 m. balandžio 1 d. jau pasodino pirmuosius būsimojo Ažuolyno ažuoliukus. Tiesa, keli medeliai iniciatyvinės grupės buvo pasodinti kiek anksčiau.

Tai buvo visuotinio tautinio pakilimo laikotarpis – Sąjūdžio bangos pakylėtas. Ir vis dėlto Ažuolynas pirmiausia buvo racionaliai apmąstytas ir su projektuotas darinys, o ne šiaip atsitiktinis ir stichijos pagimdytas?

Idėja kilo stichiskai, tačiau norint pasodinti Ažuolyną, reikėjo atlikti didelį organizacinį darbą. Reikėjo numatyti, ką kur sodinsime. O

Tautinio atgimimo ažuolyno iniciatyvinės grupės narys geografas Rimantas Krupickas

savaime gyvas organizmas, kuris auga ir plečiasi, ko gero, ne tik pagal savo sumanytojų pirminius norus, bet ir pagal savo kaip gamtinio darinio vidinius dėsnius. Tada iškyla vis naujų idėjų. Visų tų dabartinių sumanymų tikriausiai nebuvė prieš 15 metų, kai su bendraminčiais ėmėte sodinti pirmuosius ažuolus. Dabar jau yra 14 atskirų giraičių, simboliinių ir meninių akcentų. Ši visuma ir sudaro Ažuolyną. Taigi Ažuolynas – laiko tėkmėje gimstanti vertybė?

Ne visai norėčiau sutikti, nes pagal projektą (jis iš pradžių nebuvo viešai skelbiamas ir paviešintas tik vėliau) jau pirminiame sumanyme daug kas iš vėliau įgyvendintų dalykų buvo numatyta ir dar bus įgyvendinta.

Kaip gimė Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyno idėja?

Gimė antrą Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio suvažiavimo dieną –

svarbiausia – reikėjo parinkti deramą vietą, kur sodinsime Tautinio atgimimo ažuolyną. Paieškos vyko pusrėčio mėnesio. Labiausiai tinkamos pasirodė Ožkabalių molingos kalvelės.

O dėl masto, tai turiu pasakyti, kad beveik iš karto ir buvo sumanytas toks Ažuolynas. Projektą rengėme 27 ha, bet užsodinta buvo 30 ha. Šiandien Ažuolynas apytikriai tiek ir užima, nors pagal šiam dabar jau kultūros paminklui nustatytas ribas, Ažuolynas su jam paskirtais pakraščiais, užima 38 ha. Taigi būsimiems projektams dar lieka šiek tiek vietos. Mat norint palaikyti Ažuolyną gyvybingą, tokios papildomos erdvės labai reikalingos, nes ateityje dar kils įvairių minčių ir naujų projektų.

Nejaugi taip paprastai visas klostosi? Pūstelėjo Sąjūdžio vėjai ir visi su-

skato sodinti Ažuolyną? Sunku patikėti. Vis dėlto tai buvo ne bet kokie, o dirbamos Suvalkijos žemės 30 hektarų. Argi neiškilo jokių kliūčių?

Tai buvo kolūkiui priklausanti dirbama žemė, jos nevalia buvo imti savavališkai, reikėjo vykdyti žemės ūkio gamybos planus, tad gana griežtai buvo žiūrima į dirbamosios žemės taikymą kitiems tikslams. Kolūkiui sumažinti dirbamos žemės plotus buvo labai rizikinga, nes gamybinių planų niekas nemažintų tik dėl to, kad čia bus užsodintas ažuolynas. Tačiau Tautinio atgimimo ažuolynui ta žemė vis dėlto buvo paimta. Jau neįmanoma buvo sustabdyti tuo metu prasidėjusių procesų, jiems priešintis buvo bergėdžias dalykas. Tai buvo Atgimimo metas, kai įvairių sričių žmonės telkėsi bendram darbui. Kadangi esu inžinierius, tai nesitenkinau tik idėja, bet siekiau ir jos materialaus įprasminimo. O ažuolas – tai iš pačios lietuvių sielos išaugęs simbolis.

Tuo metu kolūkiu pirmininkas buvo Vladas Markauskas. Su jo pritarimu ir parama mums pavyko įgyvendinti Ažuolyno idėją. Aišku, pirmininkas Vilniaus valdžiai tuo metu nesigyrė, kad 30 ha dirbamos kolūkių žemės perleido Ažuolynui.

O Vladą Markauską įtraukėme į Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyno kūrimo iniciatyvinę grupę. Tai buvo labai geras sprendimas. Išivaizduokite, 1989 m. balandžio 1 d. atvažiuojame sodinti ažuoliukų, o mūsų mašinos beviltiškai įklimpsta įmirkusioje ariamoje žemėje. Buvo šlabdriba, mašinas reikėjo traukti traktoriais.

Akivažiu, kad vien ažuoliai Ažuolyne nepasitenkinama, čia auga ir lapoja daug įvairių medžių.

Ažuolai neauga be kitų medžių, jiems būtų liūdna. Ažuolyne monokultūra negyvybinga, jai didelis pavojus sunykti, žūti nuo kenkėjų. Tokio ažuolyno, kuriame augtų vieni ažuolai nepamatysime. Tarp ažuolų atsirado putinių, šermukšnių, uosių, gudobelėlių, o už tvenkinio jau spėjo ūgteletti eglėnėlis. Ant kalniuko stiepiasi iš Marcinkonių atvežtos dzūkiškos pušaitės. Ažuolams reikia kitų medžių bendrijos, ypatingo mikroklimato, tik tarp kitų medžių atsiranda savotiški „kailiniai“, susidaro įvairių augalų simbiozė ir šilčiau jaučiasi buvusių senųjų Lietuvos girių karaliai.

Tai štai tą ažuolams reikalingą aplinką mes bandome kurti jau 10 metų. Kai kas mano, kad atvažiuojame, per tris savaitgalius ažuolus pasodiname – ir turime ažuolyną. Taip nėra. Pasodinusi dar teko nuolatos prižiūrėti, nudžiūvusius medelius atsodinti, nuolat rūpintis. Užderėjus šermukšniams, gudobelėms atsirado geros sąlygos ornitologinei faunai, gali kurtis ir gyventi paukščiai. Dabar Ažuolyne verda gyvenimas. Čia labai gerai jaučiasi kurapkos, kiškiai, stirnos. Beje, priešinguose Ažuolyno pakraščiuose savo pozicijas užsiėmė stirninai, kurie vedžioja savo pulkelius. Rujos metu stirninai susikauna. Vienas net yra žuvęs – radau jo kaukolę.

Vadinasi susidaro lyg ir giraitė, su savo augmenija, gyvūnija, būdingais gyvenimo reiškiniais.

Atlaikė Ažuolynas ir miško kenkėjų antpuolius ir kitas invazijas, gyvena pilnavertį miško gyvenimą. Jau spėjome surengti Pirmosios gilės šventę, o pirmąją gilę rado Algimantas Kepežėnas, vienas iš septynių Tautos atgimimo ažuolyno sumanytojų. Atšventėme ir pirmo Ažuolyno aptikto baravyko radybas.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Lietuvos įstojimui į NATO pažymėti čia bus pasodintas ažuoliukas

Atkelta iš 1 p.

tam tikrą formą su rekomendacijomis aukščiausio lygio pareigūnams, kurie toliau galės veikti vienus ar kitus sprendimus. Norima, kad jie žinotų ir mokslo visuomenės nuomonę.

Didės ar mažės valdininkų įtaka mokslui

Ar tai nėra dar vienas mėginimas mokslininką, individą, kūrėją įtraukti dar labiau, kad jis sukurtų smagratį valdininkų naudai? Juk esama labai daug pavienių mokslininkų ar jų grupių iniciatyvos, bendradarbiaujant su užsienio partneriais ir organizacijomis, o dabar tą veiklą norima kontroliuoti, tarsi suvalstybinti. Ar Jums, gerbiamas Profesoriau, tai neprimena LR finansų ministerijos „manevro“, kai mokslo institucijų uždirbtos lėšos pirmą turį būti pervedamos per ministeriją į biudžetą, o paskui gražinamos toms pačioms institucijoms?

Lyg ir peršasi tam tikra analogija su tuo nelemtu lėšų nusavinimu, nors vis dėlto, man atrodo, čia yra du problemos lygmenys. Mokslininko kaip kūrėjo veiklos individualumas šiuo atveju nėra reglamentuojamas. Kaip individas mokslininkas gali dalyvauti įvairiuose moksliniuose projektuose, nepriklausomai nuo bet kokių institucijų ar valdininkų valios. Mokslininko laisvė iš tiesų yra didelė. Jis gali įgyvendinti savo sumanymus ir joks valdininkas į jo veiklą kištis negalėtų.

Kitas dalykas, kad valstybės mastu vis dėlto turi būti sprendžiami tam tikri mokslo politikos klausimai, ir tada jau reikia dėti bendras pastangas, siekiant bendro labo. Tai štai Lietuvos mokslo taryba ir galėtų būti ta vieta, kur mokslininkai diskutuotų įvairiais aktualiais klausimais. Pavyzdžiui, kaip renkamės mokslo prioritetus, dalyvavimo vienoje ar kitoje tarptautinėje organizacijoje formos, pagaliau kaip patys Lietuvos mokslininkai numato būtinas Europos mokslo tarybos funkcijas ir vaidmenį.

Ekspertų problema aktuali visai Europai

Kaip Jūs vertinate tokios Europos mokslo tarybos reikalingumą?

Kol kas gerokai skeptiškai, ir tą esu išsakęs kelis kartus pakankamai atvirai. Jei tokia Europos mokslo taryba bus administruojama kaip ES bendroji programa (Framework), tai ji bus pasmerkta dar nepradėjusi veikti. Tada jūs ir būsite teisus, nuogaustaudamas, kad mokslininkas, individas gali būti vis labiau varžomas. Štai tada mokslininkai iš tikrųjų pradės abejoti, ar jiems verta dalyvauti ir gaišti laiką įvairiuose konsorciuose, projektuose. Jau dabar esama daug skeptiškų nuomonių, kiek mokslininkams verta gaišti laiko kuriant projektus, už kuriuos jie dažniausiai nieko negauna.

Lietuvos mokslo taryba: kelyje į bendrą Europos struktūrą

Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas Eugenijus Butkus (antras iš kairės) su LR valstybinio mokslo ir studijų fondo direktoriumi Sigitu Renčiu, Valstybinių mokslo institutų direktorių konferencijos pirmininku Steponu Ašmontu ir Lietuvos mokslų akademijos prezidentu Zenonu Rokumi Rudziku

O informacija, pasitaiko, nuplaukia?

Kai kurių subtilių atvejų, matyt, yra pasitaikę, ir taip skundžiantis girdėjau ne tik Lietuvos, bet ir užsienio mokslininkus. Ekspertai iš tiesų gal ne visada tiksliai ir skaidriai atlieka savo funkcijas. Beje, vasarį Bukarešte vyko didelis forumas, kuriame dalyvavo visų būsimų ES narių atstovai. Iš Lietuvos buvo didelė delegacija, jai vadovavo LR švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius Saulius Vengris. Įdomu, kad visų delegacijų nariai kėlė klausimus, į kuriuos Europos Komisijos atstovai vengė atsakyti tiesiai. Tai sukėlė didelį dalyvių nepasitenkinimą. Mūsų delegacijos narys prof. Valdas Laurinavičius aiškiai pareiškė, kad kai kurie ES reikalavimai tiesiog nesuderinami su kūrybine mokslo funkcija. Įvairių projektų ekspertizė, ekspertų parinkimo ir jų atsakomybės problema, ekspertų darbo įvertinimo problema – visa tai rūpi stojančių į ES valstybių mokslo visuomenei, tačiau Europos Komisijos atstovai mums sako, kad nesą apie ką diskutuoti.

Gal ES senbuviams ir nėra apie ką diskutuoti, nes joms, ko gero, rūpi išlaikyti savo „status quo“. O naujosios narėms dar teks išsikovoti vietą po saule.

Senbuviai laikosi nuostatos, kad projekto mokslinis lygis ir kokybė būtų pagrindinis reikalavimas, tačiau problema ta, kad kai kurie ekspertai tiesiog nepajėgūs tos kokybės deramai įvertinti. Ne man vienam atrodo, kad ekspertai kartais yra paprasčiau-

siai nepakankamai kvalifikuoti, ir pasakysiu kodėl. Pirmiausia, kaip tie ekspertai parenkami – jie patys siūlo. Ir siūlo dažniausiai iš tų šalių, kuriose mokslas nėra aukščiausio lygio. Eksperto darbas visai neblogai apmokamas, tad šią poziciją užimti ir veržiasi Bulgarijos, Rumunijos atstovai. Nenoriu menkinti tų valstybių mokslo, tačiau kaip tik iš šių šalių daugiausia norinčių būti ES programų ekspertais. Žinau ne vieną atvejį, kai ekspertas pagal savo kvalifikaciją nėra aukščiausio lygio. Jis pasiūlo ir neretai priimamas, o Vakarų valstybių mokslininkai ne itin noriai dalyvauja šiuose žaidimuose. Jiems tai papildomas darbas. Be to, Vakarų mokslininkai jau laikosi tam tikrų jiems įprastų nuostatų: vengia bet kokio subjektyvumo, interesų konflikto. Gal viena kita nauja idėja, kaip kad užsiminėte, Vakarų mokslininkai ir pasinaudotų, bet pačią ekspertizę jie paprastai atlieka tiksliai, nes brangina savo vardą. Ne visada šitai galima pasakyti apie kai kuriuos naujų į ES stojančių šalių ekspertus.

Vakariečiai doresni, moralesni už mus, rytiečius?

Ne tą noriu pasakyti. Išaugę kitoje aplinkoje ir nieko rimto iš esmės iki šiol neekspertavę, tų šalių atstovai staiga gauna teisę „pavadovauti“. Tada dažniausiai ir nukentčia ES narių senbuvų atstovai. Štai tą klausimą kėlė ir Lietuvos delegacijos nariai Bukarešte vykusioje konferencijoje. Taip pat išdėstėme ir savo nuomonę, ką manome apie Briuselio valdininkų biurokratizmą. Net ir patiems Briuselio žmonėms akivaizdu, kad jų biurokratija ir jiems tapo didele našta. Mokslas kenčia dėl sustabarėjusios vadybos, netikusio administravimo ir biurokratiškos reikalavimų. Esama ir tam tikrų reikalavimų „madų“, kurios užėina ir praeina.

Išivaizduokime, kad Briuselis planuoja jau 7-tąją bendrąją programą, kuri prasidės tik 2007 m. Per tuos keletus metus moksle įvyks gana didelių pokyčių. Antra, prioritetai, veiklos priemonės užprogramuojamos penkeriems metams į priekį. Vadinasi, jau dabar mes aštuonerius metus į priekį

būsime išprausti į veikimo schemas, iš kurių neįmanoma išsivaduoti.

Yra mokslo strategija, bet turi būti ir taktika

Yra Europos mokslo strategija ir taktika. Suprantu, kad strategines nuostatas galima numatyti gerokai toli į priekį, tačiau taktinius sprendimus reikėtų priimti kasdien.

Visiškai pritariu. Tačiau praktinio veikimo schemas to nenumato. Teoriškai – galbūt. Tačiau bet kokią aukščiausio lygio sprendimą Briuselyje suderinti ir priimti reikalaujama per 24 mėnesius. Išivaizduokime, kad paaiškės, jog reikia vieną ar kitą dalyką koreguoti. Tam koregavimui prireiks dvejų metų, jeigu tuos sprendimus teks priimti ES Ministrų Tarybos lygiu.

Taigi ES susikūrė pati sau labai didelį stabdį reglamentų pavidalu, kuris jai neleidžia sėkmingai siekti to, ką sugeba JAV ir Japonija.

Ar tai nėra bet kurios didelės sistemos problema, kai pavienės dalys, posistemės, pradeda nebeklausyti, ką sako „centras“?

Vieną dalyką galima pastebėti apie Briuselio biurokratus: jų dalykinės kvalifikacijos ištis aukštos. Jie labai geri vadybininkai profesionalai – nieko neprikiši. Jų parašyti dokumentai yra pavyzdiniai.

Gerai, dokumentai. Bet kiek tie dokumentai leidžia sėkmingai funkcionuoti mokslui ir visai sistemai? Padedą, ar trukdo funkcionuoti?

Kalbant apie bendrą Europos mokslo erdvę buvo skundžiamasi, kad iki šiol humanitariniai ir socialiniai mokslai likę nuošalyje. Dabar parengtas dokumentas, kuris skatins (ir tame procese Europos mokslo taryba turėtų vaidinti labai svarbų vaidmenį) socialinių ir humanitarinių mokslų plėtrą, jų sujungimą Europos mastu. Tai geras dokumentas, strateginė nuostata.

Tačiau jei prieitume prie taktinių sprendimų, ir jie būtų vilkinami, dvejus metus būtų pradėta nustatinėti, kas ir kaip turi būti daroma, bus suburiami konsorciumai iš keliasdešimties dalyvių, tai aišku, anoks bus veiklos veiksmingumas. Tai gi strateginės

Kartais šventė aplanko ir mokslininkus: prof. Antaną Tylą (dešinėje), apdovanotą Lietuvos mokslų akademijos Simono Daukanto premija už knygą Kėdainiai, sveikina kolegos – Sonata Urbanavičienė ir habil. dr. Edmundas Rimša

BchI BIOCHEMIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą jaunesniojo mokslo darbuotojo pareigoms užimti:

Vystymosi biologijos skyriuje – 2 vietas,
Fermentų chemijos skyriuje – 2 vietas.

Pretendentai pateikia: prašymą leisti dalyvauti konkurse, išsilavinimą liudijančio dokumento atspaudą, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą, mokslinių darbų sąrašą. Su reikalavimais pretendentes galima susipažinti instituto interneto svetainėje adresu: http://www.bchi.lt/doc_lit/wlie20.htm

Dokumentai priimami 1 mėnesį po skelbimo išspausdinimo adresu: Mokslininkų g. 12, 203 kab., LT-08662 Vilnius. Telefonas pasiteiravimui (8 ~ 5) 272 91 44.

Direktorius

nuostatos geros, bet jos turi būti įgyvendinamos daug sparčiau ir lanksčiau, nei tai buvo daroma iki šiol. Neturėtų būti toleruojama praktika, kai mokslininkų grupės dirbtinai jungiasi, administracinės išlaidos surija pusę projekto sąnaudų ir panašiai.

Gal mažuosius verta paspausti

Tad yra, ar nėra Europos Sąjungoje imperinių užmačių? Turiu mintyje santykius tarp didžiųjų valstybių ir mažųjų, senbuvų ir jaunųjų narių?

ES sandrauga man labiau primena senąją Žečpospolitą, Jungtinę Lietuvos ir Lenkijos valstybę, kuri buvo pirmoji Europoje savanoriška dviejų valstybių sąjunga. Vadinas, turime tam tikrą istorinės patirties modelį. Galimas dalykas, ES esama tam tikro noro diktuoti silpniesiems apraiškų, bet mums tai kol kas vienintelė galimybė pakelti savo valstybės ir mokslo lygį. Kad ir ES struktūriniai fondai, jei jie mus sėkmingai pasieks. Iš niekur kitur tų lėšų nebūtume gavę. Dabar mus pasieks šimtai milijonų litų.

Ateiti, ateis, bet kaip šalies viduje cirkuliuos, kokiomis arterijomis? Tam davė, tam davė, o kam labiausiai reikėjo – neliks. Jums taip neatrodo? Beje, Mokslo taryba ar turės įtakos struktūrinių fondų skirstymui?

Aišku, bus didelių problemų. Švietimo ir mokslo finansavimą per ES struktūrinius fondus tvarko LR švietimo ir mokslo ministerija bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kuri taip pat administruos dalį studijų programų per darbo biržas ir mokytojų centrus. Iš viso pastarosios ministerijos pavaldume susidarys apie 60 objektų. Tuo tarpu Švietimo ir mokslo ministerijos veiklos sferoje atsiduria net pora tūkstančių objektų, pradendant nuo bendrojo lavinimo, profesinių, aukštesniųjų, aukštųjų mokyklų, mokslo institutų ir t. t. Tai gi akivaizdžiai nelygiaverčiai dalykai. Teko girdėti, esą Vyriausybės pozicija tokia: jei Švietimo ir mokslo ministerijos įstaigos parengs gerus projektus, tai galimas ir tam tikras lėšų perskirstymas.

Spreis ir pyragą raiškys valdininkai, ministerijai žmones?

Valdininkai bet kuriuo atveju sprendžia, nes tai struktūrinių fondų administravimas.

Galutinis modelis dar nepasirinktas

Grįžkime prie numatomos steigti Europos mokslo tarybos. Ar ji vykdys lėšų skirstymo mokslo projektams funkciją? Kitaip tariant, veiks pagal Amerikos mokslo tarybos (National Science Foundation), bet ne pagal Lietuvos mokslo tarybos dabartinį veiklos modelį?

Iš tikrųjų, kiek dabar svarstoma, Europos mokslo fondas turėtų veikti pagal Amerikos nacionalinio mokslo fondo modelį. Tai nebūtų blogai, jei ne ta biurokratija, kuri visus gąsdina. Strategija teisinga, bet ar bus teisinga taktika – štai kur klausimas. Jeigu būsimo fondo administravimas, ekspertavimas ir visa kita tęs Bendrosios programos tradicijas, tai bus didelė kliūtis. Jei bus pritaikytas lankstesnis veiklos mechanizmas, tada kitas dalykas. Jeigu sprendimai būtų priimami greičiau, ekspertuojama kitais principais, reikalaujama didesnės ekspertų atsakomybės, tada mes pasisakysime už tokią Europos mokslo tarybą. Aišku, konkurencija labai didelė, todėl būtina reikalauti objektyvumo ir skaidrumo.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Geografija jam pirmiausia reiškė Lietuvos žemę

Gegužės 14 d. sukanka šimtas metų, kai gimė geografas ir enciklopedininkas Antanas BENDORIUS (1904–1969).

Atsivertę Bostone 1968 m. išleistos *Lietuvių enciklopedijos* 15 tomą *Lietuva* (1990 m. Lietuvos enciklopedijų redakcija šį tomą pakartotinai išleido Vilniuje), tarp straipsnių autorių pirmą išvysime Antano Bendoriaus pavardę. Iš 11 skyriaus *Kraštas* straipsnių, jis parašė penkis, taigi kone pusę. Likusių šešių straipsnių autoriai – Birutė Saldukienė, Steponas Kolupaila, Konstantinas Regelis, Juozas Raukys ir Jonas Balys. Tai gi labai žinomos pavardės, solidi draugija.

Deja, *Tarybų Lietuvos enciklopedijoje* (1 tomas pasirodė 1985 m.) veltui ieškotume Antano Bendoriaus pavardės. Nutylėtas. Hidrologo S. Kolupailos, tautosakininko J. Balio ar Kauno botanikos sodo įkūrėjo botaniko K. Regelio nutylėti negalėjo net ir tarybinės enciklopedijos, nors šie taip pat 1944 m. pasitraukė į Vakarų, gyveno ir mokslinę bei visuomeninę veiklą iki gyvenimo pabaigos tęsė JAV.

A. Bendorius savo moksliniais darbais neiškilo iki šios trijulės lygio, tačiau padarė labai daug, ir tai jaunajai Lietuvos žmogui kartai būtina žinoti. Gera proga priminti, nes gegužės 14 d. sukanka Antano Bendoriaus gimimo šimtosios metinės, o gegužės 19 d. – 35 metai, kai mirė.

Platų straipsnį atsisveikinant su A. Bendoriumi*, *Aidų* žurnale išspausdino jo redaktorius Juozas Girnius. Labai gerai vertindamas A. Bendoriaus veiklą, filosofas J. Girnius pastebi, kad *netekome žmogaus, kurio nudirbtas darbas lyg buvo nepastebimas. Daugybę reikalų tvarkęs žmogus, berods, niekada nebuvo nė spaudoje įvertintas.*

Kodėl taip atsitiko? Ko gero, tai daugelio tyliai mokslo veiklai atsidėjusio žmogaus likimas, nors paties A. Bendoriaus tyliu ir nepastebimu tikrai negalėtume pavadinti. Priešingai: dzūkiško temperamento A. Bendorius buvo karštas visuomenininkas, labai aktyvus žmogus. Tai kodėl J. Girniaus žodžiais tariant, liko tarsi nepastebėtas, neįvertintas? Veikiausiai taip nutiko ir dėl to, kad jo triušo vaisiai liko išsklaidyti po visą bostonišką enciklopediją. Iš 37 tomų, kuriuos parašė išėivijęs lietuvių, parašytų A. Bendoriaus susidarytų bene du tomai. Čia vėl tenka remtis J. Girniaus nuomone, nes kas gi galėtų imtis tokio pragariško darbo – A. Bendoriaus bei kitų autorių parašytas eilutes skaičiuoti. Parašė šis žmogus ir knygų, išleido Lietuvoje ir pasitraukęs į Vokietiją, taip pat ir jau gyvendamas JAV, bet apie visa tai – vėliau.

Jau užsiminėme, kad Antanas Bendorius – tikras dzūkas, gimė Giraitėliuose Lazdijų valsčiuje. Mokėsi Žiburio gimnazijoje Seinuose ir tai tęsėsi nuo 1918 m. iki 1926 m. Priklausė pavasarininkams (1922–1928), buvo šaulys (1922–1940), dalyvavo ir kovose su lenkų partizanais (1922–1923). Taip pat jis buvo Lietuvos miestų katalikų jaunimo sąjungos *Vytis* pirmininku (1926–1927), Vilniui vaduoti sąjungos centro komiteto pirmininkas (1931–1932). Iš to matyti, kad A. Bendorius buvo labai visuomeniš-

*Juozas Girnius. *Atsisveikinant Antanu Bendoriu.* – *Aidai*, 1969, Nr. 8, 372–376 p.

Geografas ir enciklopedininkas Antanas Bendorius

kos prigimties žmogus, pagaliau ir pato meto gyvenimas iš jauno žmogaus reikalavo visuomeniškumo.

1926 m. A. Bendorius įstojo studijuoti geografijos į Kauno universitetą, o aukštojo mokslo baigimo diplomą 1932 m. jau gavo kaip Vytauto Didžiojo universiteto absolventas. Vis dėlto taip greitai peršokti studijų laikotarpį universitete nederėtų, nes juk ten pirmą kartą jis išgirdo Kazio Pakšto ir Stepono Kolupailos paskaitas. Ypač ugningojo oratoriaus ir Lietuvos vizionieriaus K. Pakšto paskaitos darė didelį įspūdį. Gal dėl jų mūsų dzūkas ir galutinai apsisprendė atsidėti geografijos studijoms. Šiedu profesoriai visam gyvenimui išliks artimiausi A. Bendoriaus draugai ir bendraminčiai. Iš šių neeilinių Lietuvos mokslo asmenybių A. Bendorius pasisėmė labai daug, bet ne vien iš jų. 1929 m. geografijos studijas jis gilino Karaliaučiaus, o 1931 m. – ir Berlyno universitetuose. Ne kas kitas, o K. Pakštas išrūpino A. Bendoriui Lietuvos katalikų mokslo akademijos stipendiją studijoms užsienyje.

Apie Kazį Pakštą, pirmą kvalifikuotą Lietuvos geografa ir to mokslo pagrindėją A. Bendorius vėliau, jau gyvendamas JAV, rašys taip: *Pakštas buvo kūrybingas mokslininkas ir patrauklus dėstytojas, bet vienas negalėjo aprėpti visų geografijos šakų. Jis buvo priverstas dėstyti tokiomis sunkiomis sąlygomis kaip joks kitas profesorius. Jo šaka buvo pastumdėlė, kurios anuomet nevertino valstybės vyrai. Jei būtų buvęs jų šalininkas, įtikimiausia, būtų išgavęs daugiau etatų bei lėšų, bet jis savo vardo nežemino pataikavimais. Antra sunkenybė – išmokslių bendradarbių stoka. Bepigu dabar tyrinėti Lietuvą ir kasmet išleisti po kelis toms, kai tik viename Geografijos-geologijos institute sutelkta apie 120 specialistų.*

Kalbėdamas apie lietuvių savybes, K. Pakštas pabrėždavo tris: kantrumą, pavydą ir mokslininko trūkumą, ypač gamtos ir tikslųjų mokslų srityse. Kadangi lietuvių pasaulyje nesą daug, tai vienintelė galimybė išlikti – pasireikšti kultūriškai ir aukštu lygiu. Šito siekti Lietuvos geografijos „tėvas“ mokė ir savo studentus, vadinas, ir A. Bendorių.

Baigęs universitetą A. Bendorius savo profesinėje veikloje daugiausia

reiškėsi kaip pedagogas. Dar studijuodamas VDU, nuo 1930 m. geografiją pradėjo dėstyti Kauno, vėliau ir Klaipėdos gimnazijose. Nuo 1935 m. iki 1940 m. geografiją dėstė Klaipėdos pedagoginiame institute. Tačiau neišgaravo ir jo visuomeniškumas, kuris, laikui bėgant, atrodo, tik stiprėjo. Dar studijuodamas buvo Akademinio turizmo klubo steigimo iniciatorius ir pirmininkas (1930–1932), K. Pakšto sumanytos Lietuvos geografijos draugijos vienas iš steigėjų bei valdybos narys. Neliko nuosaldė ir nuo fotografijos reikalų, tapo vienu iš Lietuvos fotografijos mėgėjų sąjungos steigėjų. Daug savo nuotraukų jau gyvendamas išėivijoje jis panaudos *Lietuviškajai enciklopedijai* iliustruoti.

Ką nuveikė mokslo labui? Norint atsakyti į šį klausimą pirmiausia reikėtų priminti Lietuvos valdžios nuostatą, kad lietuviai galėtų atsisakyti bendresnio pobūdžio teorinių mokslinių tyrimų, o daugiau remtis užsienio mokslininkų darbais. Švietimo ministras prof. Juozas Tonkūnas 1938 m. kovo 29 d. rašte Nr. 6660 ministrui pirmininkui pabrėžė, kad VDU buvo ir ateityje liks mokomoji, o ne mokslo įstaiga**. Ministras Seime nurodė, kad iki šiol valstybė mokslinio darbo neremia, ir universiteto mokslininkams tai tesanti tik moralinė prievolė. Profesūra moksliniam darbui paprastai skirdavo vasaros atostogas, užsienį vykdavo dažniausiai savo lėšomis. Vis dėlto Universitete nusistovėjusi skyrimo į aukštesnes pareigas tvarka skatino dėstytojus dirbti mokslinį darbą.

Šalyje buvo remiami tik tokie tyrinėjimai, iš kurių kraštui tikėtasi tiesioginės naudos. Kadangi buvo skatinama emigracija iš šalies, tai dar 1927 m. doc. K. Pakštas trims mėnesiams buvo komandiruotas į Braziliją rinkti žinių, kiek ta šalis tiktų lietuvių kolonizacijai. 1930 m. K. Pakštas jau šešioms mėnesiams siunčiamas į Angolą, kur taip pat tiria, kiek lietuviams tiktų toje laisvoje erdvėje kurtis ir kurti antrą Lietuvą.

Tai štai tokiomis aplinkybėmis ir sąlygomis teko reikštis A. Bendoriui. Kai Kazys Pakštas vis klebindavo vy-

**Česlovas Mančinskas. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 m.* – Lietuvos policijos akademija, Vilnius, 1996 m., 199 p.

riausybės ir ypač ministro pirmininko Juozo Tūbelio duris, vis aiškindamas, kad 1923 m. pirmas Lietuvos gyventojų surašymas buvęs netikslus, jau pasenęs, tai buvo veltui gaišamas laikas – antrojo gyventojų surašymo tarpukario Lietuvoje taip ir nesugebėta atlikti. A. Bendorius sielvartavo: *Anų dienų režimas, nedarydamas periodinių surašymų, kenkė Lietuvos vardui, nes statistikai užsieniuose ją prilygino prie labiausiai atsilikusių kraštų. Latviai tokius surašymus pajėgdavo padaryti kas penkerius metus.*

Užsiimti mokslu tuo metu reiškė būti ir visuomeniškai aktyviu žmogumi. Aktyvus spaudos talkininkas A. Bendorius rašė į *Ateitį*, *Darbininką*, *Mūsų Vilnių*, *Naująją Romuvą*, *Pavasari*, *Rytą*, *Židinį* ir kitus žurnalus bei laikraščius. Pasirašinėjo straipsnius ne tik pavarde, bet ir slapyvardžiais – A. B., Dzūkijos sūnus, Dainavos Ažuolas, Lazdijų Dzūkas ir kitomis. Pradėjo bendradarbiauti *Lietuviškoje enciklopedijoje*, kur vadovavo bendrosios geografijos skyriui. 1933 m. pasirodžiusiam *Enciklopedijos* 1 tome randame ir pirmąjį A. Bendoriaus su kitais autoriais parašytą straipsnį – *Aleksandrija*. Straipsnis *Alpės* – pirmasis vieno A. Bendoriaus parašytas straipsnis. Iš viso 1 tome įdėti 22 jo straipsniai (kai kurie parašyti su kitais autoriais), 2 tome – 17, 3 tome – 15 ir t. t. Beje, 3 tome jau esama žinių ir apie patį A. Bendoravičių-Bendorių, kuriam skirtas atskiras straipsnis.

Tai gi nepaisant visų sunkumų, pavienių entuziastų ir pirmiausia K. Pakšto, S. Kolupailos pastangomis Lietuvoje tarpukariu buvo padėti geografijos mokslo pamatai, parašyti pirmieji mokslo veikalai, pradėtas krašto tyrinėjimas, kur dideli buvo pirmiausia šių asmenybių nuopelnai. Užmezgti ryšiai su Latvijos, Estijos ir Skandinavijos geografais. Lietuvos geografų vardai jau pradėjo skambėti ir tarptautiniuose kongresuose. 1938 m. Kaune įvyko Lietuvos geografijos kongresas, kurį rengiant daug pastangų įdėjo K. Pakšto vadovaujama geografijos draugija ir jos valdybos narys A. Bendorius. Kai iš Prancūzijos atvyko prof. Lucien'as Bochet'as. Jam A. Bendorius talkino rašant studiją *Klaipėda – Memel. Le port et la ville* (Uostas ir miestas – pranc.)

Dinamiškas visuomeniškumas, kuriuo taip pasižymėjo tarpukariu A. Bendorius, puikiausiai atitiko jo atvirą dzūkišką būdą, kartais gal net pernelyg tiesmuką. Bepigu atvirauti apie malonius dalykus, bet kai tekdamas kalbėti apie mažiau malonius, tai, žiūrėk, kitas šalia esantis ir įsižeisdamas, palaikydavo storžieviskumą. A. Bendoriui, regis, nebuvo svetimas saviironijos pojūtis, nes jo raštuose galima rasti ir tokių pasiteisinimų: *Mėginau aiškintis dzūkišku temperamentu ir man igimtu netaktu.* Kas A. Bendorių pažinojo, teisingai reaguodavo ir taikėsi su *bendoriškumu*, bet kas mažiau buvo susidūręs, gal ne visada jį suprastavo teisingai. Apskritai buvo geraširdis, entuziastingas, optimistiškas. Už šias savybes A. Bendorių mėgo visi, geriau jį pažinojo.

Vienas pirmųjų A. Bendoriaus mokslinių tyrimų – 1932 m. atliktas Prapunto ežero Lazdijų rajone gylio matavimas. Prasidėjęs Antrajam pasauliniam karui A. Bendorius tyrinėjo Lietuvos dirvožemius (1943–1944), gimnazijoms rengė geografijos kurso programą, parengė geografijos vadovėlių neakivaizdininkams.

Artėjant frontui jis pasitraukė į Vokietiją, o pasibaigus karui Vysbadeno ir Hanau stovyklose lietuvių gimnazijose buvo mokytojas (1945–1948).

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Pradžia Nr. 8

Gegužės 5 d. istorikui Vytautui MERKIUI sukako 75-eri. Jubiliumui – visų mūsų sveikinimai ir linkėjimai dar daug metų išsaugoti kūrybiškumą, džiuginti naujais darbais istorijos mokslo tyrinėjimų srityje.

Tam tikrą pažinimo džiaugsmą skaitytojas turėtų patirti ir bendraudamas su istoriku, o tokio tarpininko vaidmenį šiuo atveju atlieka mūsų laikraštis. Prisiminimai – tai ne vien atminties prikelti draugų ir bendraminčių veidai, bet ir apmąstymas apie gyventą laiką, kitų asmenybių įtaką pasirenkant vienokius ar kitokius sprendimus. Juk gyventa ne tik kasdienių įvykių tėkmėje, bet ir istoriniame laike, kurį būtina suprasti, įsisaugoti, ir, jei galima, paversti vertybe. Ji svarbi ir pavieniam žmogui, ir visai tautai, nes tai buvo gyvenimas, kurio vien į nuostolius nenurašysi.

Iš faktų daryti išvadas, o ne faktus tempti prie išvadų

Kone visą kaip istoriko gyvenimą praleidote dirbdamas Lietuvos istorijos institute. Ar galėte šį institutą pavadinti savo dvasios namais?

Institute mes turėjome tam tikrą savo pasaulį. Ten dirbo prof. Leonas Mulevičius, Mečislovas Jučas, Antanas Tyla, amžiną atilsį etnologas Izidorius Butkevičius. Šnekėdavome visiškai atvirai, svarstydavome įvairius klausimus. Pagrindinis mūsų principas – siekti, kad istorija būtų mokslas, o ne propagandos priemonė. Juk viskas daryta, kad istorija būtų paversta propagandos priemone sovietinei sistemai remti.

Taigi didelių filosofijų nėra, bet yra dviejų pažiūrų į istoriją susidūrimas. Vieni turi partijos ir vyriausybės nutarimus ir juos stengiasi prikaišioti kaip razinų į istorijos faktų pyragą. Tokia istorija prasidėdavo tarsi poteriai: *partija nutarė tą ir tą, o mūsų šviesus gyvenimas patvirtina visą tą giliamintišką partinę liniją...*

Kita koncepcija, ateinanti bene iš XIX a. pabaigos – tai pozityvistinė, objektyvistinė istorijos mokslo kryptis, kai stengiamasi iš faktų daryti išvadas.

Tačiau ir iki pozityvizmo atsiradimo argi ne iš faktų buvo mėginama daryti istorijos mokslo išvadas?

Istorijos faktai visada buvo svarbūs, tačiau tik iš dalies. Didžiosios prancūzų revoliucijos istorikai tenkinosi jau žinomų faktų nauju aiškinimu. Pasirinktų faktų iškėlimas savo idėjai reikšti būdingas romantizmo historiografijai.

Turėjau laimės keletą metų dirbti su prof. Konstantinu Jablonskiu, susipažinti ir su prof. Igno Jonyno mokykla. Tai buvo tos pačios krypties istorijos mokslo atstovai. Juos pavadinau ir mūsų, siekusią istoriją išlaikyti mokslo vėžėse, ideologiniais tėvais.

Per šiuos istorikus pokarinės kartos jaunieji istorikai dar galėjo susisiekti ir su tarpukario Lietuva?

Taip, ir tuo džiaugėmės.

Ko mokėsi iš Juozo Jurginio

Kokie Jūsų ir bendraminčių santykiai klostėsi su Juozu Jurginiu?

J. Jurginis tam tikra prasme mane net globojo nuo Vilniaus universiteto laikų. Jis turėjo didelių rašymo gabumų, iš jo mokiausi, kaip reikia dėstyti mintis, kelti klausimą ir t. t. Iš jo taip pat mokiausi, kad kalba

Kad istorija būtų mokslas, o ne propagandos priemonė (2)

Istorikas Vytautas Merkys

būtų gyva, be nereikalingos pakilios retorikos ir kitokių rašiniui kenkiančių dalykų.

Tačiau specialių istorijos studijų J. Jurginis nebuvo baigęs. 1951 m. jis „už keliaklupsčiavimą“ prieš Vakarus buvo pasmerktas, tačiau ramiai dirbo ir parašė labai gerą darbą – knygą *Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje* (1962). Didelę įtaką J. Jurginiui darė K. Jablonskis. Į Istorijos institutą atėjau 1953 m. Prieš tai buvo paskyrė į institutą, bet LKP CK nutarimu mane su Mečislovu Juču iš instituto pašalino kaip idėjiškai nesubrendusius istorikus. Įsivaizduokite, dviejų „vaikų“ likimą nagrinėjo ir sprendė CK savo nutarimu. Porą metų basčiausi, o po J. Stalino mirties Istorijos instituto direktorius Juozas Žiugžda mane pasikvietė atgal į institutą.

Taigi 1953 m. pabaigoje aš vėl institute, teko sėdėti viename kambarielyje su J. Jurginiu. Jis tada tebuvo jaunesnysis mokslinis bendradarbis. Girdėdavau jo pasikalbėjimus su K. Jablonskiu. Jam J. Jurginis duodavo paskaityti kiek-

vieną savo rašomos knygos skyrelį. K. Jablonskis paskaitęs sakydavo: *Ne, šito rodyti negalima*. Kartais atnešdavo ir J. Jurginiui duodavo išrašų, paaiškindavo, kaip visa turi būti išleista.

Tada nežinojau, kad prieš karą K. Jablonskis Vytauto Didžiojo universitete buvo skaitęs ūkininkų istorijos kursą. Vokiečių okupacijos metais tą kursą pakartojo Vilniaus universitete. Kai dabar skaitau K. Jablonskio paskaitų rankraščius, matau, kiek daug yra perkelta į J. Jurginio darbą. Taigi esama J. Jurginio sąsajų su K. Jablonskiu.

Gana aštriai J. Jurginis spaudoje diskutavo su etnografe prof. Prane Dundulienė.

Mat J. Jurginis tyrinėjo baudžiavos įsigalėjimą Lietuvoje ir tuo pačiu valstiečių istoriją iki XVIII a. pabaigos, dar ir XIX a. pradžios. P. Dundulienė rašė knygą apie žemdirbystę Lietuvoje nuo seniausių laikų. Tai paaštrino jų santykius. Be to, P. Dundulienė buvo lenkų etnologo Stepono Batoro universitete prof. Kazimiero Mošinskio (Moszyński) mokinė, kai į materialinę ir dva-

sinę kultūrą buvo žvelgiama kaip į vienovę, jeigu teisingai interpretuoju. O tarybiniais laikais jau ta dvasinė kultūra buvo laikoma vos ne prietarais, nes burė – materialioji kultūra. Ji nebyli, neutrali, ją leista tyrinėti.

J. Jurginis buvo racionalistas ir dažnai nesuvokdavo liaudies tikėjimų, apie kuriuos rašė P. Dundulienė, etnologinės prasmės.

Nepriimdavo Eugenijos Šimkūnaitės tipo mokslo?

E. Šimkūnaitės taip pat. Matyt, mokslinė diskusija, kartais net iki aštuntumo, dėl to ir kildavo.

Europietiškas komunistiškas galvojimas nebuvo toleruojamas

Virš J. Jurginio galvos nuolat tvenkdavosi debesys, nes šis istorikas, matyt, vis neišsitemkdavo dogmatiško istorijos mokslo vėžėse. Nors ir buvo komunistas dar iš tarpukario Lietuvos laikų.

J. Jurginis prieš karą dalyvavo komunistų veikloje, sėdėjo kalėjime. 1937 m. buvo pašalintas iš partijos „už ideologinį nepastovumą“. Vėl į partiją buvo priimtas tik N. Chruščiovo laikais. Kaip dabar matau, J. Jurginis visados buvo europietiško komunistinio mąstymo tipo, ir tai laikyta eretišku nukrypimu. Juk tarybiniais laikais didesnių priešų už socialdemokratų bolševikams sunku buvo ir įsivaizduoti.

Taigi J. Jurginis buvo šviesi asmenybė. Institute turėjo kitiško galvojimo pradų, mums jie buvo priimtini. Jis neieškodavo mūsų prasitarimų ar kitų nuodėmių. Vėliau J. Jurginį gerokai palažė. 1973 m. Motiejus Šumauskas, LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas, savo atsiminimų knygoje *Kovų verpetuose* pasmerkė J. Jurginį, o po kokių penkerių metų antrame knygos leidime tie puolimai buvo dar labiau sustiprinti. Suprask, J. Jurginis – kone tarybinės santvarkos priešas. Mat kai 1937 m. Tarybų Sąjungoje vyko didžiosios represijos, J. Jurginis už komunistinės krypties veiklą Vytauto Didžiojo universitete administracine tvarka buvo nubaustas priverčiamųjų darbų ir juos atliko Pravie-

niškių durpyne. Ten buvo ir M. Šumauskas. Abu šnekėdavosi. J. Jurginis prisimindavo ir būdavo įsitikinęs, kad anuomet maloniai ir draugiškai aptarinėjo tarybines represijas, kurių buvo neįmanoma pateisinti.

Po daugelio metų M. Šumauskas tuos pokalbius prisiminė: J. Jurginis, girdi, negerai šnekėjo. Antroje prisiminimų knygos laidoje M. Šumauskas padarė išvadą, jog J. Jurginis toks pat liko ir rašydamas savo istorijos darbus, nenuosekliai elgėsi ir darė didelių klaidų, taip pat ir ideologinių.

Vingio parke kalbėjo ne apie pušis

Ar nebūs čia pridėjęs savo rankos ir žurnalo Komunistas vyriausiasis redaktorius, LKP CK narys Genrikas Zimanas, kurio pareigos LKP CK hierarchijoje ir buvo prižiūrėti spaudos ideologinį turinį?

G. Zimanas mokėjo megzti intrigas. Tuo metu, prisimenu, apie nepaprastą draugystę, kuri prasidėjo tarp Istorijos instituto direktoriaus Broniaus Vaitkevičiaus ir G. Zimano. Kiekvieną vakarą jiedu eidavo pasivaikščioti į Vingio parką, matyt, kalbėjo ne apie pušis ir orą. J. Jurginiui buvo iškelta personalinė partinė byla. Vieną kartą jis pasijukė: Pamačiau tą bylą, kokia puiki biografinė medžiaga apie mane surinkta. Niekas taip nebūtų surinkęs – nuo pat mažų dienų.

J. Jurginis mėgdavo kalbėti prieš auditoriją, mokėjo kalbėti įdomiai, intriguojančiai. Bet net ir puolimo prieš jį metu nesiliovė kalbėti drąsiai ir labai atvirai. Kaip paprastam jo paskaitų klausytojui man atrodydavo, kad jis tarsi kautųsi nematomame dispute su partiniais ideologais, istorijos mokslo tamsuoliais ir klas-totojais.

Paskui jam buvo užkirstas kelias reikštis kone visose srityse, tai J. Jurginis susirado savotišką lygį ir ateistinę nišą: pasakodavo apie viduramžiais persekiotas raganas ir panašiai. Jo paskaitų pavadinimai būdavo skambūs, o kalbėjo jis viską, kas jam rūpėjo ir dėl ko skaudėjo širdį.

Kartais net peršokdamas nuo Aimošiaus prie Kaipošiaus, pamiršdamas nuo ko pradėjęs. Bet buvo labai įdomu.

Į senatvę kartais nutrūkdavo jau ir jungiamoji pasakojimo mintis. Tačiau institute J. Jurginis dirbo be entuziazmo. Minėta jo byla subliuško, bet Institute visa atmosfera buvo nepaprastai sugadinta, gyvenimas visiems apkarto. Kilo visuotinis įtarumas, atseit prasidėjo J. Jurginio šalininkų, vidaus priešų paieškos.

Buvo puolamas net ir Justas Paleckis

Net Justo Paleckio duktė Sigita Noreikienė puolimus prieš J. Jurginį laikė anachronizmu, todėl vadovybės buvo priskirta prie nepatikimų. Ji mieliau bendraudavo su mumis, o ne su *Parteigenossen*. Tada pamatėme humanišką Sigitos požiūrį į visa, kas vyksta. Ją galėčiau minėti tik geru žodžiu. Ji pati nukentėjo. S. Noreikienė buvo užkirstas kelias rašyti daktaro (habil.) disertaciją.

Tuo metu buvau skyriaus vadovas, tekdavo planuoti darbus. S. Noreikienė pasisiūlė rašyti monografiją apie liaudininkų partiją. Gerai, sakau, nėra ta tema parašyta jokio darbo.

Prof. Vytautas Merkys su žmona prof. Irena Regina Merkiene ir Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis parodos atidaryme Lietuvos MA bibliotekoje

Derindamas planus nuėjau pas direktorių. Kai jis man šūktelėjo: *Tai ką jūs manot! Ar nematote, kad ji nori savo tėvą, jo veiklą pateisinti.*

Kodėl tai blogai? Pateisinti, vadina- si, tą veiklą suprasti, išsiaiškinti. Tiesa, ta- da reikėjo ne tiesos paiešką, bet nugarkau- li lenktį prie partinės linijos reikalavimų.

Labai blogai buvo, nes ideologinės šaknys negrynos. Turiu mintyje Justą Paleckį. Jis buvo ne kartą aršiai puola- mas. Dar mokantis Vilniaus universi- tete, kaip penkis pirštus turėjome žinoti J. Paleckio klaidas jo knygoje *Sovetskaja Livra* (1949 m.). Ta knyga buvo išleista Maskvoje ir pusantrą puslapio buvo įvelkanti į marksizmo rūbą parašyta apie lietuvių tautinį atgimimą. Tačiau pagarbiai pasakyta apie dr. Joną Basa- navičių ir Vincą Kudirką, apie knygne- šius, lietuvių tautinį sąjūdį, paminėta ir rusifikacija.

Žodžiu, istorijos subjektu Lietuvai nebuvo leidžiama būti net ir J. Palec- kio raštuose.

Neleidžiama. Paskui 1952 m. buvo išplėtotas puolimas prieš J. Paleckį par- tinėse konferencijose, plenumė, galų gale metų pabaigoje vyko ar ne VII LKP suvažiavimas. Jis buvo skirtas kolūkinės santvarkos pergalei aptarti, bet keliolika kalbėtojų kalbėjo iš tribū- nos ne apie žemės ūkį, o apie J. Palec- kio ideologines klaidas. Iš pačios Sigi- tos Paleckytės-Noreikienės girdėjau, tada jie rengėsi pačiam blogiausiam – suėmimui ir ištėmimui. Dar buvo gy- vas „tautų vadas“, pats kovos prieš smulkiaburžuazines partijas įkarštis. Tada ir Maskvos Kremliaus gydytojus žydus „demaskavo“. Net Juozas Žiugž- da senatvėje kalbantį kai ką atvirai pa- sakydavo. Buvo labai bailus, bet kai dviese be liudininkų kalbėdavomės, būdavo nuoširdus. Prisimindavo grėsmę, kuri ir virš jo buvo pakibus- si – jis taip pat galėjo būti suimtas. Išgelbėjo Antanas Sniečkus. Mat ko- vos banga prieš smulkiaburžuazines pažiūras reikalavo atpirkimo ožių.

Kaip tvenkėsi debesys virš Juozo Žiugždos galvos

Kai buvau pašalintas iš Istorijos insti- tuto ir, negavęs jokio kito darbo, su buvusio dėstytojo Dovydo Fainhauzo pagalba įsidarbinau LTSR revoliucijos muziejuje. Kadangi D. Fainhauzas dar nekaip kalbėjo lietuviškai, tai iš vakaro sužinojau, kad tikrins jo paskaitas, pa- sikviesdavo mane ir iki vidurnakčio tai- sydavau jo kalbą, arba net versdavau iš rusų į lietuvių, kad kitą dieną jis galėtų skaityti paskaitą taisyklinga kalba. Šiek tiek buvome susibičiuliavę. Jis ir dabar tebėra gyvas, gyvena Čikagoje, taigi vie- nas kitam dar parašom sveikinimus. Tai štai man bedirbant Revoliucijos muzie- juje, Mokslų akademijos bibliotekoje tekdavo skaitinėti senus laikraščius, o viskas juk specialiajame fonde. Kartą prieina prie manęs šio fondo vedėjas ir sako: *Jūs esate nukentėjęs nuo Žiugždos – reikia jį demaskuoti. Mes labai prašytume mums padėti. Reiktų iš prieškarinės spaudos išrinkti viską, kas yra apie Žiugž- dą, kai jis veikė kaip socialdemokratas, ko- kie buvo jo pareiškimai ir visa kita.*

Sąmoninga J. Žiugždos veikla prasidėjo dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Jis buvo mokytojas ir lietuvių mokslo draugijos narys, turėjo pažinoti ir dak- tarą Joną Basanavičių. J. Žiugžda man net pasakojo, kaip ar ne 1914 m. daly- vavo šios Draugijos suvažiavime ir vi- siems teko miegoti ant šiaudų. Iki 1933 m. J. Žiugžda dalyvavo Lietuvos socialdemokratų veikloje ir pokariu tai užkliuvo. Supratęs prie ko mane dabar lenkia, visomis išgalėmis pradėjau išsi- sukinti: dirbu Revoliucijos muziejuje ir kiek visokio darbo turiu, be to, įsto- jau į neakivaizdinę aspirantūrą ir man reikia ruoštis egzaminams, tad šito-

kiems dalykams visai neturiu laiko.

Apie visa tai paskui ir J. Žiugždai buvau pasakęs. Nuo to ir prasidėjo jo kalba, kad jis kaip tik tuo metu laukęs suėmimo už buvusią socialdemokrati- nę, taigi ir antitarybinę veiklą. Vienas Istorijos instituto bendradarbis, raus- damasis archyvuose, rado dokumentus ir man rodė kopijas slapty KGB prane- šimų LKP CK pirmajam sekretoriui A. Sniečkui apie J. Žiugždą. Rašoma, kad jis dar karo metais „negerai“ šne- kėjo, pokario metais boikotavo tarybi- nę švietimo sistemą būdamas LTSR švietimo liaudies komisaru, o vėliau švietimo ministru. Delsė Lietuvos mo- kyklose įvesti tokią švietimo sistemą, kokia buvo Tarybų Sąjungoje, boikota- vo LTSR istorijos vadovėlio rašymą. Buvo pateiktas išrašas iš suimto Švieti- mo ministerijos darbuotojo bylos, kur liudijama, kad J. Žiugžda tikrai boiko- tavo tarybinę švietimo sistemą. Tai štai kas tuo metu vyko Lietuvoje.

Sistema laikėsi įkaitais

Tačiau visa tai ar nubalina mūsų akyse J. Žiugždos rengtą LTSR istoriją (1957–1965, t. 1–3)? Jis buvo to liūdno- atminties tritominio vyriausiojo redakto- rius ir vienas iš autorių.

J. Žiugžda buvo sistemos įkaitas, la- bai įsibauginęs dėl savo socialdemok- ratinės praeities. Tai galėjai matyti kiek- viename jo žingsnyje. Tuo naudojosi sis- temos pareigūnai. Senas inteligentas, kuriam buvo galima nurodyti, kokias

kalbas pasakyti. Ir ne vien iš CK, bet kartais ir iš Lietuvos mokslų akademi- jos vadovybės, kuri nenorėdavo susi- tepti rankų. Tam buvo J. Žiugžda ir ne savo noru jis tas prakalbas sugalvoda- vo sakyti. Juk nepuoselėjau gerų jaus- mų J. Žiugždos atžvilgiu, ypač kai ne- buvau priimtas į Istorijos institutą. Ma- niau, kad tai J. Žiugždos statomos kliū- tys. Tik dabar iš archyvų paaiškėjo, kur glūdėjo visos priežastys.

Galio patvirtinti, kad J. Žiugžda jo- kių intrigų Institute nerezgė, bet kai jam tam tikrais kanalais atėidavo nuro- dymai, kas yra tarybų valdžios kenkė- jai, tada jis „imdavosi priemonių“.

Pažįstu Aldoną Gaigalaitę, kuri dabar pensijoje, o tada dirbo mūsų Institute, vėliau ir Vilniaus pedagogi- niame institute (dabar universitetas). Ji stoji į partiją ir staiga išaiškėjo, kad iš buočių nuo Linkuvos kilusi. O už- sirašiusi – iš darbininkų, nes vienu metu jos tėvas Vilniuje laikraščius pardavinėjo ar dirbo kitus darbus. J. Žiugžda pasikvietė A. Gaigalaitę – kaip čia yra iš tikrųjų? Ji paaiškino, kad nenorėjusi rašyti dėl galimų kom- plikacijų ir panašiai. Tačiau jos tėvas buvo vietinės reikšmės socialdemok- ratas, kooperatyvų veikėjas, tad J. Žiugžda tą bylą padėjo užglaistyti tiek, kad A. Gaigalaitėi priėmimo į partiją laikotarpį prailgino dar viene- riais metais. Nuobauda gana formali.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

KAUNO MEDICINOS UNIVERSITETO PSICHOLOGIJOS IR REABILITACIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą šioms pareigoms užimti:

INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ DEPARTAMENTE:

1. Departamento vedėjo;
2. Duomenų analizės ir perdavimo laboratorijoje: laboratorijos vedėjo (1,0); vyresniojo mokslo darbuotojo (0,5); jaunesniojo mokslo darbuotojo (1,0; 2x0,5);

PSICHOSOMATINIŲ SUTRIKIMŲ IR MIEGO TYRIMŲ DEPAR- TAMENTE:

1. Departamento vedėjo;
2. Miego tyrimų laboratorijoje: vyresniojo mokslo darbuotojo (0,25); jaunesniojo mokslo darbuotojo (3x1,0; 2x0,5);
3. Klinikinės fiziologijos laboratorijoje: vyresniojo mokslo darbuotojo (1,0; 2x0,25); mokslo darbuotojo (1,0); jaunesniojo mokslo darbuotojo (1,0; 4x0,5);

4. Klinikinės fiziologijos laboratorijos Ultragarosinių tyrimų grupėje: jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5);

5. Psichologinių tyrimų laboratorijoje: jaunesniojo mokslo darbuotojo (1,0);

KARDIOVASKULINĖS REABILITACIJOS IR PROFILAKTIKOS DEPARTAMENTE:

1. Departamento vedėjo;
2. Kardiologijos laboratorijoje: jaunesniojo mokslo darbuotojo (1,0);
3. Fizinės reabilitacijos ir profilaktikos laboratorijoje: laboratorijos vedėjo (1,0); jaunesniojo mokslo darbuotojo (2x0,25);

KARDIOVASKULINĖS REABILITACIJOS KLINIKOJE:

1. Klinikinio-biocheminės laboratorijos vedėjo (0,5).

Dokumentai (prašymas, patvirtintos formos atestacijos-konkurso kor- telė, pasas, karo prievolinko pažymėjimas, valstybinio socialinio drau- dimo pažymėjimas, aukštojo mokslo diplomas, mokslo laipsnio diplomas, pedagoginių vardų atestatai, kiti kvalifikaciją patvirtinantys dokumentai bei visų minėtų dokumentų kopijos, sveikatos pažymėjimas, gyvenimo apa- rašymas, mokslinių darbų sąrašas) priimami vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo dienos, adresu:

KMU Psichofiziologijos ir reabilitacijos institutas, Vydūno al. 4, Pa- langa LT-00135. Telefonas: (8 ~ 460) 30018.

Direktorius

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą toliau išvardintose katedrose ir padaliniuose šioms pareigoms užimti:

1. Aplinkos apsaugos katedra – docento (1 vieta), docento (0,5 etato 1 vieta);
2. Geodezijos ir kadastro katedra – docento (2 vietos);
3. Hidraulikos katedra – docento (1 vieta);
4. Kelių katedra – docento (1 vieta);
5. Šildymo ir vėdinimo katedra – docento (1 vieta);
6. Architektūros katedra – docento (2 vietos);
7. Architektūros pagrindų ir teorijos katedra – docento (1 vieta);
8. Pastatų konstrukcijų katedra – docento (1 vieta), docento (0,5 etato, 1 vieta);
9. Urbanistikos katedra – docento (1 vieta), docento (0,5 etato, 2 vietos);
10. Automatikos katedra – jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);
11. Elektrotechnikos katedra – docento (1 vieta);
12. Radioaparaturės katedra – profesoriaus (1 vieta), docento (0,5 etato 1 vieta);
13. Radioelektronikos katedra – profesoriaus (1 vieta), docento (2 vietos), docento (0,5 etato 2 vietos), jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);
14. Chemijos ir bioinžinerijos katedra – docento (2 vietos);
15. Fizikos katedra – docento (1 vieta);
16. Grafinių sistemų katedra – docento (1 vieta);
17. Informacinių sistemų katedra – vyriausiojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);
18. Inžinerinės grafikos katedra – docento (1 vieta);
19. Informacinių technologijų katedra – docento (1 vieta), docento (0,5 etato 1 vieta);
20. Matematinio modeliavimo katedra – docento (3 vietos);
21. Matematinės statistikos katedra – profesoriaus (1 vieta), docento (0,5 etato 1 vieta), lektoriaus (1 vieta), vyresniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);
22. Medžiagų atsparumo katedra – docento (1 vieta);
23. Medžiagotyros ir suvirinimo katedra – asistento (1 vieta);
24. Poligrafinių mašinų katedra – docento (0,25 etato 1 vieta);
25. Gelžbetoninių ir mūrinių konstrukcijų katedra – docento (1 vieta), asistento (0,5 etato 1 vieta), jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);
26. Metalinių ir medinių konstrukcijų katedra – docento (0,5 etato 1 vieta);
27. Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedra – docento (0,25 etato 1 vieta), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
28. Statybinės mechanikos katedra – docento (1 vieta);
29. Geležinkelių transporto katedra – docento (1 vieta), docento (0,5 etato 1 vieta);
30. Transporto technologinių įrenginių katedra – jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta), jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);
31. Finansų katedra – docento (1 vieta);
32. Įmonių ekonomikos ir vadybos katedra – docento (2 vietos), asistento (1 vieta);
33. Socialinės ekonomikos ir vadybos katedra – asistento (1 vieta);
34. Verslo technologijų katedra – docento (1 vieta);
35. Filosofijos ir politologijos katedra – profesoriaus (1 vieta);
36. Užsienio kalbų katedra – asistento (2 vietos anglų klb.);
37. Aplinkos apsaugos institutas – vyresniojo mokslo darbuotojo (2 vietos);
38. Stiprių magnetinių laukų laboratorija – vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
39. Skaitinio modeliavimo mokslo laboratorija – vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
40. Suvirinimo ir medžiagotyros problemų institutas – jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
41. Mokslotyros centras – vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
42. Statybos technologijos ir vadybos mokslo laboratorija – vyriausiojo mokslo darbuotojo (1 vieta), vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta).

Dokumentai priimami keturias savaites nuo paskelbimo dienos Personalo direkcijoje, Saulėtekio al. 11 (Saulėtekio rūmai, centrinis korpusas, 501 kab.), tel. (8 ~ 5) 274 50 09.

Rektorius

Pradžia Nr.8.

Lietuvos žemdirbystės instituto mokslo darbuotojas, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas ir Lietuvių katalikų mokslo akademijos narys prof. Leonas KADŽIULIS pasakoja apie savo buvusį kolegą ir žemdirbystės mokslo Lietuvoje vieną iš pradininkų prof. Juozą Tonkūną (1894 03 30 – 1968 05 06), kurio 110-ųjų gimimo metinių sukaktį šiame minime.

Kai moksle vyko ideologinė kova

Praėjusį kartą kalbėjome apie tai, kad Lietuvos žemdirbystės mokslų vienas iš pradininkų prof. Juozas Tonkūnas net ir 15 metų praleidęs sovietinėje tremtyje bei kalėjime, grįžęs į Lietuvą sugebėjo ištraukti ne tik žemdirbystės mokslininkų gretas, bet ir nuveikti didelius darbus. Jūs teigėte, geriamas Profesorium, kad tai buvo įmanoma todėl, kad buvo nutrūkusi mokslinė mokykla. Karas, pokario gyvenimo sunkumai... Nieko stebėtino, kad ne vien žemdirbystės moksle įvyko didelis trūkis. Tačiau ar neturėtume matyti ir dar vienos priežasties: Lietuvos kaime įvyko didžiulės permainos, iš individualaus ūkio Lietuvos žemės ūkis buvo paverstas pastatytas ant kolektyvinio ūkininkavimo bėgių. Kokį poveikį visa tai turėjo žemės ūkio mokslui? Juk reikėjo prisiderinti prie visai naujų politinių ir socialinio gyvenimo sąlygų?

Aišku, ūkininkavimo būdas diktuoja savo reikalavimus, nors mokslo principai išlieka tie patys – gamtos dėsniniam nepakeičiami, bet kaip juos pritaikyti esamoms sąlygoms? Tam taip pat reikia proto ir mokslo.

Kai tekdavo nuvykti į kongresus ar konferencijas į Vakarų Europos šalis, tai ten su didžiausia nuostaba buvo klausoma apie mūsų patirtį: kaip susitvarkoma ganyklose, kur ganoma keli šimtai karvių, kokie ten procesai vyksta, kas su tais ganyklų žolynais darosi. Aišku, mūsų ūkininkavimo patirtis buvo nemaža, ypač estai buvo pirmaujantys kultūrinių ganyklų srityje. Jie sugebėjo primiršti akademiko Vasilijaus Viljamsio dogmas, kuris visai nesupratęs kultūrinių ganyklų reikšmės, negalėjo suvokti, kodėl reikia žoles atskirti nuo sėjomainos. Pagal V. Viljamsio mokslą viskas turi vykti per sėjomainą, kurioje žolės turi tarnauti „svarbesniam“ tikslui, nei gyvuliams ganyti – dirvos struktūros gerinimui, nes per žoles dirva įgauna trupinelių struktūrą, kuri ir atskleidžia geriausias dirvožemio savybes. O šios reikalingos geram kviečių derliui gauti.

V. Viljamsas buvo žymus mokslininkas, bet dogmatiškas. Savo mokslą jis kūrė juodžemių ir dar sausringų rajonų sąlygomis. Daug dalykų jis labai gerai išmąstė teoriškai, bet sąlygos skirtingos, todėl tie patys reikalavimai ir negalėjo būti taikomi visur vienodai sėkmingai. Žemdirbystės instituto direktorius Petras Vasinauskas todėl ir priešinosi tokiems reikalavimams, nes pirma mokslininko taisyklė – abejoti. Kai P. Vasinauskas abejodamas iš Maskvos siunčiamus reikalavimus tikrindavo, išitikindavo, jog jie nepasitvirtina. Atsitiko taip, kad P. Vasinauskas 1948 m., tada dar Dotnuvos bandymų stoties direktorius ir Žemės ūkio akademijos docentas be mokslinio laipsnio, parašė disertaciją ir turėjo padėti į stalčių – ginti negalima, nes neatitinka V. Viljamsio dogmų.

Vis dėlto Lysenka viena gerą darbą padarė: pajudino

Išlikęs iš po istorijos tekinių (2)

iki tol nepajudinamą Viljamsio teoriją ir autoritetą. Kai tas buvo padaryta, tada ir P. Vasinauskas galėjo išgilaus stalčiaus ištraukti disertaciją ir apginti. Buvo 1951 metai. Bet apskritai Lysenka moksle pridarė daug negerovių: griovė genetikos mokslą, į šuns dienas išdėjo Gregorą Johanną Mendelį, Tomą Hantą Morganą, o jų pasekėjai SSRS buvo suniekinti ar net įkalinti ir pražudyti.

Iškalėjęs 15 metų – nekaltas

O J. Tonkūno visą tą laiką, kai vyko ideologinė kova, moksle nėra, jis vis dar tremtyje.

Jo nėra, iš viso buvo pranešta, kad nežinia kur jis pats yra. Po dešimties kalinimo metų (!) nuteistas 25 metams. Tik po J. Stalino mirties 1954 m. birželio 2 d. SSRS Aukščiausiojo teismo karo kolegijos sprendimu J. Tonkūnas paleidžiamas – nekaltas. Važiuoti leista ne į Lietuvą, bet pas šeimą, kuri tremtyje Altajaus krašte. Ten, Trojicko, žmona Janina ir dukra Vida, kuri jau pradėjusi studijuoti Bijsko pedagoginiame institute. O sūnus Rimantas pase pavardėje iš Tonkūno pasidarė Tankūnas ir iš tremties vietos jau buvo pabėgęs į Lietuvą. (R. Tonkūnas, kaip ir įrašyta dabar jo pase, sugebėjo baigti Kauno politechnikos institutą, o Lietuvai paskelbus nepriklausomybę tapo diplomatu, dirbo Lietuvos Respublikos ambasadoje Čekijoje, Austrijoje, Estijoje.)

Kai J. Tonkūnas nuvyko į Altajaus kraštą pas žmoną ir dukrą, po metų jau įstengė visi trys grįžti į Lietuvą. 1955 m. rugsėjo 10 d. Trojicko specialiojoje komendatūroje Tonkūnams buvo pranešta, kad jiems nutraukiamas „specposielencų“ režimas ir leidžiama savo nuožiūra pasirinkti gyvenamąją vietą. Jie grįžo į Lietuvą, o SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1958 m. sausio 3 d. sprendimu J. Tonkūnui teistumas buvo panaikintas. Jis su žmona atvyko į Dotnuvą.

Grįžo labai suvargęs. Kai jį pirmą kartą pamačiau, jam buvo tik 61 metai, bet atrodė kaip aštuoniolikos metų. Paskui kiek atsigavo, pajuto, kad vertinamas, geriamas.

Taip ir nepasmerkė Antano Smetonos

Po tremties sugrįžęs mūsų pasakojimo svarbiausias herojus atsidūrė jam

Prof. Leonas Kadžiulis dalijasi prisiminimais apie prof. Juozą Tonkūną

Prof. Juozas Tonkūnas ir jo pasekėjas prof. Leonas Kadžiulis

naujose aplinkybėse: nauja santvarka įsitvirtinusi. Kaip jis pritaipo?

Sunkiai. Teko kone viešą išpažintį iš Žemdirbystės instituto tribūnos atlikti. Nežinau, ar kas jį vertė, ar ne, bet J. Tonkūnas pasakojo apie savo vargus bendrame Instituto darbuotojų susirinkime. Tada jis ir pasakė, kad pateko po istorijos tekinių. Iš viso to matyti, kad J. Tonkūnui apie savo išgyvenimus kalbėti viešai labai sunku. Kai arčiau pradėjome bendrauti, jis sakydavo: *Aš nieko kito nesapnuoju, tik tuos pervežimus.* Pasirodo, kai kaliniai pervežami iš vieno kalėjimo į kitą, tai pats baisiausias dalykas. Kartu vežami įvairūs kriminaliniai recidyvistai, tad bet kada žmogų gali užmušti, sužaloti. Dėl kašnelio duonos gali galvos netekti.

J. Tonkūnas kentėjo ir dėl to, kad niekur nebuvo pasakęs to, ko iš jo norėjo valdžia. Ne vienas tada darė atgailą.

Bet kokią atgailą galėjo padaryti J. Tonkūnas?

Buvo švietimo ministras, A. Smetonos vyriausybės narys. Jo reikalavo, kad išplektų A. Smetoną. Iš Kauno atvažiavęs mano bendrapavardis žurnalistas Algirdas Kadžiulis J. Tonkūną vertė parašyti A. Smetoną smerkiantį straipsnį. Tas nesutiko. *Aš su Smetona ginčydavau, bet tai kitas dalykas*, – sakė J. Tonkūnas. Tai buvo prezidentas ir doras žmogus, todėl J. Tonkūnas ir nerašė to, ko iš jo rei-

kalavo. Taip ir nesutiko pasmerkti A. Smetonos.

Iš J. Tonkūno reikalauta parašyti, kad dabar Lietuva gerai gyvena, sovietinė santvarka jai leido pasiekti tai, ką dabar turime. O J. Tonkūnas: *Ką aš žinau, ką Lietuva būtų pasiekusi kitoje santvarkoje? Kaip tyrėjas aš negaliu tvirtinti to, kam nėra palyginimo.* Taigi jam kaip tikram lauko bandymų atstovui reikėjo kontrolinio varianto. Ar ne baisus žmogus?

Visada ėmėsi sunkaus rasto galo

Dabar štai iš esmės nagrinėjame iškilus mokslininko gyvenimą ir mokslinę veiklą. Net ir sudėtingomis gyvenimo aplinkybėmis jis išliko žmogumi, todėl su juo žmoniškai elgėsi net ir laikėsi, sakysime, kitų idėjų pozicijų. Žmoniškumas pasirodė esanti stipresnė ypatybė už visus politikavimus ir idėjiškumus. Ar Jums taip neatrodo?

Man įsiminė J. Tonkūno lagerio bendras buvęs mokytojas Antanas Križanauskas. Jis mini J. Tonkūną, kai šis pirmus metus buvo kalėjime. Paimtas į stiprių vyrų brigadą itin sunkiems darbams, kur reikėjo fizinės jėgos. Ten J. Tonkūnui teko būti su visokiais recidyvistais. Tai profesorių ir anie gerbė, todėl kad J. Tonkūnas sunkųjį rasto galą ėmė, o ne lengvąjį. Į jį net ir kriminaliniai nusikaltėliai kreipdavosi: *pone profesoriau.* J. Tonkūno žmogiškasis orumas, tikros žmogiškosios savybės pelnė jam pagarbą net ir tose nežmoniškose aplinkybėse.

Kalbėdami apie išskirtinę asmenybę, stengiamės rasti ryškesnių to išskirtinumo bruožų. Tačiau kai Jums teko dirbti kartu su J. Tonkūnu tame pačiame Žemdirbystės instituto Pievų ir ganyklų skyriuje, ar tos išskirtinės ypatybės labai krito į akį? Juk tuo metu tu gana iškilų asmenybę buvo ne viena. Štai kad ir Petras Vasinauskas, Jonas Bulavas.

P. Vasinauskas tuo metu buvo Instituto direktorius, o J. Tonkūnas vadovavo Pievų ir ganyklų skyriui, kuriame man ir teko dirbti. J. Bulavas tuo metu, 1956-aisiais, kai P. Vasinauskas tapo Žemdirbystės instituto direktoriumi, buvo paskirtas Lietuvos žemės ūkio akademijos rektoriumi. Buvo net svarstoma, kuriam siūlyti rektoriaus pareigas: J. Bulavui ar P. Vasinauskui. Buvo savotiški konkurentai ir, be to, ne visada sutardavo. Man regis, tai ėjo iš pažiū-

rų skirtumo dar iš studijų laikų. Abu aiškūs materialistai, bet prieškario studentų korporacijos turėjo savybę telkti savus. J. Bulavas buvo kantrus, bet ne užmaršus. Beje, J. Bulavas ne vien J. Tonkūną, grįžusį iš tremties, po savo sparnu pridengė. Ne vienai šeimai yra padėjęs. Jis galėjo pridengti būdamas ne bet kas, o SSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatas, prie jo durų sargybinis budėdavo. Sirdyje buvo doras žmogus.

P. Vasinauskas taip pat šitaip darėdavo, žmonėms padėdavo, bet jo – nepartinio galios buvo mažesnės. J. Tonkūnas buvo asmenybė ir tai buvo jaučiama. Ne visiems buvo parankus. Tuo metu, kaip ir visais laikais tikriausiai galiojo taisyklė: *neišsišok!* Jei esi protingesnis, solidesnis – kaip čia gali kitiems patikti. Geriau kai visi vienodi. Dėl to J. Tonkūnas kentėjo. Menkystų pakako, nes kiti ir į partiją stodavo tik tam, kad galėtų padaryti didesnę karjerą. Visko buvo.

Šachmatiniai aukštos politikos ėjimai

Kokie buvo J. Tonkūno ir P. Vasinausko santykiai?

Labai geri. Grįžęs iš Altajaus pirmiausia J. Tonkūnas parvažiavo į Dotnuvą, kur Žemdirbystės instituto tada dar nebuvo. Šalia Bandymų stoties veikė Selekcijos stotis, kuriai vadovavo J. Bulavas. Pagal J. Tonkūno darbų profilį, aišku, jam labiau tikto dirbti Bandymų stotyje, o dar geriau Žemės ūkio akademijoje, Kaune, kur P. Vasinauskas buvo mokslo prorektorius ir Žemdirbystės katedros vedėjas. Bet iš karto leisti tremtinį prie tarybinių studentų būtų buvę per drąsu. Tačiau Selekcijos stotis turėjo Agrotechnikos skyrių, tai J. Tonkūnas galėjo dirbti ir ten. Tuo labiau, kad ir J. Bulavas labai vertino savo buvusį profesorių J. Tonkūną. Aišku, viskas buvo sprendžiama su Vilniaus žinia. Po metų tų dviejų stočių pagrindu buvo įkurtas Dotnuvoje Žemdirbystės institutas ir viskas stėjo į savo vietą. Štai tada Instituto direktoriumi tapo P. Vasinauskas, o J. Bulavas išvyko į Kauną užimti Lietuvos žemės ūkio akademijos rektoriaus pareigas. Tokie tad buvo daromi šachmatiniai ėjimai.

J. Tonkūnas noriai reikėsi spaudoje, taip pat ir pokarinėje.

Jo principas: turi duomenis – paskelbk. Rašė ir į sąjunginius rusiškus žurnalus. Jį noriai spausdino. Iš Maskvos atvykę su mūsų darbais susipažinti mokslininkai pamatė, kad J. Tonkūnas labai geras metodininkas ir kad jie patys ne taip gerai tyrimus atlieka, kaip reikėtų, tai J. Tonkūną paprašė apie tai parašyti. Jis parašė. Taigi buvo žinomas ir visos Sąjungos mastu. Jį susirado vienas jo buvęs bendramokslis dar iš studijų laikų Maskvoje. Kai J. Tonkūnas pasirodydavo sąjunginiuose mokslininkų pasitarimuose ir kituose renginiuose, tai skirtingai nuo daugelio mūsiškių, jis puikiai kalbėjo rusiškai. Juk jam dar Mintaujos gimnazijoje mokantis, rusų kalba buvo pagrindinė, o vokiečių taip pat labai gerai ten išmoko, be to, mokėsi lotynų ir prancūzų (viską labai gerai). Prisimenu, kad ir Vakarų pasaulyje pripažinti Rusijos mokslo autoritetai Ivanas Larinas, Tichonas Rabotnovas ir kiti žymūs pievininkai J. Tonkūną labai vertino.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Penktoji Teisinės minties šventė

Balandžio pabaigoje Lietuvos teisės universitete vyko tradicinė jau penktoji *Teisinės minties šventė*. Dvi dienas studentai skaitė mokslinius pranešimus, kuriuos visus metus rengė ir svarstė Studentų mokslinės draugijos būreliuose, diskutavo. Ir šventės dalyviai, ir svečiai iš Vokietijos, Prancūzijos, Lenkijos bei Lietuvos teisės universitete pagal *Socrates/Erasmus* programą studijuojantys užsienio šalių studentai džiaugiasi unikaliu, vieninteliu tokiu Lietuvoje, studentų mokslo darbų leidiniu.

Šventę sveikino jos globėjas Lietuvos Respublikos Seimo vicepirmininkas Povilas Vytenis Andriukaitis, Seimo nariai Egidijus Klumbys, prof. Aloyzas Sakalas. Išradingame ir sąmojingame šventės atidaryme Lietuvos teisės universiteto rektorius prof. Alyudas Pumputis pasidžiaugė, kad Teisinės minties šventės ne vienam jos dalyviui tampa didelio kelio į mokslą pradžia. Lietuvos teisės universiteto dėstytojai – jauniausi tarp Lietuvos universitetų, jų amžiaus vidurkis – tik apie 40 metų. Nemažai dabartinių jaunų docentų, doktorantų mokslininko kelią pradėjo Studentų mokslinėje draugijoje.

Būsimieji teisininkai nepasitenkina vien tik studijomis. Daugelis jų įsitikinę, kad norint sėkmingai siekti karjeros, reikia išnaudoti visas universiteto teikiamas galimybes. O jų yra tikrai daug. Pirmiausia – tai dalyvavimas įvairiuose konkursuose, teikiančiuose galimybę teorines žinias patikrinti ir įtvirtinti praktikoje.

Pasaulio prekybos organizacijos konkurse – devintieji!

Iš Ženevos grįžo Teisės fakulteto Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės katedros lektorės Eglės Švilpaitės vadovaujama komanda: ketvirtos kurso studentai Mindaugas Apavičius, Ignas Dargužas ir Robertas Vyšniauskas, kurie dalyvavo Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) teisės Teismo proceso inscenizacijos konkurse. Šį konkursą organizavo *ELSA International*. Lietuvos teisės universiteto komanda nustebino visus, aplenkdamą Niujorko, Sankt Peterburgo, Paryžiaus ir kitų didžiųjų pasaulio universitetų komandas.

Rengtis konkursui pradėjome prieš pusę metų nesitikiėjome, kad bus taip sunku, tačiau pradėjus, tampa labai įdomu, negali trauktis, – kalbėjo studentai.

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto studentai šiame konkurse dalyvauti atsisakė, daugelis kitų komandų narių iš kitų pasaulio šalių – vyresni, studijuojantys magistrantūroje. Kai kuriose komandose buvo tiek pat konsultantų, kiek ir dalyvių. Griežti aukščiausio lygio teisėjai – PPO teisės ekspertai, žymūs šios srities advokatai ir profesoriai. Studentai džiaugiasi, įrodę ir sau, ir kitiems, kad gali pakankamai įsigilinti į dominančią tarptautinės teisės bei civilinės ir komercinės teisės sritį, todėl rimtai svarsto galimybes po bakalauru studijų gilintis į jas magistrantūroje. Lietuva jau ketvarti metai yra PPO narė, tačiau kol kas jai trūksta šios srities teisės specialistų. Taigi darbščiui jaunimui atsiveria puikios perspektyvos projektuoti sėkmingą karjerą.

START 2004

ELSA Lietuva organizuotą inscenuotą teismo proceso konkurso respublikinį turą, nugalėjusi Vilniaus universiteto Teisės fakulteto komanda, laimėjo Lietuvos teisės

Sėkmė tarptautiniuose konkursuose – puikios karjeros perspektyvos

Nuotraukos iš asmeninio archyvo

po metai buvo ypatingi, nes pirmą kartą vyko su puikiai pasirengusių lygiaverčių studentų komanda. Rimtai rungtyniavome nacionaliniame ture ir laimėjome prieš Vilniaus universiteto teisės fakulteto komandą. Vašingtone pasiekėme savo tikslą – patekome į pirmąjį komandų trečdalį, – sako J. Žilinskas.

Dalyvavimas tokia renginyje suteikia drąsos, pasitikėjimo savimi. Rengtis konkursui buvo nelengva, tačiau labai malonu dirbti su mokslinė literatūra, – džiaugiasi Indrė Jonaitytė.

Dalyvavau konkurse, nes norėjau įrodyti sau, kad galiu tai padaryti, – sako Paulius Bartkus.

Telders'o varžybos Hagoje

Lietuvos teisės universiteto komanda laimėjo nacionalinį atrankinį turą prieš Vilniaus universiteto komandą ir balandžio 14–18 d. dalyvavo tarptautinėse Telders'o vardo mokojo teismo proceso varžybose Nyderlanduose. Šios varžybos ypatingos tuo, kad vyksta Tarptautinio Teisingumo Teismo salėse, o joms teisėjauja šio teismo teisėjai.

Komandos vadovas – Tarptautinės teisės ir Europos sąjungos teisės instituto lektorius Raimondas Moisejevas, komandos nariai – Teisės ir Valstybinio valdymo fakultetų ketvirtakursiai: Agnė Burbaitė, Evelina Kurgonaitė, Vytautas Gapšys ir Laurynas Vilimas. Inscenuotame teismo procese Lietuvos teisės universiteto komanda nagrinėjo bylas, kurių problematika susijusi su jūrų ir aplinkos apsaugos teise ir Europoje užėmė 6 vietą. Tai tarp 22 komandų gana aukštas rezultatas.

Valentina Daunoraitė
Raimundas Moisejevas

P. C. Jessupo varžybų taurė

universiteto komanda, kurios nariai – Teisės fakulteto III kurso studentai – Ažuolas Čekanavičius ir Karolis Kačerauskas. Konkursas vyko Lietuvos Respublikos Apeliaciniajame teisme, teisėjaujant solidžių teisėjų kolegijai, vertinusiai ne tik teisinį pagrindimą ir argumentaciją, bet ir dalyvių iškalbą, oratoriškumą. *Tai puiki galimybė pasitikrinti, kaip civilinės teisės teorines žinias gebame taikyti praktiškai*, – sako laimėtojai.

Ažuolas Čekanavičius – vienas iš aktyviausių Debatų turnyrų dalyvių. Balandžio pradžioje jis kartu su Rygos Stokholmo aukštosios ekonomikos mokyklos studentu Ugniumi Ramanausku sėkmingai gynė Lietuvos garbę JAV nacionalinių parlamentinių debatų asociacijos organizuotame kasmetiniame JAV universitetų parlamentinių debatų turnyre.

Pasiekimai P.C. Jessupo konkurse

Tarptautinės teisės ir ES teisės instituto komanda dalyvavo tarptautiniame Philipo C. Jessupo konkurse Vašingtone. Į jį Lietuvos teisės universiteto komanda pateko laimėjusi Philipo C. Jessupo Tarptautinio Teisingumo Teismo inscenizacijos nacionalinį atrankos turą prieš Vilniaus universiteto Teisės fakulteto komandą. Komandos vadovai – doc. dr. Justinas Žilinskas ir lektorė Loreta Šaltintytė; komandos nariai – Teisės fakulteto IV kurso studentai Paulius Bartkus, Indrė Jonaitytė, Gailė Sakalaitė ir Darius Bugailiškis.

Komanda laimėjo 3 etapus iš 4 ir užėmė 33 vietą tarp 94 komandų iš 83 valstybių. Tai geriausias rezulta-

tas, kurio iki šiol pavyko pasiekti Lietuvos komandai.

Tarptautinėse mokojo teismo proceso varžybose Lietuvos teisės universiteto komanda dalyvauja jau ketvirtus metus. Pradžią davė Tarptautinės teisės ir Europos sąjungos teisės dėstytojai, 2000 m. nusprendę parengti studentų komandą, kuri galėtų garbingai atstovauti Lietuvai tarptautiniame Teisingumo Teisme vykstančiame tarptautiniame konkurse (*Telders International Law Moot Court Competition*).

Mokomieji teismo procesai skirti teisininkus išmokyti profesionaliai rengti ieškinius bei įtaigiai reikšti

savo mintis teisme. Mokojo teismo proceso varžybos jau daugiau kaip 40 metų sulaukia didelio tarptautinio Teisingumo Teismo teisėjų, žymių teisės profesorių bei studentų teisininkų dėmesio. Šie konkursai, skirti jaunųjų advokatų rengimui, laikomi prestižiškiausiomis studentų teisininkų varžybomis pasaulyje. Varžybų metu griežti teisėjai studentus tiesiog apipila klausimais. Jų tikslas – patikrinti studentų žinias bei gebėjimą greitai orientuotis. Be abejo, ypač svarbu gerai kalbėti angliškai, nes būtina greitai atsakyti į klausimus. Konkurso favoritais paprastai tampa studentai iš šalių, kuriose kalbama anglų kalba. Vienas iš LTU komandai teisėjavusių teisės daktarų D. Nortonas prasarė, kad jis vadovauja didelei advokatų kontorai Ženevoje, kurioje advokatų atlyginimas ypač priklauso nuo gebėjimo kalbėti teisme.

Į tarptautinį turą paprastai patenkama po nuožmių atrankinių kovų. Griežta atranka užtikrina aukštą konkurso lygį. Jo finalas vyksta JAV Aukščiausio Teismo rūmuose.

Pirmąją LTU komandą sudarė keturi nariai – Kristina Vyšniauskaitė, Raimundas Jurka, Mindaugas Šlivinskas, Raimundas Moisejevas, nacionaliniame ture nugalėję Vilniaus universiteto Teisės fakulteto studentus. Neblogai sekėsi ir nuvykusių į Tarptautinį Teisingumo Teismą. Tarp 25 dalyvavusių komandų LTU rašto darbas užėmė 3 vietą.

2003 m. konkursas JAV dalyvių skaičiumi pranoko visus ankstesnius. Jame dalyvavo 586 komandos iš 83 pasaulio šalių. LTU komandą sudarė trys studentai: VI kurso

magistrantas Raimundas Moisejevas, V kurso magistrantė Inga Abramavičiūtė, IV kurso studentė Inga Malinauskaitė ir komandos treneris doc. Justinas Žilinskas. Šiame konkurse sekėsi taip pat neblogai. Tarp iš viso dalyvavusių 586 komandų LTU rašto darbas buvo 19 vietoje, o Raimundo Moisejevo asmeninis pasiekimas tarp oratorių yra vienas iš geriausių tarp visų Lietuvos studentų teisininkų, dalyvavusių šiame konkurse.

Trejus metus dalyvaujant mokojo teismo proceso varžybose LTU studentams yra tekę rungtyniauti su Austrijos, Indonezijos, Botsvanos, Italijos, Vokietijos, Kosta Rikos, Danijos, Nyderlandų, Vengrijos, Graikijos bei JAV Havajų ir Kalifornijos universitetų komandomis.

Komandos vadovą doc. dr. Justiną Žilinską šios varžybos stebina ne tik vis didesniu dalyvių skaičiumi, puikiu organizaciniu lygiu, bet ir tuo, kiek šis turnyras suteikia žinių ir kokią iššūkį patiria studentai. *Šie Jessu-*

EUROPOS DIENA LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETE

Lietuvos valstybės įstojimo į Europos Sąjungą proga gegužės 3 d. Lietuvos teisės universitete surengta graži šventė – Europos diena, sulaukusi garbingų svečių – Lietuvos Respublikos laikinojo Prezidento Artūro Paulausko, Lietuvos Respublikos Prezidento, Lietuvos teisės universiteto Garbės daktaro, UNESCO geros valios ambasadoriaus Valdo Adamkaus, Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministro dr. Antano Valionio, daugelio valstybių ambasadorių.

Vienas šventės akcentų – Lietuvos teisės universiteto Garbės narių pagerbimas.

Lietuvos teisės universiteto Senatas 2004 m. balandžio 22 d. už reikšmingą indėlį spartinant Lietuvos valstybės dalyvavimą eurointegraciniame procese, visuotinai pripažintą demokratinių vertybių puoselėjimą Lietuvos politikoje ir teisėje, kuris sudarė prielaidas mūsų Universiteto akademinei bendruomenei įsilieti į pasaulio ir Europos mokslo bei studijų erdvę, Lietuvos Respublikos misijos prie Europos Bendrijų nepaprastajam ir įgaliajam ambasadoriui J. E. dr. Oskarui

Jusiui, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanclerio pavaduotojui ES reikalams Petriui Auštrevičiui, Lietuvos Respublikos Seimo pirmo komiteto pirmininkui Vyteniu Povilui Andriukaičiui suteikė Lietuvos teisės universiteto Garbės narių vardus.

Šventės programoje – moksliniai skaitymai *Lietuva Europos Sąjungoje*. Pranešėjai – Belgijos karalystės nepaprastoji ir įgaliojanti ambasadorė Lietuvoje J. E. Marie Louise Vandherk, Lietuvos teisės universiteto valstybinio valdymo fakulteto dekanė dr. Laima Andriukienė, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras dr. Antanas Valionis, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanclerio pavaduotojas Petras Auštrevičius.

Surengta Lietuvos teisės universiteto bendradarbiavimo partnerio – Opavos Silezijos universiteto prof. Zdeneko Stuchliko fotografijų paroda, kurią pristatė pats autorius.

Europos dienos kulminacija – iškilmingas Europos Sąjungos vėliavos pakėlimas.

Pabaiga, pradžia Nr. 7, 8

Kovo 9 d. Lietuvos mokslų akademijos rūmuose buvo įteiktos 2003 m. Lietuvos mokslo premijos. *Mokslo Lietuvos skaitytojus toliau supažindiname su šiuo įvykiu.*

Nuo stogų dengimo iki Žemės palydovo

Statistiniai ir neuroniniai klasifikatoriai: integruoto panaudojimo technologijos (1967–2002 m.) – už šį darbą ciklą mokslo premija apdovanotas Matematikos ir informatikos institute dirbantis Šarūnas Raudys.

Autoriaus darbai skirti kompiuterinio modeliavimo metodams tobulinti. Priminsime, kad modeliuojant techninius objektus ir reiškinius, per pastaruosius dešimtmečius pasiūlyta daugiau nei 200 metodų. Dažniausiai taikomi statistiniai ir dirbtiniai neuroniniai tinklais pagrįsti modeliai. Statistiniai metodai remiasi matematinėmis prielaidomis, kurias tenkinant galima gauti optimalius metodus. Jei duomenų modelis sudėtingas, nepakanka duomenų ar prielaidos neatitinka tikrovės, statistinis metodas netinka. Tada gali būti taikomi dirbtiniai neuroniniai tinklais pagrįsti metodai – „juodosios“ dėžės principas, nereikalaujantis daryti prielaidų. Šis metodas gali būti sėkmingai taikomas ten, kur statistiniais metodais pagrįsti algoritmai netinka. Tačiau sprendimų priėmimo procesai šiuo atveju vartotojui lieka neišskaidyti. Jeigu dirbtiniais neuroniniais tinklais pagrįsti skaičiavimai sudėtingi, jie gali užtrukti labai ilgai (savaitę, mėnesį). Vadinasi, modelių „mokymas“ net naudojant galingus kompiuterius užtrunka.

Praktiškai sudėtingiems praktiniams uždaviniams spręsti dažniausiai stinga patikimų duomenų, tiriami procesai kinta laike ir tai sunkina kompiuterių naudojimo veiksmingumą. Kyla problemų ir dėl geresnio konkuruojančių metodų – statistinių ir dirbtinių neuroninių tinklų – taikymo tinkamumo. Kurį metodą rinktis? Apsispręsti gali būti nelengva. Š. Raudžio darbo esmė – palengvinti taikomųjų sričių tyrinėtojų, projektuotojų, teisingai kurti ir naudoti realių objektų ir reiškinių kompiuterinius modelius. Pavyko sukurti naują informacinę technologiją, kuri padeda sujungti abi minėtas metodų grupes neprarandant kiekvienos jų teigiamų savybių.

Vaidžiai tariant, jeigu Š. Raudys gyventų Antikos laikais ir pasiūlytų savo metodą, godusis Buridano asilas būtų išgelbėtas – jam nebūtų tekę gaišti iš bado tarp dviejų kupetų šieno, abejojant, kurią geriau rinktis. Mat Š. Raudžio pasiūlytas metodas tam asilui leistų ne tik teisingai pasirinkti, bet ir grybštelti šieno iš abiejų kupetų tuo pačiu metu. Matematikoje tai įmanoma. Žinoma, jei Buridano asilas sugebėtų įsisavinti lietuvių pasiūlytą metodą ir tinkamai juo pasinaudoti. Procesų ir reiškinių modeliavimui tokie dviejų šieno kupetų vieto-

Jie garsina Lietuvos mokslą (3)

Puslaidininkų fizikos instituto laboratorijos vadovas habil. dr. Saulius Balevičius iš LR Ministro Pirmininko Algirdo Brazausko, švietimo ir mokslo ministro Algirdo Monkevičiaus ir Lietuvos mokslo premijų komiteto pirmininko Kęstučio Makariūno rankų gauna mokslo premijos laureato diplomą

Grupė KTU naujųjų mokslo premijų laureatų: Algirdas Jurkauskas, Remigijus Jonušas, Jurgis Bučas, Vytautas Barzdaitis ir Vitalijus Volkovas

je gali būti statistiniai ar dirbtinių neuroninių tinklų modeliai – ta pati pasirinkimo problema. Š. Raudys rėmėsi tyrimais, atliktais daugiamatės statistikos metodais, skaitmeniniu modeliavimu, atliktu naudojant generuotus ir realius duomenis bei aštuonių dešimčių realių uždavinių sprendimo patirtimi.

Tai, kas čia išvardyta, tikriausiai į nevilgtį įvartytų ne tik visą Antikos asilų giminę, bet ir daugelį XXI a. protuolių ar net šiaip jau nepajudinamų „elito“ atstovų, bet juk mokslo žmonės tam ir pluša, kad patys įveiktų tyrinėjimų sunkumus, palengvintų darbą ir gyvenimą visiems kitiems pavymui einantiems naujų metodų taikytojams. Š. Raudžio pasiūlyta technologija sukurti algoritmai ir programinė įranga šiandien taikoma daugybėje praktinės veiklos sričių. Paminėsime kai kurias iš jų.

Taikoma ritmogramų, kardiogramų bei kitų širdies tyrimų duomenų anali-

zei, tam sukurti kompiuteriniai diagnostikos metodai – Kauno kardiologijos institute ir Vilniaus universitete.

Naudojama sveikų ir leukozinių ląstelių atpažinimui ir svarbiausių prognostinių rodiklių radimui – Biochemijos institute.

Vėžinių susirgimų diagnostikai pagal ypač aukšto dimensiskumo magnetinio rezonanso metodu įvertintus bioskysčių spektrus – Biodiagnostikos institute, Vinipegas, Kanada.

Nevienalyčių, trikdžių paveiktų agrokologinių duomenų analizei ir programoms – Klaipėdos universitete.

Programavimo modeliams stogų dengimo technologijos tobulinimui – trestė *Vilniaus statyba*.

Spiralinių gražtų ilgaamžiškumo analizei ir silpnų gamybos grandžių aptikimui – Vilniaus gražtų gamykloje.

Ypač stiprių metalo lydinių chemi-

nei, naudojant prognozavimo metodus – Sąjunginiame lydinų mokslinio tyrimo institute Sankt Peterburge.

Automatizuoto rentgeno spektrų identifikavimo metodų sukūrimui – Teismo ekspertizės institute Vilniuje ir gamybiniame-moksliniame susivienijime *Burevestnik* Sankt Peterburge.

Iš dirbtinių Žemės palydovų gautų dirvos vaizdų analizei ir atpažinimo algoritmų sukūrimui – Maskvos ir Varšuvos MT įstaigose.

Tęsti būtų galima daug daugiau, nes minėjome, kad atlikta 80 panašių praktinių uždavinių skaičiavimų ir gauti sprendimai. Š. Raudžio darbai cituoti apie 30 rusų ir 10 anglų kalba parašytose monografijose, daugiau kaip 400 kartų cituoti ISI citavimo indekso moksliniuose žurnaluose. Š. Raudžio 2003 m. mokslo premija įvertintą darbų ciklą sudaro 60 mokslo darbų, tarp jų – ir dvi monografijos.

Premjeras gyrė su pramone bendradarbiaujančius mokslininkus

Padėkos žodį mokslo premijų laureatų vardu tarė Teorinės fizikos ir astronomijos instituto direktorė habil. dr. Gražina Tautvaišienė. Kad Lietuvos mokslininkai būtų priimti lygiaverčiais partneriais atliekant bendrus tarptautinius projektus su užsienio kolegomis, tenka daug dirbti ir savo išradingumu kompensuoti finansinius nepriteklus. Jeigu ne esame turtingi, tai privalome būti bent jau protingi, nes tie patys dėsniai galioja renkantis ir gyvenimo draugą, ir mokslinio bendradarbiavimo partnerį. Šis mokslo premijos laureatės teiginys visus gerokai pralinksmino.

Kalbėtoja pasidžiaugė, kad šiais metais rasta galimybių pakelti mokslininkų atlyginimus. Tačiau ar valstybės vadovai žino, kad Lietuva, būdama įvairių tarptautinių organizacijų nare, priversta nario mokesčius mokėti iš skurdaus atskirų mokslo institucijų biudžeto. Būtų teisinga, jei valstybė paremtų šiuos finansinius išsipareigojimus. Šiais metais Lietuva tampa didelės kosminės valstybių sąjungos nare, dalyvauja kosminiuose projektuose, kuriuose labai daug darbo yra ir mokslininkams, ir pramonininkams. Lietuvos mokslui atsiveria geros galimybės bendradarbiauti su užsienio kolegomis, ko nebuvo tarybiniais metais. Tačiau dar labai daug kas darytina valstybės mastu, kad Lietuvos mokslas galėtų plačiau reikštis pasaulyje. Taip būtų galima apibendrinti G. Tautvaišienės prakalbą.

Lietuvos Ministrų Tarybos Pirmininkas Algirdas Brazauskas išreiškė viltį, kad 27 naujų mokslo premijų laureatų darbai praturtino Lietuvos mokslą ir kultūrą, o kai kurie iš jų net padėjo pamatus naujų pramonės technologijų atsiradimui. Ypač naudingi tie darbai, kurie nesibaigia vien tik straipsniais ir naujomis žiniomis, bet teorija diegiama į naujas technologijas, padeda naujų produktų ir įmonių plėtrai. Tai ypač svarbu Lietuvai stojant į išvystytos ekonomikos valstybių sąjungą.

Sparti šalies ekonomikos plėtra, net stebinanti pasaulio ekonomistus, deja, menkai priklauso nuo mūsų mokslininkų indėlio. Lietuvos valstybė patvirtino ilgalaikę ūkio plėtros strategiją bei aukštųjų technologijų programą. Rengiant strategiją ir programą dalyvavo Lietuvos mokslininkai, kuriems atsakingi ir už jų vykdymą. Sparčiai turėtų augti aukštųjų technologijų dalis Lietuvos pramonėje. Deja, kol kas ta dalis sudaro tik 6–7 proc. Gerinant pramonės produkcijos struktūrą, pasak Premjero, ir turėtų daugiau reikštis mokslininkų kolektyvai, kurie su

2003 metų Lietuvos mokslo premijų laureatų pagerbimo renginyje

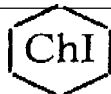
verslo įmonėmis ir priklausytų kurti naujas technologijas. Specialiai tam skiriamos ir biudžeto lėšos. Dalį lėšų skiria ir verslo įmonės. Tad reikia laukti realių rezultatų.

Premjeras prisiminė apsilankymą Biotechnologijos institute, kur dirba ir trys šiandien apdovanoti mokslo premijų laureatai – Alma Gedvilaitė, Aušra Ramanauskienė ir Kęstutis Sasnauskas. Jie sukūrė naujas virusines baltymų gavimo sistemas, patentuoja jas užsienyje ir naudoja naujos kartos vakcinų ir ligų diagnostikos priemonių kūrimui. Tai didelės praktinės vertės darbas. A. Brazauskas pabrėžė, kad kaip tik energingi ir sumanūs Biotechnologijos instituto mokslininkai Lietuvoje sukūrė modernios biotechnologijos pagrindus. Jau veikia kelios biotechnologijos įmonės, kasmet plečiančios gamybos apimtį, investuojančios į gamybos plėtrą dideles sumas. Tai *Fermentas*, *SICOR Biotech*. Jos gamina aukščiausios kokybės biomedicinos

preparatus, turi realių planų, kaip plėsti savo produkcijos realizavimą pasaulinėje rinkoje, rodo puikų mokslininkų ir gamybininkų bendradarbiavimo pavyzdį.

A. Brazauskas gyrė ir Kauno technologijų universitetą už gerus ryšius su pramone. KTU mokslininkai ūkio subjektams pagal apimtį atliko tiek darbų, kiek visi kiti šalies universitetai kartu paėmus. Neatsitiktinai KTU mokslininkai apdovanojami dviejomis mokslo premijomis. Premjeras išskyrė V. Barzdaičio, R. Jonušo, A. Jurkausko ir V. Volkovo darbų ciklą, taikant rotorinių sistemų diagnostikos metodus. Praktinis šių mokslininkų darbų įdiegimas, teigė Premjeras, teikia labai didelę naudą Lietuvos energetikos sistemai ir daugeliui pramonės įmonių. Tai geras pavyzdys ir visam Lietuvos mokslui.

Gediminas Zemlickas

**CHEMIJOS
INSTITUTAS**

skelbia konkursą mokslo darbuotojo pareigybei **Cheminės kinetikos ir katalizės skyriuje** užimti.

Dokumentai – prašymas direktoriaus vardu, mokslo laipsnį liudijančio dokumento kopija, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas, patvirtintas mokslo darbų sąrašas per pastaruosius 5 metus – priimami 2 savaites nuo konkurso paskelbimo spaudoje A. Goštauto g. 9, Vilnius, (8 ~ 5) 261 85 16. Mokslo darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai bei atestavimo nuostatai ir konkursų pareigoms eiti pateikti <http://www.chi.lt>

Direktorius

**VILNIAUS PEDAGOGINIS
UNIVERSITETAS**

skelbia konkursą užimti šias pareigas:

Informatikos katedroje – 1 docento.

Informacinių technologijų katedroje – 0,5 asistento etato.

Matematinės analizės ir geometrijos katedroje – 1 docento.

Matematikos ir informatikos didaktikos katedroje – 1 lektoriaus.

Matematinė tyrimų laboratorijoje – 0,25 vyresniojo mokslo darbuotojo etato.

Psichologijos didaktikos katedroje – 0,25 asistento etato.

Edukologijos katedroje – 0,25 profesoriaus etato, 2,5 docento etato, 0,25 asistento etato.

Pradinio ugdymo katedroje – 0,5 lektoriaus etato, 0,5 asistento etato.

Socialinės pedagogikos katedroje – 0,5 docento etato, 0,5 lektoriaus etato, 0,5 asistento etato.

Sveikatos ugdymo katedroje – 0,5 docento etato.

Ikimokyklinės pedagogikos katedroje – 1 docento.

Etikos katedroje – 2,3 docento etato.

Chemijos katedroje – 0,25 docento.

Buities kultūros katedroje – 1 asistento.

Bendrosios geografijos katedroje – 1 docento.

Sporto metodikos katedroje – 1 lektoriaus.

Kūno kultūros teorijos katedroje – 1 docento.

Zoologijos katedroje – 1 profesoriaus, 0,5 docento etato.

Botanikos katedroje – 1 docento.

Visuotinės istorijos katedroje – 2,25 docento etato, 0,25 lektoriaus etato, 0,25 asistento etato.

Lietuvos istorijos katedroje – 0,5 asistento etato.

Ekonomikos katedroje – 1 asistento.

Filosofijos katedroje – 0,75 docento etato, 0,25 asistento etato.

Lenkų filologijos katedroje – 1 docento.

Rusų literatūros katedroje – 1 docento.

Lietuvių kalbos ir literatūros metodikos katedroje – 1 lektoriaus, 0,5 asistento etato.

Vokiečių filologijos ir metodikos katedroje – 1,5 docento etato.

Vokiečių kalbos katedroje – 1 lektoriaus, 1 asistento.

Teorinės fizikos ir informacinių technologijų katedroje – 0,25 profesoriaus etato.

Bendrosios fizikos katedroje – 0,5 lektoriaus etato.

Techninių disciplinų katedroje – 2 docentų.

Technologijos ir dailės pagrindų katedroje – 1 docento.

Kieto kūno optikos laboratorijoje – 0,5 mokslo darbuotojo etato.

Prašymai ir dokumentai priimami 10 dienų nuo paskelbimo dienos Personalo skyriuje, 101 kab., Studentų g. 39, Vilnius, tel. (8 ~ 5) 279 00 89.

Su konkurso nuostatais galima susipažinti Universiteto interneto puslapyje adresu www.vpu.lt

Rektorius

BENDRADARBIAVIMO SUTARTIS

Lietuvos universitetų rektorių konferencija, atstovaujama prezidento Vytauto Kaminsko, ir Lietuvos pramonininkų konfederacija, atstovaujama prezidento Bronislovo Lubio, įvertindamos Europos Tarybos patvirtinto *Mokymosi visą gyvenimą memorandumo* nuostatas ir siekdamos bendromis pastangomis sukurti teisinę-ekonominę sistemą, užtikrinančią partnerystę ir abipusiu suinteresuotumu pagrįstą bendradarbiavimą, įsiliejančią formuojamą Lietuvos inovacinę sistemą, ir teikdamos, kad pagrindinės bendradarbiavimo sritys yra šios:

- specialistų rengimas;
- pramonės atstovų kvalifikacijos kėlimas;
- universitetų darbuotojų adaptacija pramonės įmonėse;
- pramonės įmonių konkurencingumo didinimas per mokslo ir inovacijų realizavimą pramonės įmonėse;
- stambių ir šaliai reikšmingų inžinerinių projektų bendras vykdymas;

- dalyvavimas universitetų valdyme;
- bendrų akredituotų laboratorijų steigimas;
- individualių studijų planų sudarymas (pagal darbavimų pasiūlytus mokymo modulius),

susitaria:

1. Parengti teisinę-ekonominę sistemą, skatinančią Konfederacijos įmones ir universitetus realizuoti įvardytas bendradarbiavimo sritis, ir vykdyti šios sistemos įgyvendinimą.

2. Siekti nuostatų įteisinimo, kad įmonių lėšos, skirtos stipendijų mokėjimui, būtų priskirtos leidžiamiesiems atskaitymams pelno ir gyventojų pajamų mokesčių atžvilgiu.

3. Sukurti ir nuolat palaikyti Konfederacijos įmonių verslo siekių, technologinių ir techninių problemų kompiuterizuotą banką, atvirą Lietuvos universitetų bendruomenei.

4. Sukurti ir pastoviai palaikyti universitetinių aukštųjų mokyklų darbuotojų profesionalių galimybių banką, atvirą Konfederacijos įmonėms.

5. Organizuoti universitetinės bendruomenės ir Konfederacijos įmonių siūlomų projektų aptarimus.

6. Generuoti šalims svarbių projektų vykdymą.

7. Konsoliduoti pristatinėti universitetų ir Konfederacijos nuomonę šalims svarbiais klausimais.

BENDRADARBIAVIMO SUTARTIS PASIRAŠYTA 2004 m. balandžio 20 d. dviem egzemplioriais, po vieną kiekvienai Susitarimo Šaliai.

*Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas
prof. habil. dr. Vytautas Kaminskas*

*Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas
dr. Bronislovas Lubys*

LIETUVOS UNIVERSITETŲ REKTORIŲ KONFERENCIJOS IR LIETUVOS PRAMONININKŲ KONFEDERACIJOS DEKLARACIJA

Per 14 atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės metų išsiplėtė universitetų tinklas, išaugo studentų skaičius, įdiegtos naujos modernios studijų programos. Lietuvos universitetai vieni pirmųjų Europoje 1991 m. perėjo prie trijų pakopų – bakalauro, magistro ir daktaro – studijų. Daugelis Europos Sąjungos valstybių tik šiuo metu siekia įgyvendinti 1999 m. priimtą Bolonijos deklaratiją ir iki 2010 m. pereiti prie tokios studijų sistemos.

Šiuo laikotarpiu buvo pertvarkyta ir iš dalies naujai sukurta Lietuvos pramonė. Ypač sparčiai ji plėtojasi pastaraisiais metais: vis daugiau investuojama į naujų įmonių statybą ir esamų modernizavimą, daugėja darbo vietų, auga pramonės gaminių eksportas, didėja pramonės įmonių sukuriama bendrojo nacionalinio produkto dalis.

Kita vertus, reikia pripažinti, kad per pastarąjį dešimtmetį susilpnėjo universitetų, ypač techninės pakraipos, absolventų praktinis parengimas. Dėl nepakankamo finansavimo iš valstybės biudžeto ir menkų verslo investicijų į mokslinius tyrimus sensta universitetų mokslo ir studijų bazė. Ne visos Lietuvos pramonės įmonės sugeba pagaminti Vakarų ir Rytų rinkose konkurencingą produkciją, ne visos įmonės taiko moderniausias gamybos technologijas. Įmonėms trūksta ne tik teorinių, bet ir praktinių požiūrių gerai parengtų specialistų.

2000 m. Lisabonoje Europos Taryba išskėlė mokslui ir verslui ambicingą tikslą – pasiekti, kad Europos Sąjungos ekonomika iki 2010 m. taptų konkurencingiausia ir dinamiškiausia pasaulyje žinių ekonomika, kuriama aukštos kokybės mokslo ir studijų bei inovacijų pagrindu. Mokslo bei studijų lygį Lietuvos universitetuose ir Lietuvos pramonės gaminių konkurencingumą pasaulio rinkoje gali pagerinti glaudesnis universitetų ir pramonės įmonių bendradarbiavimas, paremtas universitetų ir pramonės įmonių gera valia ir

skatinamas Lietuvos Respublikos įstatymų.

Rektorių konferencija ir Pramonininkų konfederacija sutaria, kad:

- pramonės įmonių atstovai turi aktyviau dalyvauti universitetų valdymo veikloje – būti ne formalūs, bet veiklūs universitetų globos ir priežiūros institucijų (universitetų tarybų) nariai; universitetai turi kviešti įmonių vadovus ir specialistus skaičiuoti atskirų paskaitų ar paskaitų ciklą, dalyvauti absolventų baigiamųjų darbų gynimuose, būti naujai sudaromų, modernizuojamų ir esamų studijų programų ekspertais; universitetai turi ne tik sau ar kitoms mokslo ir studijų institucijoms, bet ir pramonės įmonėms rengti aukščiausios kvalifikacijos specialistus – mokslų daktarus;

- pramonės įmonės turi priimti studentus atlikti praktikos, o dėstytojus ir mokslininkus – į stažuotes; aparatūrą ir įrangą gaminančios įmonės turi perduoti savo produkcijos pavyzdžius universitetų laboratorijoms; pramonininkų asociacijos turi steigti stipendijas įvairių pakopų studentams, o įmonės sudaryti trišales sutartis su universitetais ir studentais – būsimaisiais savo darbuotojais;

- reikia plėtoti universitetų ir pramonės įmonių bendradarbiavimą dalyvaujant nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose ir diegiant jų metu gautus rezultatus Lietuvos ūkyje; universitetai su pramonės įmonėmis turi sudaryti bendrus informacijos bankus, kuriuose universitetai galėtų teikti savo siūlymus pramonei, o įmonės skelbtų apie savo poreikius; siekti, kad baigiamuosiuose bakalauro ir magistrų darbuose būtų sprendžiami aktualūs pramonei gamybos ir ekonomikos klausimai; Rektorių konferencijos ir Pramonininkų konfederacijos bendromis pastangomis turi būti inicijuojami įstatymai, skatinantys Lietuvos mokslo ir pramonės integraciją, verslo investicijas į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą;

- Lietuvos Respublikos Seimas ir Vyriausybė turi suprasti, kad dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimų dydis universitetuose neleidžia išsaugoti aukštos kvalifikacijos specialistų ir neskatina jų sugrįžimo iš užsienio valstybių; kad įstatymais įteisintos mokesčių lengvatos pramonės įmonėms skatintų jas priimti universitetų studentus atlikti praktikos, o dėstytojus – stažuotis; kad įstatymai, leidžiantys universitetams disponuoti savo turtu, įgalintų universitetus be valstybės investicijų modernizuoti savo infrastruktūrą bei atnaujinti studijų ir mokslo įrangą; kad įstatymai skatintų podiplominių studijų plėtrą – kvalifikacijos kėlimą, perkvalifikavimą, neakivaizdinę doktorantūrą ir sudarytų realias galimybes visiems visuomenės nariams derinti mokymąsi su profesine veikla ir laisvalaikiu.

Įgyvendinant išvardytus tikslus ir plėtojant žiniomis pagrįstą ekonomiką ir visuomenę Lietuvos pramonininkų konfederacija ir Lietuvos universitetų rektorių konferencija kviečia valstybės valdžios institucijas, politines partijas ir visuomenines organizacijas vieningai sutarti, kad aukštojo mokslo ir švietimo plėtra būtų laikoma svarbiausiu šalies prioritetu, ir skirti šiai sričiai prioritetingą valstybės finansavimą.

Toks prioritetas padės Lietuvai tapti visaverte Europos bendruomenės dalimi, kurios kiekvienas pilietis gali naudotis nuolatiniu profesinio ir asmeninio tobulėjimo galimybėmis ir, realizuodamas savo gebėjimus, tapti naudingas savo visuomenei bei valstybei.

*Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas
prof. habil. dr. Vytautas Kaminskas*

*Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas
dr. Bronislovas Lubys*

*Vilnius, 2004 m.
balandžio 20 d.*

Lietuva ir Čekija. Tolstame, o gal artėjame vieni prie kitų?

Mūsų rankose savaip unikalus istorijos, kultūros ir politikos žurnalas *Lietuva ir Čekija*, kurio dviem knygomis yra išėję keturi numeriai. Jis unikalus jau tuo, jog bene vienintelis toks. Juk neturime kad ir tokių žurnalų kaip *Lietuva ir Rusija*, *Lietuva ir Ukraina*, *Lietuva ir Vokietija* ar net *Lietuva ir Latvija*. Tiesa, Lietuvos mylėtojų klubas (Klub miłośnykow Litwy) Varšuvoje kartu su žurnalu *Kultūros barai* leidžia žurnalą *Lithuania*, kuris atlieka panašią lenkus ir lietuvius telkiančią kultūrinę bei literatūrinę misiją.

Lietuvos ryšius su kitomis tautomis – artimomis ir tolesnėmis – atspindinčių žurnalų būtų galima leisti ne vieną ir reikia tikėtis, kad ilgainiui jų atsiras. Tačiau šiuo metu to nereikia, nes jei reikėtų – būtų. Šiandien nė su žiburiu spaudos kioskuose ar knygynuose nepamatysime čekiškų laikraščių, žurnalų ar knygų. Net didžiausių bibliotekų skaityklose nerasime pavartyti čekiškų savaitraščių ar dienraščių. Tokia realybė.

Tačiau šiandien reikia džiaugtis ir tuo, ką turime. Žurnalą *Lietuva ir Čekija* savo iniciatyva bei savo lėšomis leidžia Lietuvos ir Čekijos draugijos narys Petras Algis Mikša, kuris daug metų yra dirbęs Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

Prasidėjo nuo draugijos

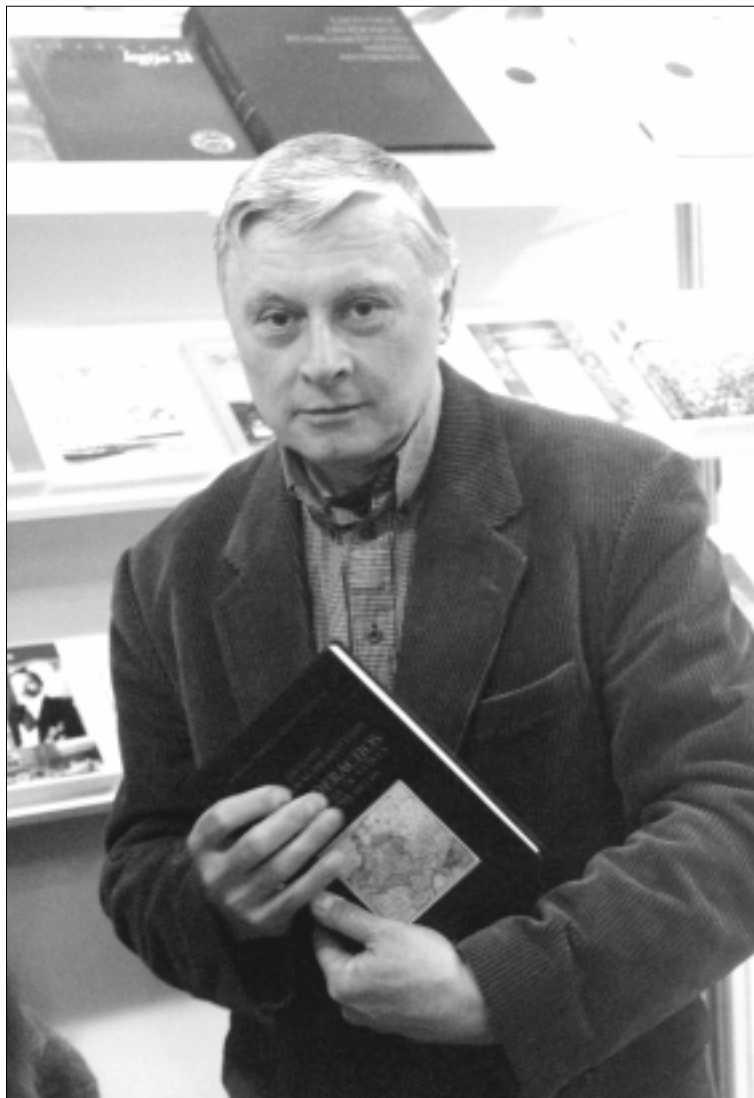
Kada ir kaip kilo mintis leisti žurnalą Lietuva ir Čekija?

Priklausau Lietuvos ir Čekijos draugijai nuo pat jos įsteigimo, t. y. nuo 1991 m. gegužės, kai Vilniaus universiteto Rektorate vyko iniciatyvinės grupės susirinkimas. Susirinko entuziastai: kalbininkas prof. Arnoldas Piročkinas, vertėjai Vytautas Visockas, Stasys Sabonis, Almis Grybauskas ir kiti asmenys, suinteresuoti tokios draugijos atkūrimu. Mat prieš Antrąjį pasaulinį karą vienerius metus veikė Lietuvių-Čekoslovakų draugija, įsteigta 1938 m. sausio 29 d. Jai priklausė žymūs to meto žmonės, kultūros, politikos ir valstybės veikėjai. Draugijos pirmininkas buvo generolas Jonas Sutkus, vėliau žuvęs sovietų lageryje. Draugijos nariai buvo Nepriklausomybės Akto signatarai Jonas Vileišis ir prof. Mykolas Biržiška, Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Mykolas Römeris, muziejininkas Paulius Galaunė, generolai Juozas Kraucevičius ir Vladas Karvelis, diplomatas Juozas Brėdikis, dainininkas Antanas Kučingis, kai kurie kiti žymūs asmenys. Beje, pirmajame žurnalo *Lietuva ir Čekija* numeryje kaip tik ši draugija ir aprašyta.

Kadangi 1939 m. kovo 15 d. nacistinė Vokietija okupavo Čekoslovakiją ir šią valstybę padalijo į Slovakiją bei Čekijos ir Moravijos protektoratą, tai Europos valstybėse užsidarė buvusios Čekoslovakijos atstovybės. Nespėjo išplėtoti savo veiklos ir Lietuvių-Čekoslovakų draugija.

Vadinasi, galime kalbėti apie tarpukaryje veikusios draugijos veiklos tęstinumą. Tačiau kaip tada su Slovakija, kuri jau yra savarankiška valstybė?

Tuo metu, kai steigėmės, dar buvo Čekoslovakija, vėliau Čekijos-Slovakijos federacija, o nuo 1993 m. – atskiros Čekijos

Petras Algis Mikša savo iniciatyva leidžia žurnalą *Lietuva ir Čekija*

Respublika ir Slovakijos Respublika. Todėl 1991 m. atkurtoji vadinosi Lietuvos-Čekijos-Slovakijos draugija. Taigi ir iš mūsų draugijos Slovakija iškrito, nors buvo keletas entuziastų išsaugoti ir slovakišką draugijos šaką. Kurį laiką eidavome į slovakių renginius, bet pamažu šis entuziazmas blėso, nes Lietuvoje nėra net Slovakijos Respublikos ambasados. Taigi liko tik Čekija.

Tačiau iki žurnalo Lietuva ir Čekija pasirodymo dar laukė ilgas kelias, net ir draugijai atsikūrus. Juk pirmas numeris pasirodė tik 2002 m.

1994 m. draugija pradėjo leisti leidinį *Čekija-Lietuva*. Jo pirmasis redaktorius, išleidęs pirmus keturis numerius, buvo dr. Romanas Miliauskas, šiuo metu diplomatas humanitaras.

Apie tai, kaip buvome okupantai

Vis dėlto įdomu daugiau sužinoti, kokie motyvai daugiau lėmė tos draugijos atsiradimą: noras atkurti tai, kas buvo tarpukariu, o gal naujos kartos žmonių, susijusių su čekų kultūra ir mokslu, noras stiprinti tuos dviejų tautų ir valstybių ryšius?

Buvo dalis žmonių, kurie tuometinėje Čekoslovakijoje buvo mokėsi ar net baigė mokslus. Pavyzdžiui, dr. Janina Balsienė, prof. Arnoldas Piročkinas. Yra draugijoje ir kitų žymių vardų. Tai garsus kraujagyslių specialistas prof. Vytautas Jonas Triponis, vargonininkas ir pedagogas Gediminas Kviklys ir kiti. Vis dėlto šiuo metu draugijos veikla ne tokia

Gedimino Zemličko nuotrauka

aktyvi, kokia buvo, o netgi išblėsus...

Pirmoji Čekijos ambasadorė Lietuvoje buvo p. Jaroslava Jeslinkova, „haveliško“ tipo asmenybė. Ją pakeitė Lietuvoje neilgai dirbęs Štefanus Fule. Nuo 2001 m. rudens Lietuvoje reziduoja ambasadorius Petr Voznica, atsargos generolas majoras.

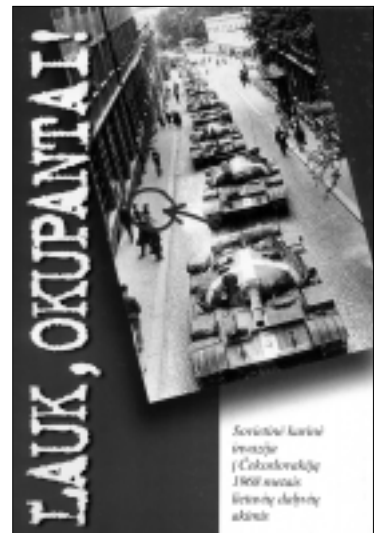
Tai štai ambasadore būnant J. Jeslinkovai, Čekijos ambasada ir šios šalies Užsienio reikalų ministerija skyrė pinigų knygai *Lauk, okupantai!** išleisti. Tai knyga apie 1968 m. sovietų kariuomenės invaziją į Čekoslovakiją. Kaip šios knygos pristatymo metu kalbėjo rašytojas Eugenijus Ignatavičius, joje pateiktas mūsų, lietuvių, gana inteligentiškas požiūris į to meto įvykius. Man tuo metu teko tarnauti Tarybinėje armijoje kaip būtiniosios karinės tarnybos kareiviui. Taigi ne savo valia daugeliui, taip pat ir lietuvių, teko būti tų įvykių dalyviais. Mes visi – latviai, estai ir lietuviai – jautėmės okupuoti, tad ir tie Čekoslovakijos įvykiai buvo labai dramatiški. Čekai mūsų padėtį suprato, su rusais netapatino. Tačiau turėjome vilkėti sovietų kariuomenės kareivių uniformas, todėl buvome „okupantai“.

Tai knyga apie čekams itin skaudžius jų istorijos įvykius. Manau, kad sudarytojas gerai jautė savo sumanymo subtilumą.

Mano nuomone, po Miuncheno susitarimo 1938 m., kai Anglija ir Prancūzija faktiškai sutiko, kad hitlerinė Vokietija užimtą Čekoslovakijos Sudetus, antras čekų tautai tragiškas istorijos laikotarpis buvo 1968-ieji, kai *Prahos pavasarį* nuslopinė sovietų ir Varšuvos bloko sąjungininkų tankai.

Man, kaip ir daugeliui kitų būtiniosios tarnybos kareivių, pačiam teko dalyvauti tuose įvykiuose, ir tai mums buvo tam tikras žygis „į Europą“. Iš vokiškų kareivinių Rytprūsiose, Mažojoje Lietuvoje, Karaliaučiaus krašte, kur buvo dislokuoti sovietų kariuomenės daliniai, buvome išvežti į tuo metu pažangią nepriklausomybės siekusių valstybę – Čekoslovakiją. Mums, jauniems, tada buvo proga pamatyti tą šalį, apie kurią daugelis buvo girdėję iš tėvų ir senelių. Mat Pirmosios nepriklausomo

* *Lauk, okupantai! Sovietinė karinė invazija į Čekoslovakiją 1968 metais lietuvių dalyvių akimis / Sudaryt. P. A. Mikša. Vilnius: Lietuvos ir Čekijos d-j, 1999. 225 p.*

Skaudžių atsiminimų knyga

mybės metais tarpukaryje Lietuva gana glaudžiai bendradarbiavo su Čekoslovakija, pirkė iš jos lėktuvus, ginklus, kitą techniką.

Niekas netikėjo, kad vykstame į Čekoslovakiją kariniams veiksams. Daugeliui tai atrodė kaip būsimą pramogą, galinti pajavairinti būtiniosios tarnybos kareivio kasdienybę. Žinoma, į kariuomenę pašaukti iš taikaus gyvenimo, rezervistai jautėsi visiškai kitaip. Būdami vyresni, namuose palikę šeimas, jie šio „nuotykių“ malonumo nejautė.

Kariuomenei judant siaurais kelių keliais, buvo gautas įsakymas: jei sunkvežimis ar kokia kita transporto priemonė sugestų, visą amuniciją iškrauti, o sugedusį automobilį paprasčiausiai nustumti į prarają. Tokie nuostoliai buvo lengvai nurašomi. Knygoje *Lauk, okupantai!* pateikti ir vyrų iš Lietuvos, dalyvavusių 1968 m. Čekoslovakijos „įvykiuose“, prisiminimai bei tų dienų špaudžiai.

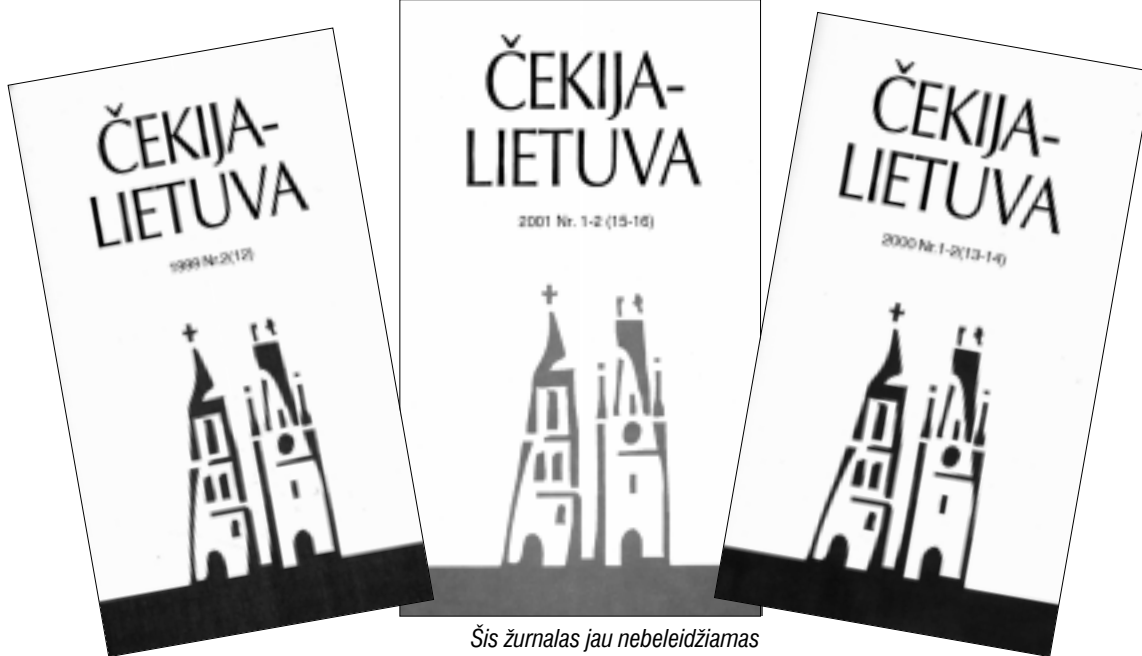
Tačiau su šia skaudžia patirtimi supažindinamas Lietuvos skaitytojas. Gaila, bet ne Čekijos?

Čekijos ambasadoje buvo pageidaujama išversti šią knygą į čekų kalbą. Buvęs ambasadorius Štefanus Fule jau buvo žengęs pirmuosius žingsnius. Man lankantis Prahoje, teko telefonu kalbėtis ir su vertėja – reikėjo tik užsitikrinti finansinio rėmėjo pagalbą. Tačiau keitėsi Čekijos ambasadoriai Lietuvoje, prasidėjo Čekijos „ėjimas į NATO“. Po truputį, atrodo, nublanko ir tos knygos aktualumas. Net kalbama, kad Čekijos jaunimas ta praeitimi nesidomi, nes ta praeitis nėra maloni.

Nemaloni ir lietuviams, bet tų įvykių dalyvių prisiminimus svarbu užfiksuoti, kad nedingtų be pėdsako.

Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkė Irena Seliukaitė mane taip pat skatino imtis šios knygos sudarytojo vaidmens. Kaip dabar matyti, daugiau niekas panašios knygos nėra sudaręs, o žmonės mirtingi. Pažymėtina, kad knygos leidimą finansavo Čekijos Respublikos užsienio reikalų ministerija ir šios šalies ambasada Lietuvoje. Beje, čekai šios skaudžios temos nėra užmiršę. Jie vis išleidžia nemenkos apimties veikalų šia tema.

Suprantu, jog ne tik knygos Lauk, okupantai! sudarytojo, bet ir žurnalo Lietuva ir Čekija leidėjo ir redaktoriaus rūpesčių emėtės visai neatsitiktinai. Kas paskatino tokiam darbui, kai nėra pastovaus finansavimo šaltinio ir didelio noro šį leidinį remti?

Šis žurnalas jau nebeleidžiamas

Čekoslavakijoje man pačiam yra tekę būti 1968 m. įvykių dalyviu, bet ne tik tai mane sieja su šia šalimi. Mano mamos teta Marija Andryskova Pirmojo pasaulinio karo metais buvo ištėkėjusi už vieno čekų savanorio, būsimo Čekoslavakijos prezidento Tomo Garrique Masariko legionieriaus. Mamos teta buvo gailestingoji sesuo Rusijos armijoje ir slaugė tą čeką. Baigėsi tuo, kad abu po karo išvyko į Čekoslavakiją, sukūrė šeimą. Antrojo pasaulinio karo metais teta Marija padėjo čekoslavakų partizanams kovoti prieš Vokietijos nacius.

Taigi Čekoslavakija man buvo artimas kraštas, o asmeninius ryšius su šia šalimi dar labiau sustiprino, kaip sakiau, 1968 m. įvykiai, kai ne savo valia, kaip ir daugelis kitų lietuvių būtinios tarnybos kareivių, buvau nušūtas į šią šalį. Po tų įvykių Čekijoje susiradau draugą, kurį esu aprašęs. Su juo pasikeičiu knygomis.

Sovietmečiu Lietuvos žmonėms teko nemažai bendrauti su čekais ir slovakais. Vilniuje vykdavo Čekoslavakijos staklių ir kitokios technikos parodos, garsėjo čekų meninio stiklo dirbinių. Jau nekalbu apie muzikos atlikėjus, kurie nuolat koncertuodavo Lietuvos miestuose. O kaip dabar?

Sovietmečiu mūsų kioskuose buvo galima gauti čekoslavakiškos periodikos, o Draugystės knygynė – ir knygų, meno leidinių. Dabar bent per šiuos 13 metų jokios čekų periodikos mūsų spaudoje kioskose nepamatys.

Ko nepadaro Lietuvos spauda

Argi ne keista, kad Nepriklausomybę paskelbusi Lietuva, kuri turėtų kuo plačiau atsiverti kitoms, taip pat ir Vidurio Europos, šalims, gyvena visai kitų prioritetų pasaulyje. Ne jau Čekija lieka už mūsų kultūrinio ir ekonominio akiračio ribų?

Gal taip tik atrodo iš pirmo žvilgsnio, nes atsivėrus sienoms žmonės gali laisvai keliauti, bendrauti. Keliaujama ir į Čekiją, bet apie tai mūsų spauda rašo mažai. Gal tik Lietuvos rytas prieš keiserius metus spausdino ciklą straipsnių apie streiką Prahos televizijoje. Tačiau kad mūsų spaudoje būtų rašoma apie čekų mokslo laimėjimus, kad ir teatrų, kultūrinį gyvenimą, būtų pateikiamos spektaklių apžvalgos, meno ar literatūrinės aktualijos – viso to nėra. Nors Lietuvoje nemažai žmonių tuo domisi.

Argi ne kultūrinė spauda apie tai pirmiausia ir turėtų rašyti?

Turėtų. Dar tarpukario Lietuvos spaudoje bohemistikai buvo teikiama labai daug dėmesio. Buvo leidžiamos čekų rašytojų knygos. Galima paminėti kad ir Josefo Koptos knygą *Trečia kuopa* – apie čekų legionierių kovas su bolševikais. Buvo išleista ir čekų prozos antologija. Pranas Ramutis Dovalga spaudoje daug rašė apie Čekoslavakijos literatūrinį gyvenimą. Pagaliau ir Lietuvos-Čekoslavakų draugija buvo susikūrusi 1938 m. Didelis būrys mūsų karininkų, menininkų, kitų sričių specialistų studijavo Prahos ir kitų miestų aukštosiose mokyklose.

Ne paslaptis, kad ir mūsų mokslininkai bendrauja su čekų kolegomis, lankosi Čekijos universitetuose, toje šalyje vykstančiose konferencijose, bet kažkodėl tai neatsispindi mūsų spaudoje. Rašoma tada, kai įvyksta koks nors skandalas...

Pereinanti prie kitų prioritetų, pamirštami nuo seno gyvavę tradiciniai ryšiai, o jų vietoje atsiranda „balta dėmė“ kultūros žemėlapyje. Gal nepakan-ka jėgų?

Galimybės yra ir jėgų pakaktų, kad ir tarp literatūros vertėjų ir Čekija besidominčių žmonių. Tačiau niekas nesima gaivinti tų ryšių. Kad ir leidinys *Lie-*

Prahos getas, XX a. pradžia. J. Jakšos nuotrauka

tuva ir Čekija. Suradau noriai žurnalui rašančių autorių, istorikų ir kitų mokslų daktarų. Tačiau kiti į tai žiūri pro pirštus, jiems neįdomu. Gal taip yra dėl to, kad artimi dalykai mums atrodo tolimi, o tolimi – artimi? Gal išties dabar atrodo įdomiau nukakti į Singapūrą ar Tailandą, negu nuvykus į Prahą kokioje nors katedroje ar archyve tyrinėti su Lietuva susijusius kultūrinius dalykus. Juk nieko apie tai nerašoma. Liūdna.

Lituanistikai Čekija gali būti didelį atradimų kraštas. Juk tai su Gedinaičių ir Jogailaičių dinastija susijusių valdovų šalis. Prahos universitete mokėsi daug studentų iš Lietuvos. Pranciškus Skorina ne iš kur kitur, o būtent iš Prahos į Vilnių atsivežė spaus-tuvių įrangą, 1522 m. išspausdino Mažąją kelionių knygelę, o 1525 m. – Apaštala. Tai knygu spausdinimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pradžia. Pagaliau juk ir šiandien lietuviai naudoja iš čekų perimtą raidyną.

Galime neabejoti, kad Prahose Karlo universiteto rankraštyne bei archyvuose slypi nemaža lietuviams svarbių atradimų. Juk nedaug trūko, kad ir Vytautas būtų tapęs Čekų karaliumi.

Gerai pastebėta. Istorikas Adolfas Šapoka 1930 m. Prahose tyrinėjo archyvus. Išleido ta tema keletą knygelių, taip pat ir bibliografiją. Tačiau po karo niekas iš Lietuvos istorikų rimčiau Čekijos archyvų netyrinėjo. Neseniai vienas Čekijos ambasados darbuotojas man priminė, kad Jogailaičiai, t. y. lietuviai, sėdėjo Čekijos soste. *Gal lenkai?* – nedrąsiai ir kiek tiriamai mėginau pasitikslinti. *Kokie lenkai – lietuviai,* – užtikrino čekas.

Gerai, kad nors čekas mums primena tuos bendrus istorijos dalykus, nes patys pamirštame.

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje prof. Arnoldas Piročkinas buvo išleidęs čekų kalbos mokymo priemonę. Ją būtų galima vadinti pirmąja čekų kalbos gramatika lietuvių kalba. Profesorius yra stažavęsis Čekijoje, išvertė į lietuvių kalbą kai kurių čekų rašytojų veikalus. V. Visockas, S. Sabonis, A. Grybauskas ir kiti yra išvertę čekų rašytojų veikalų. Į tą gretą įtraukčiau ir Algirdą Končią, fiziko prof. Igno Končiaus sūnų, kuris

prasti čekų mentalitetą, būtinai turėtume perskaityti ne tik Jaroslavo Hašeko romaną *Šauniojo kareivio Šveiko nuotykių*, bet ir skausmingus Franco Kafkos veikalus. Beje, žurnale *Lietuva ir Čekija* kaip tik spausdinamos F. Kafkos gyvenimui skirtos publikacijos. Man atrodo, kad šiandien čekai kupini šveikizmo ir kafkizmo. Tuo nenoriu įžeisti ar kritikuoti čekų, nes to šveikizmo ir kafkizmo šiandien pakanka ir lietuviams. Sakome viena, darome kita. Tau sako: *Tu nueik ir rasi*, o nuejęs nieko nerandi. Absurdas kafkiškąja prasme: kažkas paslaptin-ga ir baugu, bet tikrumoje ten nieko nėra – jokios paslapties. Galimas dalykas, čekams būdingas toks aplinkinio pasaulio matymas. Tačiau juose daugiau yra ir sveiko pragmatizmo, kuris ne visada būdingas lietuviams.

Man regis, per mūsų Nepriklausomybės laikotarpį čekai iš lietuvių autorių tėra išsivertę ir išleidę tik Justino Marcinkevičiaus poezijos knygele. Lietuvoje per tą laiką išleista ne taip jau mažai čekų autorių knygų. Vien Milan Kunderos pasirodė bene penkios knygos.

Per tą laiką čekai leido „pragmatiškas“ knygas, pavyzdžiui, nušvietė Pabaltijo istoriją, ekonomiką, kultūrą**. Tai buvo savotiška „balta dėmė“, o čekų diplomatams, istorikams ir kitų sričių specialistams tokio pobūdžio knygų apie Lietuvą reikia, tad jie ir išleido. Taip pat leidžia ir turistines knygas apie Lietuvą.

Taigi man atrodo, kad tarpukaryje mūsų tautų ryšiai buvo tvirtesni, glaudesni ir nuoširdesni. Abi valstybės, Lietuva ir Čekoslavakija, buvo tik ką iškovojusios nepriklausomybę, jautė tam tikrą likimų bendrumą. Manau, kad kitaip buvo suvokiamos ir tos amžinosios vertybės, iš kurių mūsų laikų postmodernistai tik juokiasi: kokios čia dar amžinosios vertybės? Tad ir tas lietuvių lakūnų skrydis aplink Europą ir, aišku, į Prahą, literatūrą ir teatrų bendradarbiavimas tarpukaryje buvo labai gražus. Nesakau, kad ir dabar nieko panašaus nevyksta.

Tačiau jei ir vyksta, tai nepatenka į žiniasklaidos dėmesio epicentrą ir netampa visos tautos savimonės dalimi.

Man atrodo, kad net meno parodos, kurios vykdomos kad ir XX a. aštuntajame dešimtmetyje buvo reikšmingesnės. Prisimenu Jano Štursos skulptūrų parodą, kai į Vilnių buvo atvežti šio čekų skulptūros klasiko originalai. Dabar tai sunkiai įsivaizduojamas dalykas, nes vien tų kūrinių draudimas kainuotų didžiulius pinigus.

Viskas keičiasi pasaulyje, tačiau visais laikais turi būti žmonių, suvokiančių spausdinto žodžio svarbą. La-

1. Švec L. Macura V., Štol P. Dejiny pobaltských zemi. Praha: 1996. 2. Dančák B., Pospíšil I., Rakovský A., Pobaltí v transformaci: politický vývor Estonska, Litvy a Lotyšska. Brno: 1999. 3. Švec L. Československo a pobaltské státy v letech 1918–1939 [...]. – Praha: 2001.

Šiuose žurnaluose skaitytojas ras ir daug lituanistinės medžiagos

bai gerai pavienių žmonių įspūdžiai apie vieną ar kitą šalį, bet ilgainiui visa tai nunyks, užsimirš. Todėl labai svarbu savo įspūdžius, išgyvenimus ar asmeninę patirtį užfiksuoti spausdintu žodžiu. Kad ir nedidelis darbelis leidinyje, bet jis išlieka, ateityje gali tapti atspara kitiems, gal net daug reikšmingesniems darbams.

Svajojau: būtų lėšų, galėtume suburti entuziastų grupę, kuri rengtų ir leistų literatūrinius almanachus. Pavyzdžiui, išleistume vieną vertimų almanachą, o kitą skirtą istorijai, kultūrai, politikai.

Jūsų rengiamas ir leidžiamas leidinys Lietuva ir Čekija ar nėra panašaus almanacho pavyzdys? Juk kaip tik mėgina atspindėti istorijos, kultūros, politikos temas.

Vis dėlto vadinu žurnalą, nes jį taip tenka vadinti pagal ISSN agentūros suteiktą pavadinimą.

Gal pamėginkime išdėstyti visą šio žurnalo atsiradimo istoriją. Prasiidėjo štai nuo šių nedidelių leidinukų Čekija-Lietuva?

Čekija-Lietuva pasirodė 1994 m., leidome po du numerius per metus. Iš pradžių leidinuką rėmė Čekijos Respublikos ambasada Lietuvoje. Apskritai tuometinis ambasadorius labai vertino humanitarinius dalykus. Redaktoriui tuo metu buvo poetas ir vertėjas Almis Grybauskas. Kaip bibliografas ir bibliotekininkas buvau įtrauktas į to leidinuko redakciją. Supratau, jog tai turi būti ne mūsų Lietuvos ir Čekijos draugijos vidaus žurnalukas, kuriame būtų minimos iškilios draugijos narių datos, bet kad labai svarbu užgriebti ir mūsų lituanistiką, kuri belstųsi ir į Lietuvos interesus.

Taigi jau pati ši nuostata reiškė, jog propaguodami Čekiją, tuo pačiu gilinate savo skaitytojų žinias ir apie Lietuvą. Ieškote dvi tautos siejančių bendrų sąsajų, o ne tai, kas rūpėtų tik čekams.

Taip, nes į šį leidinį žvelgiu pirmiausia kaip į Lietuvos žurnalą. Kai kas neįsigilinęs, tik pamatęs pavadinimą *Lietuva ir Čekija*, jau galvoja, kad tai labai specifinis žurnalas. Užtektų jį pavartyti ir žmogus įsitikins, kad tai savo dvasia lituanistinis žurnalas. Jeigu rašome apie Jono Basanavičiaus Prahose gyventus metus, tai Lietuvos kultūros istorijos reikšmingas puslapis.

Ėmėsis leisti tokį žurnalą susilaukėte daugiau pagalbininkų, o gal susidūrėte su pavydu?

Pavydas – lietuviams būdinga sąvybė. Pajutau net ir tam tikrų trūkumų. Kai susikaupė daugiau medžiagos, pradėjau savarankiškai leisti žurnalą *Lietuva ir Čekija*.

Baigęs Vilniaus universitetą, įgijęs bibliografo specialybę, daug metų dirbau Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje Komplektavimo skyriuje.

Nesu nei didelis žinovas ar mokovas, nebuvau užsitikrinęs jokios materialios paramos tokiai leidybai, pagaliau net ir M. Mažvydo bibliotekoje šiuo metu mes negauname net svarbiausių Čekijos žurnalų ar kitų periodinių leidinių. Juk net naujų Čekijoje išėjusių knygų biuletenis mus pasiekia vėluodamas pusę metų. Kodėl? Gal tai irgi yra tam tikra „šveikizmo“ forma? – pats savęs klausiu. Juk tai yra ne šiaip sau, bet valstybių ryšiai, kurie plėtojami pagal sutartį tarp dviejų šalių nacionalinių bibliotekų. Man tai labai svarbus informacijos šaltinis, bet jo nereguliarus gavimas labai liūdina.

Paskutinį leidinį, dvigubą Nr. 15-16, išleidau 2001 m. Dabar jo veikla nutrūko. Draugijoje mažta entuzias-tų, o be jų nieko nenuveiksi.

Po rekonstrukcijos Saulėtekio alėjoje duris atvėrė Vilniaus universiteto Ekonomikos, Teisės ir Komunikacijos fakultetų biblioteka. Gera dovana 425 metų sukaktį šiemet mininčio Universiteto studentams, dėstytojams ir profesūrai. Įkurtuvių džiaugsmu su *Mokslo Lietuva* dalijasi seniausios Lietuvoje 1570 m. įkurtos Vilniaus universiteto bibliotekos direktorė Birutė BUTKEVIČIENĖ.

Biblioteka ir kompiuteris

Gerbiama direktore, jungtinės trijų fakultetų bibliotekos atidarymo po rekonstrukcijos iškilnėse sakėte, kad ant visų skaityklos stalų, kurie dabar stovi tušti, labai greitai atsiras kompiuteriai. Ką seniausios šalyje Vilniaus universiteto bibliotekos veikloje šiaandien reiškia kompiuteris?

Gerbiausia palyginti su tuo, kas buvo, kai centrinėje bibliotekoje neturėjome kompiuterių. Kai jie bibliotekoje atsirado, lankytojų skaičius padidėjo dešimteriopai. Tai iškalbingas faktas.

Suprantu, kad bibliotekininkai dėkingi kompiuteriams. Kuris iš trijų fakultetų dekanų labiausiai nusipelnė bibliotekininkų pagarbos ir padėkos?

Dekanams aš labai dėkinga, nes be jų pastangų tokios naujos bibliotekos nebūtų. O kuriam labiausiai dėkinga, tegul liks nedidelė paslaptis. Jei rimtai, galiu pasakyti, kad visi dekanai nuveikė didelį darbą, kad atsirastų ši biblioteka. Naujos bibliotekos įkūrimas – tai pirmiausia pinigai. Jų visiems trūksta, tad ir dekanai neskuba statyti į biblioteką kompiuterių. Nesunku suprasti, kiek reikia lėšų, kad ant visų šių stalų atsirastų kompiuteriai. Vis dėlto šimtą vietų kompiuteriams.

Ar būtina užpildyti kiekvieną vietą? Gal reiktų prisitaikyti prie šiandienos galimybių.

Kompiuteriai turėtų čia būti, nes šiaandien skaitytojas bibliotekoje neįsivaizduoja savo darbo be kompiuterių.

Šiaandien skaitoma kitaip

Jūsų pateiktas faktas, kad bibliotekoje atsiradus kompiuteriams dešimteriopai padaugėjo lankytojų, skatina daryti ir kitą išvadą. Skaitytojas nebepatvirtina knygu. Jis noriau naršo po internetą, taigi keičiasi ir pati bibliotekos samprata. Tai jau ne tik tradicinė knygų saugykla ir galimybės naudotis įvairiais spaudiniais, bet pirmiausia kompiuteriniai tinklai, jungiantys bibliotekos lankytoją su pasauline informacine sistema.

Skaitytojai mielai skaito knygas, bet jie nori turėti ir papildomą darbo įrankį, koks ir yra kompiuteris. Juk puiku, jei knygos duomenis čia pat gali papildyti ar patikslinti, gavęs informaciją iš kompiuterinės duomenų bazės. Praėjo laikai, kai bibliotekoje buvo dirbama tik su knyga. Lygiai ir vien tik kompiuteris būtų nevisavertis darbo įrankis.

Yra abejojančiųjų: kam statyti stacionarius kompiuterius, jei skaitytojai į skaityklą ateis su savo nešiojamaisiais kompiuteriais. Tačiau aš matau, kas vyksta Universiteto centrinės bibliotekos skaityklose: toli gražu dar nėra jų tiek, kad dažnas skaitytojas jų turėtų. Atsineša du, na, geriausiu atveju, dešimt, bet ne 120. Kai skaityklas užpildys atvykę neakivaizdininkai, šis skaičius bus dar mažesnis.

Bibliotekoje šventė: šiemet pirmoji, bet ne paskutinė

Šventės dalyviai apžiūri po rekonstrukcijos duris atvėrusios Vilniaus universiteto trijų fakultetų bibliotekos patalpas

Ką reiškia – kompiuterizuoti

Vis dėlto pasiaiškinkime, ką reiškia kompiuterizuota biblioteka? Ar nėra taip, kad kiekvienas ją supranta savaip?

Labai geras klausimas. Jei bibliotekoje stovi kompiuteriai, tai dar nereiškia, kad ji jau kompiuterizuota. Elektroninis katalogas, kompiuterizuotai išduodamos knygos, kitaip tariant, veiksmai taikant programinę įrangą – štai kas yra bibliotekos kompiuterizacija. Skaitytojas jau nerado užsakymo lapelio, kaip seniau, kad gautų norimą knygą, jis gali užsisakyti leidinį iš bet kurio kompiuterio ir dėl to nebūtina eiti į biblioteką. Informacinės technologijos jį išvaduoja nuo daugelio ankstesnių lyg ir neišvengiamų procedūrų.

Malonu pasakyti, kad Vilniaus universiteto biblioteka, kaip ir dar 15 Lietuvos universitetų bibliotekos, turi programinę įrangą ALEPH, kurios galimybių pakanka tenkinti šiuolaikinių bibliotekų poreikius. Prieš ketverius metus Lietuvos akademinė bibliotekų direktorių asociacija apsisprendė pirkti programinę įrangą. Ta-

da kaip tos asociacijos pirmininkė buvau įpareigota kreiptis į Rektorių konferenciją ir pranešti, kad Lietuvoje nekursime savos programinės įrangos, bet prašysime pinigų pirkti įrangą ir pinigai buvo skirti.

Vilniaus universiteto biblioteka pradėjo kurti elektroninį katalogą 1993 m., o Lietuvai įsigijus programinę įrangą ALEPH, konvertavo įrašus į naują programinę aplinką. Jau 10 metų Vilniaus universiteto biblioteka turi elektroninį katalogą, ir tai buvo pirmas elektroninis katalogas Lietuvos bibliotekose. Šiuo metu jame daugiau nei pusė milijono leidinių.

Vilniaus universitete labai stiprus Matematikos ir informatikos fakultetas. Tad neįmanoma pajėgių informatikų sukurti tokią įrangą?

Taip tik atrodo, kad paprasta bibliotekai sukurti programinę įrangą. Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka pati ėmėsi kurti tą įrangą. Tai nebuvo paprastas procesas.

Kiek šiaandien kompiuterizuota Vilniaus universiteto biblioteka?

Bibliotekoje yra 5,3 mln. leidinių, o elektroniniame kataloge – 500 tūkst. *Taigi maždaug dešimtadalis kom-*

piuterizuota. Kaip įvertintumėte bibliotekos padėtį technologijų prasme?

Skaitytojų aptarnavimo sistemoje centrinėje bibliotekoje jau pradėjo veikti prieš dvejus metus. Tačiau tik 0,5 mln. knygų įtraukta į tą sistemą. Tik tiek ir galime išduoti kompiuterizuotu būdu. Devyni dešimtadaliai leidinių kol kas gali būti pasiekiami tik tradiciniais būdais. Kataloguojami specialieji bibliotekos fondai.

Šiuo metu bibliotekos pastangos nukreiptos tarsi trimis kryptimis. Viena kryptis – kai visos naujos knygos įtraukiamos į elektroninius katalogus. Antra kryptis – kai skaitytojui išduodamas leidinys, kurio nėra elektroniniame kataloge ir jį gražinus, biblioteka įtraukia šį leidinį į elektroninį katalogą. Taip elektroniniame kataloge atsiranda labiausiai naudojamų leidinių fondas. Trečia kryptis – tai fakultetų bibliotekos. Centrinė biblioteka atsakinga už kompiuterizaciją ir fakultetų bibliotekose. Todėl gražioji biblioteka, kuri po rekonstrukcijos ėmė naujas patalpas, turėtų būti kompiuterizuota. Šios bibliotekos fondas sudaro apie 176 tūkst. leidinių. Taigi nemaža bib-

lioteka. Taigi ir ši biblioteka turės sutvarkyti savo fondą, jį kompiuterizuoti, įdiegti skaitytojų aptarnavimo sistemę – laukia didelis darbas.

Iniciatyvą parodė fakultetai

Kodėl ši biblioteka skirta aptarnauti tik tris, o ne keturis Saulėtekio alėjoje įsikūrusius fakultetus? Kodėl Fizikos fakultetas atsidūrė nuosalyje?

Fizikos fakulteto biblioteka veikia kaip atskiras Universiteto bibliotekos padalinys – toks buvo Fizikos fakulteto pasirinkimas.

Ar lengvai pavyko prikalbinti Teisės, Ekonomikos ir Komunikacijos fakultetų dekanus sutelkti lėšas ir pastangas, kuriant bendrą trijų fakultetų biblioteką?

Tai buvo daugiau pačių šių fakultetų dekanų iniciatyva, negu Centrinės bibliotekos. Tai labai džiugina. Visų trijų fakultetų dekanai yra naujai išrinkti. Kad ir naujasis Teisės fakulteto dekanas doc. Vytautas Nekrošius. Jis ėmėsi didžiausios iniciatyvos, apskritai jam nestinga gerų sumanymų. Jau natviškų, o svarbiausia – teisingų.

Štai ir paaiškėjo, kuriam dekanui jaučiate didžiausią prielankumą.

Visada malonu dirbti su iniciatyviais žmonėmis.

O kaip naujas Universiteto bibliotekos rūmas?

Vilniaus universiteto istorija prasidėjo nuo Jėzuitų kolegijos ir bibliotekos įkūrimo 1570 m. Taigi bibliotekos šventė turi būti ir Universiteto šventė, tačiau šioje naujos trijų fakultetų bibliotekos atidarymo šventėje matome nedaug universiteto žmonių.

Ši šventė – tai statybinio darbo baigimo iškilnė. Tikroji šventė vyks tada, kai šiose lentynose matysime knygas, kai ant stalų stovės kompiuteriai, kai į vietą sugrąžinsime bibliotekos fondų turtą. Štai tada bus tikrasis šios bibliotekos atidarymas. O šiaandien mes nusilenkiame statybininkams, kurie kokybiškai atliko savo darbą. Už tai esame dėkingi UAB *Molėiškiškiai*, kurie nuveikė visus statybos darbus.

Kada turėsime naują Vilniaus universiteto bibliotekos korpusą?

Šie metai yra pirmieji, kai Vilniaus universitetas gauna 800 tūkst. litų naujo bibliotekos pastato projekto koregavimui.

Tik projekto koregavimui?

Taip, nes projektas yra 10 metų senumo, o visa naujos bibliotekos statybos sąmata yra 80 mln. litų. Kai ką teks koreguoti. Prieš dešimtmetį dar atrodė reikalingas kad ir tarnybinis katalogas. Buvo planuojama, kad tam reikalinga 800 m² patalpa. Tačiau dabar akivaizdu, kad tokio tarnybinio katalogo apskritai nereikia: nebėra katalogo dėžučių, o yra elektroninis katalogas.

Žinodami, kad pinigai naujo bibliotekos pastato projektavimo darbams bus skirti, rengėme investicinį projektą. Jį rengė Vilniaus Gedimino technikos universiteto Architektūros katedros doc. Arūnas Čekanavičius. Iš projekto išbraukėme visą pastato dalį, kurioje buvo planuoti tarnybiniai katalogai. Neabejoju, kad perdarius projektą, bibliotekos pastato statybai reikės mažiau lėšų, nei numatyta.

Beje, projekto koregavimas – tai ne vien darbas su pačiu projektu. Reikia turėti detalų planą tos vietos, kur bus statoma nauja biblioteka. Tai bus Saulėtekio alėjoje. Plotas numatytas, bet atsirado naujas darinys – žinių ekonomikos branduolio projektas *Saulėtekio slėnis*. Vilniaus miesto savivaldybė davė leidimą Universitetui rengti detalų *Saulėtekio slėnio* planą, ir biblioteka turėtų spėti į šį „traukinį“.

Vilniaus universiteto bibliotekos direktorė Birutė Butkevičienė (trečia iš kairės) su šventės dalyviais naujojoje bibliotekoje

Kultūros, filosofijos ir meno instituto darbuotojai nuoširdžiai užjaučia savo bendradarbių Algimantą SAMALAVIČIŲ dėl mylimos motinos mirties.

Kiek padės struktūriniai fondai

Ar šiuo atveju Europos struktūriniai fondai gali padėti?

Ne, kadangi tai nauja statyba. Struktūrinių fondų lėšos gali būti skiriamos renovacijai. Tuo pasinaudojo Vilniaus universiteto biblioteka ir parengė projektą *IKS infrastruktūra*. *IKS* reiškia *informaciją, kompetenciją, sėkmę*. Pagal šią „kepurę“ bibliotekos projektas užregistruotas. Pagal jį turėtume renovuoti senosios bibliotekos ne jau naudojamą patalpą, bet tas architektūrinės erdvės senuose bibliotekos rūmuose, kurios ligi šiol dar nenaudojamos. Jeigu ši konkursą laimėsime ir projektas bus patvirtintas, sutvarkysime tas patalpas, kurios Universitetui pravers net ir bibliotekai išsikėlus į Saulėtekio alėją. Juk yra vietų Universitete (pavyzdžiui, palėpėse), kur nėra šildymo, elektros, nesutvarkyti stogai ir panašiai.

Iš kur vis dėlto gausite lėšų naujos bibliotekos statybai? Tegu ir ne 80 mln., tegul mažiau pagal pakoreguotą projektą?

Valstybė turėtų finansuoti naujos Vilniaus universiteto bibliotekos statybą. Tai ji ir pradėjo šiemet daryti. Bent jau ši Vyriausybė pažadėjo, kad ir 2005 m. biudžete pinigai šiam reikalui bus skirti. Be to, dar 1998 m. biblioteka įkūrė naujos bibliotekos statybos paramos fondą *Mokslo šviesa* ir atidarė sąskaitą Vilniaus banke Vilniaus filiale sąskaitos Nr. LT 817044060001315900. Išleista pirmoji parėmusių naujosios Vilniaus universiteto bibliotekos statybą pavardžių knyga. Taip biblioteka atsidėjo rėmėjams, įrašydama jų pavardes į ilgamžę bibliotekos istoriją. *Aukok ir išiamžink* – skelbia užrašai visose bibliotekos skaityklose ir fakultetu bibliotekose. Akcija tęsiama ir toliau.

Tai bus Vilniaus universiteto Valdujų rūmai.

Aš manau, 434 metus skaičiuojanti Vilniaus universiteto biblioteka tikrai nusipelnė turėti naują bibliotekos pastatą. Kad tas pastatas tarnautų dar bent 400 metų.

Kaip atkeliauja knygos

Kokiais būdais biblioteką praturtinate naujomis knygomis?

Vilniaus universiteto biblioteka yra valstybinės reikšmės, tad gauna privalomąjį egzempliorių iš visų Lietuvos leidyklų. Taip turėtų būti. Deja, praktiškai ne visada gauname, nes leidyklos nelabai noriai laikosi įstatymų. Kai kurios nors leidyklos savininko klausiu, kodėl neatsiunčia bibliotekai privalomojo leidinio egzemplioriaus, neretai išgirstu: *Ar žinai, kiek kainuoja mano išleistas albumas? 100 litų. O Lietuvoje turime duoti net 15 privalomų egzempliorių. Kas man padengs nuostolius?*

Žinote, tai nėra malonus dialogas. Negaliu smerkti ir leidėjų, kuriems tenka suktis labai nelengvai.

Taigi gaunami privalomieji egzemplioriai – vienas kelias, kuriuo papildome savo knygų fondus. Kitas kelias – Universiteto specialiosios lėšos: visi fakultetai dalį gautų lėšų už mokslą ir studijas skiria knygoms pirkti, prenumeruoti duomenų bazes ir užsienio periodiką. Kitą dalį naujų leidinių biblioteka gauna dovanų bei mainų keliu.

Gal tos periodikos galima gauti ir per internetą?

Duomenų bazių reikalavimųose yra įrašyta: atsisakei popierinio varianto, negausi ir duomenų bazės! Užsienio leidėjai pinigų nori gauti dvigubai, ir bibliotekos neturi pasirinkimo.

Tai štai šiemetams bibliotekos prenumeruojamoms duomenų bazėms ir periodikai, spaudiniams išigyti skirta 600 tūkst. litų. Bet kitą dalį pinigų, gaunamų iš specialiųjų lėšų, tenka skirti patalpų išlaikymui, šilumai, elektrai ir t. t.

Kokia šiandien aštriausia bibliotekos problema?

Pinigai, pinigai ir dar kartą pinigai. Aišku, kiekvienas fakultetas suinteresuotas pirkti sau būtinas knygas, nes iš tų lėšų, kurias gauna Centrinė biblioteka, visų fakultetų poreikių neįmanoma patenkinti. Pagaliau biblioteka negali nuspręsti, ko reikia mokslininkams ir dėstytojams. Todėl fakultetuose taip pat veikia knygų įsigijimo sistema. Vienas svarbiausių bibliotekos rūpesčių – kad kuo greičiau naujos knygos patektų į fakultetus ir į skaitytojų rankas.

Darbo šimtui metų

Kuo labiau viskas bus kompiuterizuota, tuo mažiau reikės bibliotekininkų?

Kai yra 5 mln. knygų, bibliotekininkams darbo nepristigs. Ir ilgam. 36 Vilniaus universiteto bibliotekoje dirbantys restauratoriai turi darbo šimtui metų į priekį. Bibliotekoje yra 179 tūkst. XV–XVIII a. knygų – retai kur pasaulyje rasi tokį lobį. Arba daugiau nei 230 tūkst. rankraštinų dokumentų, kurių niekas daugiau neturi.

Taigi šiandien Saulėtekio alėjoje, atidarant atnaujintą biblioteką, didelė šventė statybininkams iš Molėtų ir trijų fakultetų dekanams, o bibliotekos darbuotojams prasideda darbų kasdienybė. Pirmas rūpestis – užpildyti lentynas knygomis, o ant stalų pastatyti kompiuterius.

Ar pastebite, kad pirmas kuklus leidinys, kuris atsidūrė naujos bibliotekos lentynoje – tai Mokslo Lietuvos laikraščio numeris?

Labai dėkoju ir džiaugiuosi. Tai gi per labai trumpą laikotarpį mums teks šią biblioteką užpildyti įvairiais leidiniais ir svarbiausia – kompiuterizuoti. Tai didelis darbas, nes ant kiekvieno leidinio teks klijuoti brūkšninis kodas, apsaugos lipdes – fondai bus atviri skaitytojams. Taip pat didžiulis darbas – sukataloguoti visus leidinius. Norint sukataloguoti vieną knygą, reikia įrašyti įvairius duomenis, kad žmogus, kuris nori iš tos knygos ką nors sužinoti, gautų visą informaciją. Tai labai didelis darbas. Jeigu knyga parašyta užsienio kalba, darbas dar sunkesnis. Kiekviena bibliotekininko klaida – skaitytojui netektis, nes jis taip ir nesužinos, kas jam svarbaus yra toje knygoje.

Dar kartą sveikinu ir linkiu, kad tokių dienų kaip ši Vilniaus universiteto bibliotekos gyvenime būtų kuo daugiau.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

GALVOSŪKIŲ, SPAUSDINTŲ ML NR. 8, P. 19 ATSAKYMAI

1. Skaičių dydis nepakis, jei priekyje jo prirašysime 0. Tad $22201 = 149^2$.

2. $4 \text{ ir } 9, 4 + 9 = 13, \text{ o } 4913 = 17^3$.

3. $351 \times 8 + 1 = 53^2$.

BŪSIMIEMS BANKININKAMS RŪPI NE TIK FORMULĖS

Kaip trumpai galima apibūdinti, kas yra bankininkai? Manau, kad tai specialistai, nuo kurių profesionalumo ir erudicijos didžia dalimi priklauso žmonių, verslo atstovų bei visos valstybės gerovė dabar ir ateityje. Daug metų būsimiesiems bankininkams dėstydamas Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakultete įsitikinau, kad sausų formulių ir rimtų kalbų apie banką bei pinigus studentams neužtenka. Jiems, o taip pat ir mums, dėstytojams, būtina reikia šviežių išpūdžių, informacijos iš kitų sričių, žodžių, to, kas plečia akiratį.

Treji metai kolegijoje praleikia kaip greitis traukinys, o galutinė stotelė vadinasi *Karjeros pradžia*. Ko yra tenai išlipančio keleivio lagamine? Norėčiau, kad jame gulėtų ne tik diplomas, bet dar būtų ir malonių prisiminimų apie drauge su kitais studentais, dėstytojais, finansininkais, ekonomistais, politikais, menininkais, kitų profesijų atstovais praleistą laisvalaikį.

Štai kodėl 2003 m. pradžioje kolegijoje įkūrėme klubą *Bankininkas*. Su studentais nutarėme, kad Lietuvos bankininkams reikia tokio juos vienijančio klubo. Šiai iniciatyvai pritarė ir mūsų fakulteto dekanė Asta Pikilienė. Klubo narių amžius nesvarbu. Laukiame ir dabartinių studentų, ir kolegijos absolventų, ir jau kopiančiųjų profesijos laiptais, taip pat bankininkystės vilkų, dirbančių vadovaujantį darbą, arba jau baigusiujų aktyvią karjerą. Aš kaip klubo prezidentė labai norėčiau išgirsti informacijos iš pirmų lūpų, aptarti su praktikai, kas domina, kas gali būti naudingiau jaunuoliams, pasirinkusiems šią specialybę? Mūsų planuose – ir susitikimai su kitų bankininkus, ekonomistus rengiančių moky-

klų studentais, ir kelionės į kaimyninių šalių panašias mokymo įstaigas bei bankus, ir netgi bendri projektai.

Aišku, viso to be rėmėjų įgyvendinti neįmanoma. Dėl gyvenimiškos patirties stokos studentai kartais naiviai mano, kad ką jau ką, bet būsimuosius savo kolegas dabartiniai bankininkai be kalbų sušėls. Taigi klubas – gera mokykla: už gražias akis pinigų niekas nedalina. Turi įrodyti, kad tavo projektas įdomesnis ir pranašesnis nei kitų, kad mokėsi dovanotus pinigus išleisti naudingai. Kad ir kaip būtų gaila, susiduriu su požiūriu, kad kažkas, o ne aš pats, turi viską suorganizuoti. Apklausų anketose visi pažymi, kad nori kuo daugiau įvairių renginių, bet daug studentų taip pat pasirenka formuluotę *Mieliau stebiu*, o ne *Esu aktyvus*. Tokia nuostata mus, dėstytojus, labai stebina. Nieko nedaryti – lengviausia, tačiau ar toli taip galvodamas nueisi?

Mūsų klubas – tąsa to, kas jau daug metų vyksta kolegijoje. Štai tik keletas žmonių, kuriuos jau buvome pasikvietę į svečius, o jie maloniai sutiko pabendrauti: amžinatilsijs monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, seimo nariai Arvydas Vidžiūnas, Kazimiera Prunskienė. Prezidento Valdo Adamkaus patarėjai Darius Kuolys, Elena Leontjeva, gydytojas seksologas Michailas Aizenas, verslininkas ir politikas Viktor Uspaskich bei Nepriklausomybės atkūrimo akto signatarai žurnalistas Rimvydas Valatka ir advokatas Kazimieras Motieka. Be minėtų žmonių, klubo nariai susitiko su vienuoliu broliu Astijumi, Lietuvos banko pirmininku Reinoldijumi Šarkinu, *Snoro* banko projektų skyriaus vadovu Arūnu Marcinkevičiumi, Lietuvos bankų

asociacijos prezidentu Edvardu Vilkeliu. Klubo pristatyme dalyvavo atkurto Lietuvos banko pirmininkas Bronius Povilaitis, AB *Vilniaus banko* valdybos pirmininkas J. Niedvaras, Šiaulių banko Vilniaus filialo direktorius V. Vizbaras, UAB *Medicinos banko* valdybos pirmininkas K. Olšauskas, kitų bankų atstovai. Kadangi klubo veikla įvairi, tai apie madą, eleganciją ir grožį pasidalino savo mintimis daugelio prizų ir konkursų nugalėtoja dizainerė Julija Žilėnienė. Esame labai dėkingi šiems žinomiems, užsiėmusiems žmonėms už tai, kad padeda klubui *Bankininkas* įgyvendinti idėjas.

Be jau minėtų susitikimų, gegužę mūsų klubas *Bankininkas* kartu su M. K. Čiurlionio rėmimo fondu ruošia bendrą projektą *Gyvenimo spalvos*. Tai kelių kartų bankininkystės atstovų renginys, kurio metu norime senas, gražias bankininkystės tradicijas susieti su menu, pabrėždami M. K. Čiurlionio vardą.

Be to, gegužę planuojame kelionę į Rygos bankininkystės aukštąją mokyklą, kur susipažinsime su mokykloje organizuojamomis studijomis, materialine baze, o taip pat aplankysime įžymias Rygos vietas.

Viliuosi, kad mūsų dar tik ant kojų stojančiam klubui ir ateityje netruks draugų, suprantančių tokio bendradarbiavimo prasmę. Norėčiau, kad klubas taptų svarbia kolegijos gyvenimo dalimi, patrauklia laisvalaikio leidimo forma.

Afriekiečiai turi patarėlę: *Dievas nieko neduoda tiems, kurie sukryžiuoja rankas*. Jai antrina mūsų šė: *Kaip pasiklosi – taip išsimiegos*.

Klubo Bankininkas prezidentė
Grazina Berkelienė

Swiss Baltic Net atstovybės atidarymas Vilniuje

Balandžio 23 d. Vilniuje buvo atidaryta šveicarų Gebert Rüfo fondo *Swiss Baltic Net* programos atstovybė.

Šis fondas įkurtas 1997 m. siekiant stiprinti Šveicarijos mokslininkų tarptautinį bendradarbiavimą. Fondas, kurio metinį biudžetą sudaro apie 10 mln. Šveicarijos frankų (apie 6,5 milijono eurų), remia mokslinių tyrimų, švietimo, mokymo projektus, įgyvendinamus Šveicarijos aukštosiose mokyklose. Siekiant kuo glaudesnių santykių su Baltijos valstybėmis, 2000 m. buvo sukurta programa *Swiss Baltic Net*, kuri skirta remti jaunos mokslininkus, gilinti ryšius mokslo srityje.

Swiss Baltic Net programos atstovybės atidarymas Vilniuje labai svarbus siekiant visų trijų Baltijos šalių pažangos, kuris itin aktualus šioms šalims integruojantis į Europos Sąjungą. Tad atidarymo metu šio fondo koordinatore Franziska Breuning bei šveicarų konsulas Bruno Kaspar'as pabrėžė, kad ši programa Lietuvai ir Šveicarijai leis glaudžiau bendradarbiauti bei skatinti organizuoti bendrus projektus ir seminarus. Šio fondo stipendiją laimėjęs bei teisės srityje tobulinęsis Dainius Pelenis teigė, kad

tai ne tik puiki galimybė pagilinti profesines žinias, tačiau ir nepamirštami Šveicarijos, kaip nuostabaus grožio šalies, išpūdžiai. Atidarymo metu laimėjusieji stipendijas dalijosi savo patirtimi, o dar tik svajojantys išvykti pasitobulinti į šią šalį negailėjo klausimų Renatai Žukovskajai, Studijų užsienyje informacijos centro programų koordinatoriui, atstovaujantį *Swiss Baltic Net* programą Lietuvoje.

Ši programa suteikia galimybę talentingiems bei perspektyviems aukštųjų mokyklų absolventams studijuoti bei atlikti mokslinius tyrimus Šveicarijos aukštosiose mokyklose. Programa siūlo trumpalaikes stipendijas, įvairių konferencijų, seminarų dalyviams apmoka kelionės išlaidas. Taip pat siūlomos ir vieno-trijų mėnesių trukmės *Jaunųjų mokslininkų stipendijos (Junior Research Fellowships)* bei vienerių metų Europos mokslų srities stipendijos aukštesnės pakopos studijoms *Magistro pakopos Europos studijos (Master of Advanced European Studies)*.

Kiekvienais metais fondas skiria apdovanojimus (*Swiss Baltic Net Prize*) asmenims, labiausiai nusipelnusiems plėtojant Baltijos šalių bei Šveicarijos

mokslinį bendradarbiavimą. Net 15 Baltijos valstybių aukštųjų mokyklų gali suteikti aukštus *Swiss Baltic Net* absolventų apdovanojimus (*Swiss Baltic Net Graduate Awards*) labiausiai pasižymėjusiems absolventams.

Daugelyje Lietuvos bibliotekų yra šveicarų skaityklos bei šveicarų literatūros kampeliai, kuriuose dažnai rengiami literatūriniai skaitymai, filmų peržiūros, skaitomos paskaitos. Programos atstovybės atidarymo dieną A. Mickevičiaus bibliotekoje šveicarų literatūros kampelyje savo eiles vokiečių kalba skaitė garsi šios šalies kūrėja Ilma Rakusa, o lietuvių kalba šių eilių grožį perteikė žymus lietuvių vertėjas Antanas Gailius.

Tad jei norite pagilinti savo profesines žinias, nedvejokite – Šveicarijos *Swiss Baltic Net* programos siūlomos stažuotės – puikus indėlis į kiekvieno profesinę karjerą.

Inga Čiuberkytė

MOKSLO LIETUVĄ REMIA:

Knygotyros vagos veda į ateities horizontą (7)

Pradžia Nr. 3-8

Prof. habil. dr. Kšištofas MIGNIS (Krzysztof Migoń) – tarptautinio masto knygotyrininkas, dirbantis Vroclavo universitete Lenkijoje. Jis yra daugelio knygų bei mokslinių straipsnių autorius, dalijasi savo žiniomis ir mokslinio darbo patirtimi su Lietuvos skaitytojais. Be to, jis yra Tarptautinės bibliologijos asociacijos ir Vokietijos Leibnizo draugijos narys.

Ką reiškia rašyti enciklopediją

Praėjusio pokalbio metu pasiguodėte, kad labai sunkiai sekasi rengti Knygotyros enciklopediją, kurios vyriausiasis redaktorius esate. Prestižinis leidinys, bet autoriai nesiveržia įsiamžinti savo straipsniais. Kodėl? Tikriausiai nemo-kate honorarų ir norite, kad autoriai visuomeniniams pagrindeis dirbtų sekinan-tį kūrybinį darbą?

Honorarus kaip tik ir mokame, nes tam reikalui gavome nemažai lėšų iš Lenkijos mokslinių tyrimų komiteto Varšuvoje. Iš jų jau net 70 proc. tekstų apmokėjome, bet darbo pabaigos dar toli gražu nematyti.

Matote, tekstą parengti enciklopediniam leidimui daugeliui žmonių sukelia tokių sunkumų, kurių jie nesugeba įveikti. Tai enciklopedinio darbo specifika. Užsakau du puslapius teksto temai *Knygų spausdinimas Varšuvoje XVI–XVIII a.* ir štai su kokiais sunkumais iš karto susiduriu. Vienas šios srities žinovas gilinasi tik į XVIII a. pradžios knygų spausdinimo problematiką, kitas nagrinėja kitą savo pasirinktą laikotarpį. Suderinti visus šiuos dalykus praktiškai būna labai sudėtinga.

Savo susibūrimuose ne kartą kalbėjome, kad būtų gerai iš universiteto gauti 2–3 metų atostogas, pakrauti automobilį knygomis ir važiuoti kur nors į kurortą ar miško trobelę, kur dviese ar trise ir parašytume tą enciklopediją. Netektų gaišti laiko ilgaiems susirašinėjimams, nevaisingiems pokalbiams ir žmonių konfliktų aiškinimui – kas iš ko ir kokį sakinį nurašė.

Tokio precedento būta Lietuvoje Pirmojo pasaulinio karo metais, kai grupelė Lietuvos kunigų su vyskupu priešakyje išvyko į atokią nuo žmonių šurmulio vietą ir naujai perrašė, modernizavo lietuvišką poterių tekstą.

Esu veikiamas košmariškų prisiiminimų, kokius sunkumus man asmeniškai teko įveikti sudarant *Knygotyros enciklopediją*, todėl nuolat ir pabrėžiu tokių knygotyros asmenybių kaip prancūzo Gabrielio Penjo (Gabriel Peignot) ar katalono iš Barcelonos Chose Martinez de Sousa (José Martínez de Sousa) individualių darbų vertę. Jie sėdė ir parašė savo knygotyros enciklopedijas tuščiai negaišdami laiko deryboms ir derinimams su kitais autoriais. Vis dėlto tikiuosi, kad per 2–3 metus ir mums pavyks užbaigti ir išleisti naująją *Knygotyros enciklopediją*.

Baltijos šalių knygotyros profesoriai: Tiiu Reimo (Estija), Krzysztof Migon (Lenkija), Mare Lott (Estija) ir Vladas Žukas (Lietuva)

Tai bus savotiškas paminklas ne tik Lenkijos knygotyrai, bet ir svarbiausiam to darbo atlikėjui prof. Kšištofui Migo-niui. Mat dirbantys su žodžiu tuo ir skiriasi nuo kitų profesijų atstovų, kad paminklus statosi patys – parašytais ir išleistas veikalais.

Paminklą pastačiau ne rankų darbo... (Juokiasi). Tai A. Puškinas. Matote, labai sunku trumpame pokalbyje išnarplioti visus knygotyros subtilumus. O jau pusketvirtos valandos kalbame!

Ką mano apie Lietuvos knygotyra

Vis dėlto, jeigu labai neprieštarau-site, kai ko dar paklausiu. Kaip vertinate Lietuvos knygotyrininkų veiklą? Ar gū-dus šios srities Europos užkampis esame? Būčiau labai dėkingas, jei neatsi-pirkumėte vienu kitu proginiu kompli-mentu, bet iš esmės pakedentumėte, kur yra Lietuvos knygotyros stipriosios ir silpnosios vietos.

Tai, ką matau ir žinau apie Lietuvos knygotyrininkų veiklą, labai vertinu. Visa bėda ta, kad nemoku lietuvių kalbos. Tačiau turiu pripažinti, jog nemažai metų sugebau pasisemti naudingų žinių taip pat ir iš lietuviškų tekstų, net jei ir ne viską suprantu. Matote, vertintojo santykis su knyga ir jos teks-

tu yra specifinis. Knygotyrininkui daug ką pasako ypatingieji požymiai: knygų apipavidalinimas, iliustracijos, pastabos, nuorodos, šaltinių ir literatūros bibliografija, santraukos užsienio kalbomis, svarbiausi žodžiai. Visa tai man padeda susivokti net ir nesuprantamos kalbos tekstuose.

Man yra tekę vertinti knygą, parašytą armėniškai. Kalbu apie *Armėnų knygos istoriją*. Žinoma, prisipažįstu, kad šių žodžių autorius skaitė tik rusišką tos knygos vertimą ir matė armėniškai išleistą knygą, tad tik šiuo pagrindu ir galėjau vertinti. Ją rengėsi išleisti Lenkijos leidykla *Ossolineum* ir jai reikėjo užsitikrinti pritarimą, tai yra gauti rekomendaciją. Taigi ir lietuviškas knygas galiu vertinti tik ribotai, tačiau apie Lietuvos knygotyra žinau ne tiek jau mažai, nes seku, kas vyksta Lietuvoje.

Per pastaruosius 10–12 metų Lietuvoje nuveikta labai daug. Mintyje turiu ne tik visa, kas buvo padaryta minint pirmosios lietuviškos knygos, Martyno Mažvydo *Katekizmo* 450 metų sukaktį 1997 m. Po jos, 1998 m., esu gavęs tam įvykiui skirtą atliktų darbų sąvadą, specialiai išleistą knygą *Pirmosios lietuviškos knygos sukaktis*, kurioje suregistruotos visos tai progai skirtos publikacijos, konferencijos, minėjimai, mokslo ir kultūros laimėjimai Lietuvoje bei kitose šalyse. Toks dokumentavimas yra la-

bai vertingas, nes parodo, kiek daug nuveikta. Jis leidžia Lietuvos knygos mokslą pristatyti pasauliui.

Bet ne tik jubiliejiniai Martyno Mažvydo metai man padarė išpūdį. Būtina išskirti labai reikšmingą prof. Domo Kauno istoriografinį tyrinėjimą *Mažosios Lietuvos knyga* (1997). Tai puikus veikalas, kurio pabaigoje įdėta plati vokiška knygos turinio santrauka. Gana įdomus ir *Knygotyros enciklopedinis žodynas* (1997), nors jis, lyginant su kitų šalių monumentalios knygotyros enciklopedijomis, nėra didelės apimties veikalas. Norėčiau paminėti Lietuvos knygotyrininkams ateityje išleisti plačią tokio pobūdžio enciklopediją. Kita vertus, juk daugelis tautų išvis neturi jokio knygotyros enciklopedinio žodyno, o Lietuva jau turi.

Ar skaitys lenkai Knygotyra

Be to, lietuviai, tiksliau Vilniaus universitetas, leidžia tęstinį mokslo darbų leidinį *Knygotyra*. Žinau ir pirmuosius to leidinio toms, kurie pasirodė dar tuometiniame Vilniaus V. Mickevičiaus-Kapsuko universitete. Įžvelgiu akivaizdžią kokybinę ir kiekybinę pažangą. Norėčiau pabrėžti gerą *Knygotyros* mokslinį lygį, todėl nebijau jos pavadinti europinio lygio knygotyros leidiniu. Aš net galvoju, kad šiame tęsiniam leidinyje kaip tik praktiškai išspręsti tie klausimai, apie kuriuos mes šio pokalbio metu ir diskutavome, kad ir dėl mokslinių publikacijų kalbos problemos. *Knygotyroje* rasime ir lietuvių, vokiečių, ir anglų, ir rusų, ir kitomis kalbomis parašytų straipsnių. Manau, jog tai teisingas kelias. Jis leidžia mokslui peržengti savo šalies sienas. Suprantama, kad specialiai Lietuvos poreikiams skirti darbai turi būti ir yra spausdinami tik lietuviškai.

Atkreipčiau dėmesį į konkretų pavyzdį iš *Knygotyros* 37 tomo. Jame spausdinamas vienos iš lenkų autorių, Krokuvos Jogailaičių universiteto profesorės Kristinos Ruszajowos straipsnis apie Vilniaus universiteto profesorius skaitymo pomėgius XIX a. antrajame ir trečiajame dešimtmetyje. Straipsnis išspausdintas lenkų kalba. Žinoma, galėčiau suabejoti, kad kas nors iš lenkų skaitytojų atras šį straipsnį specializuotame lietuviškame žur-

nale. Kita vertus, yra daug lietuvių skaitytojų, kurie lenkiškai nesupranta, tad vargu ar tą straipsnį taip pat perskaitys. Tai pavyzdys, rodantis akivaizdžią problemą, kurią nėra paprasta išspręsti. Bet išeitį vis dėlto galima rasti. Straipsnis be pėdsako nedings, jei žinios apie jį pateks į Lietuvos ir tarptautines elektroninių duomenų bazes, tradicines bibliografines rodykles.

Lietuviškas publikacijas vertina kaip ir bet kurias tarptautines

Kokios Jūsų publikacijos išspausdintos Knygotyroje?

Išspausdinti du ar trys mano straipsniai, ir aš juos labai vertinu. Kai man tenka pateikti savo darbų, išspausdintų užsienio kalbomis sąrašą, visada įtraukiu ir lietuvių kalba išspausdintus straipsnius – jie lygiavertiniai su kitomis kalbomis išleistomis publikacijomis. Nėra jokio skirtumo, ar tai išspausdinta prancūzų, vokiečių ar kitomis kalbomis.

Taigi galiu tik pasidžiaugti, kad Vilniaus universitetas ir asmeniškai prof. Domas Kaunas sugebėjo pasiekti, kad *Knygotyra* tapo tarptautinio lygio įdomiu ir reikšmingu tęstiniu leidiniu. Beje, vienas mano straipsnis *Knygotyroje* išspausdintas ir anglų kalba. Tai buvo mano pranešimas, skaitytas Vilniaus universitete ir skirtas šiuolaikinės knygų politikos klausimams. Kitas mano straipsnis į lietuvių kalbą buvo išverstas iš vokiečių kalbos. Tai Estijoje konferencijos metu skaitytas pranešimas. Toks kalbų įvairumas žurnale man atrodo priimtinas ir teisingas, nors visada galima ir diskutuoti, kaip būtų galima sustiprinti vienos ar kitos publikacijos sklaidą ir poveikį.

Man taip pat labai patinka knygas populiarinantis lietuviškas žurnalas *Tarp knygų*. Simpatiškas, labai mielas leidinys. Tai jau visai kitos meninės ir poligrafinės kultūros leidinys, lyginant su buvusiais tarybiniais žurnalais ir leidiniais. Beje, ir tarybiniais laikais ėjo solidus sąjunginis žurnalas *В мире книг* (*Knygų pasaulyje*) ir laikraštis *Книжное обозрение* (*Knygų apžvalga*). Pastarasis laikraštis buvo spausdinamas ant prasto popieriaus, bet turinys buvo labai įdomus.

Be prof. Domo Kauno darbų išskirčiau prof. Vlado Žuko darbus. Su V. Žuku susipažinau prieš daug metų Vroclave, kai dar buvau jaunas asistentas. Man teko skaityti ir apie pirmojo tarpukaryje Kauno universitete knygotyros paskaitų kursą skaičiusio knygotyrininko prof. Václavo Biržiškos darbų reikšmę. Man taip pat yra tekę būti Vandos Stonienės habilitacinės disertacijos gynimo komiteto vienu iš narių. Tai disertacija apie lietuviškų knygų produkciją XX a. po to, kai buvo panaikintas lietuviškos spaudos draudimas 1904 m.

Visi tie lietuvių darbai man atrodo svarbūs, reikšmingi ir tinkamo mokslinio lygio.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Krzysztof Migon su žmona Anna, viena žymiausių Lenkijos knygotyros mokslininkų, Vroclavo universiteto profesore. 1999 m.

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Stilistė-redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Tekstų rinkėja **Lina Belkevičienė**

Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

„Mokslo Lietuvą“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas,**

D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 212 12 35, faks. 261 47 29

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

